

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HIRİSTİYANLIKTA KURTULUŞ TEOLOJİSİ

Akın ÜSTÜNYER

Danışman
Doç. Dr. Bekir Zakir ÇOBAN

İZMİR – 2020

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Hıristiyanlıkta Kurtuluş Teolojisi” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım tüm yapıtların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2020

Akın ÜSTÜNYER

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Hristiyanlıkta Kurtuluş Teolojisi
Akın ÜSTÜNYER

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Felsefe ve Din Bilimleri Programı

Bu çalışmada 1960'lı yıllarda Latin Amerika'da ortaya çıkan Kurtuluş Teolojisi incelenmiştir. Çalışma giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır.

Girişin birinci kısmında kurtuluş kavramı tanımlanmış ve Kurtuluş Teolojisi'nin tanımı, kapsamı ve işlevi belirtilmiş; ikinci kısmında çalışmanın konusu, amacı, metodu, sınırlılıkları ve kaynakları hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Kurtuluş Teolojisi'nin doğuşu, teolojiyi ortaya atan teologlar, teolojinin pratik yönü ve teoloji için önem ifade eden konferanslar ele alınmıştır. İkinci bölümde Kurtuluş Teolojisi ile Kitab-ı Mukaddes ilişkisi üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu bölümde önemli olan “praksis”, “Tanrı'nın Krallığı”, “Eskatoloji”, “Fakirlik”, “Umut Teolojisi” ve “Politik Teoloji” kavramları incelenmiştir. Üçüncü bölümde Kurtuluş Teolojisi'ne yönelik eleştiriler üzerinde durulmuştur. Sonuçta ise araştırmada elde edilen bilgiler ışığında değerlendirmede bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hristiyanlık, Kurtuluş, Kurtuluş Teolojisi, Latin Amerika, Marksizm, Fakirlik.

ABSTRACT
Master's Thesis
Liberation Theology in Christianity
Akın ÜSTÜNYER

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Philosophy and Religious Sciences
Philosophy and Religious Sciences

In this study, Liberation Theology, which emerged in Latin America in the 1960s, was examined. The study consists of introduction, three chapters and conclusion.

In the first part of the introduction, the concept of salvation is defined and the definition, scope and function of Liberation Theology are specified; In the second part, information was given about the subject, purpose, method, limitations and sources of the study. In the first chapter, the birth of Liberation Theology, theologians who put forward the theology, the practical aspect of theology and conferences that express importance for this theology are discussed. In the second chapter, the relationship between Liberation Theology and the Bible. In addition, the concepts of "Praxis", "Kingdom of God", "Eschatology", "Poverty", "Hope Theology" and "Political Theology" are examined in this section. In the third chapter, criticisms about Liberation Theology are emphasized. As a result, an evaluation was made in the light of the information obtained in the study.

Anahtar Kelimeler: Christianity, Liberation, Liberation Theology, Latin America, Marxism, Poverty.

HIRİSTİYANLIKTA KURTULUŞ TEOLOJİSİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY FORMU	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
A) Kurtuluş Kavramı ve Kurtuluş Teolojisi	1
B) Araştırmanın Kapsamı, Kaynakları ve Yöntemi	7

BİRİNCİ BÖLÜM

KURTULUŞ TEOLOJİSİ'NİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. KURTULUŞ TEOLOJİSİNİN DOĞUŞU	10
1.2. KURTULUŞ TEOLOGLARI	13
1.2.1. Gustavo Gutierrez	14
1.2.2. Leonardo Boff	15
1.2.3. Helder Camara	16
1.2.4. Jon Sobrino	17
1.2.5. Oscar Romero	17
1.3. KURTULUŞ TEOLOJİSİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞ SEBEPLERİ	18

1.4. KURTULUŞ TEOLOJİSİ'NİN PRATİKTEKİ SEYRİ	21
1.4.1. Taban Cemaatleri	21
1.4.2. Katolik Öğrenci Hareketi	26
1.4.3. Nikaragua Devrimi (Sandinistler)	28
1.4.4. Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesi (FSLN)	30
1.5. LATİN AMERİKA PİSKOPOSLUK KONFERANSI (CELAM)	32
1.6. MEDELLİN KONFERANSI	33
1.7. PUEBLA KONFERANSI	35
1.8. KURTULUŞ TEOLOJİSİ VE MARKSİZM	36
1.9. II. VATİKAN KONSİLİ	39
1.10. GAUDİUM ET SPES	43

İKİNCİ BÖLÜM

KURTULUŞ TEOLOJİSİ'NİN TEOLOJİK GELİŞİMİ

2.1. KURTULUŞ TEOLOJİSİ VE KİTAB-I MUKADDES	48
2.2. KURTULUŞ TEOLOJİSİ AÇISINDAN ÖNEMLİ KAVRAMLAR	52
2.2.1. Praxis	52
2.2.2. Fakirlik	54
2.2.3. Politik Teoloji	57
2.2.4. Umut Teolojisi	58
2.2.5. Eskatoloji	60
2.2.6. Tanrı'nın Krallığı	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURTULUŞ TEOLOJİSİ'NE YÖNELİK ELEŞTİRİLER

3.1. KURTULUŞ TEOLOJİSİ'NE KARŞI OLUŞAN TEPKİLER	65
3.2. KURTULUŞ TEOLOJİSİ'NİN SAVUNMASI	72

3.3. REAGAN DOKTRİNİ	75
3.4. PAPA FRANÇİS VE KURTULUŞ TEOLOJİSİ	78
3.5. KURTULUŞ TEOLOJİSİ NEDEN BAŞARILI OLAMADI?	83
SONUÇ	86
KAYNAKÇA	89

KISALTMALAR

CELAM	Latin Amerika Piskoposlar Konferansı
FSLN	Sandinist Ulusal Kurtuluş Çephesi
CEBI	Kitab-ı Mukaddes Araştırmaları Merkezi
CESEP	Ekümenik Hizmet ve Halkın Gelişimi Merkezi
CEHILA	Latin Amerika Kilisesi Tarihi Araştırmalar Komisyonu
CGT	Genel İşçi Konfederasyonu
CUT	Birleşik İşçi Konfederasyonu
Bkz.	Bakınız
çev.	Çeviren
Ed.	Editör
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan Sayfaya
yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

A) Kurtuluş Kavramı ve Kurtuluş Teolojisi

Dinlerin temel gayesi insanları kurtuluşa ulaştırmaktır. Karşılaştırmalı Dinler Tarihi'nin ve Fenomenolojinin temel kavramlarından birini teşkil eden kurtuluş, “dinin canlı kalbi” olarak tanımlanmaktadır.¹ Bununla birlikte dinler kurtuluşun anlamı ve kurtuluşa ulaşma yolları açısından farklılaşmaktadırlar. Hristiyanlıkta kurtuluş, Kitab-ı Mukaddes geleneğinden gelen, toplumsal ve siyasal yönü bulunan bir terimdir. Hristiyanlıkta kurtuluşu ifade etmek için Latince'den geçmiş olan “emniyet”, “esenlik” (*salus, salvus*) kelimesinden türeyen “kurtuluş” (*salvation*)² kelimesinin yanı sıra “keffaret olma” (*redemption*)³, “aklanma”, “yargılanma” (*justification*)⁴, “kurtulma” (*deliverence*), “özgürleşme” (*liberation*) gibi kavramlar da kullanılmaktadır. Bunlara ek olarak, “kurtuluş öğretisi” anlamına gelen “*soteriology*” kelimesi ise Grekçe'deki “*soteria*” kelimesinden gelmektedir. “*Soteriology*”, insanlığın kurtuluşundaki Tanrısal faaliyetlerin tümünü kapsayan bir kavram olmakla birlikte, kurtuluşa dair görüşleri ve problemleri inceleyen bir teoloji alt dalıdır.⁵ Hristiyanlar açısından bakıldığında kurtuluş, kilise kurumunun varlığından itibaren “Hristiyan olmayanların kurtuluşunu ifade etmek için” kullanılan bir kavram olmuştur. Bu anlayışa göre Kiliseye bağlı olmayanların kurtuluşa mazhar olamayacağı vurgulanmaktadır.

Hristiyanlık tarihinde dönem dönem farklı kurtuluş teorileri ve fikirleri ortaya atılmıştır. Kurtuluş (*salvation*) Eski Ahit ve Yeni Ahit'te manevi bir öneme

¹ Fuat Aydın, “Dinlerde Kurtuluş Anlayışı (Teorik Bir Giriş Denemesi)”, **Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2015, ss. 71-79.

² Salvation kavramı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. T. B. Kilpatrick, “Salvation”, **The Encyclopedia of Religion and Ethics**, (Ed. James Hastings), Edinburg, 1998, Vol. 11, ss. 110-131.

³ Redemption kavramı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Jaroslav Pelikan, “Cristianity”, **The Encyclopedia of Religion**, (Ed. Mircea Eliade), New York, 1987, Vol. 3, ss. 356-357.

⁴ Justification kavramı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Karl Rahner ve Adolf Darlap, “Justification”, **The Encyclopedia of Religion**, (Ed. Mircea Eliade), New York, 1987, Vol. 8, ss. 215-219.

⁵ Ninian Smart, “Soteriology”, **The Encyclopedia of Religion**, (Ed. Mircea Eliade), New York, 1987, Vol. 13, ss. 418-423.

sahiptir.⁶ Yeni Ahit'in bakış açısıyla ele alındığında yeryüzüne gelen İsa, inananlarını ölüm ötesi yaşamda kurtuluşa erdirecektir. Ancak bizim konumuz ise "Salvation Theology" olmayıp "Liberation Theology"dir. Yukarıda da ifade etmiş olduğumuz üzere "Liberation" özgürlük, diriliş gibi anlamlarda kullanılmaktadır. "Liberation" kavramı, arka planında manevi kurtuluşu hedefleyen, ancak bu manevi kurtuluşa erebilmenin dünyadaki yoksulluk, sefillik, işsizlik ve açlıktan kurtulmayla yani ekonomik refaha ulaşmayla gerçekleşeceğini savunan bir terimdir.

Kurtuluş (liberation) kavramı aynı zamanda baskıdan kurtulmayı da ifade eder. Bu sebeple C. Boff ve L. Boff, Kurtuluş Teolojisi'ne ezilenlerin gördükleri çeşitli baskılar hakkında bilgi sahibi olmakla başlanması gerektiğini ifade ederler. Bunun yanı sıra "kurtuluş" (liberation), hayat veren, iyi haberler ve neşeli duyuru anlamına gelen evanjelik bir terimdir. Uykudan yeni uyanmış bir inanç olan kurtuluş (liberation) kelimesi, insanların dine yabancılaşmasını ortadan kaldıran, onların yükünü hafifleten bir teolojiyi ifade eder.⁷

Kurtuluş Teolojisi (Liberation Theology), 1960'lı yıllarda Latin Amerika'da ortaya çıkmış bir akımdır. O yıllardan önce ve o yıllarda Latin Amerika kıtasında benzer teolojiler mevcuttur. Ancak Kurtuluş Teolojisi'ni diğerlerinden ayıran nokta "praxis", yani uygulama boyutunun var olmasıdır. Buna göre Kurtuluş Teolojisi, Latin Amerika'daki yoksulların, işsizlerin, köylülerin ve çiftçilerin haklarını savunmaları için ortaya çıkmış bir halk hareketidir. XX. yüzyılda Latin Amerika'da baş gösteren devrimler her ne kadar halk hareketleri olarak değerlendirilse de arka planında yerel kiliseler, rahipler, din adamları ve teologlar yer almaktadır.

Kurtuluş Teolojisi'ni diğer teolojilerden ayıran bir diğer nokta ise, bu teolojiyi savunanların Marksist ideolojiyi benimsemeleridir. Bu teolojinin kıtada ve Vatikan'da bu kadar çok ses getirmesinin sebebi tam olarak budur. Çünkü Marksizm, Vatikan'a göre Hristiyan dogmalarına aykırı olan bir ideolojidir.

Bu bakış açılarıyla içi doldurulan Kurtuluş Teolojisi, teologlar ve araştırmacılar tarafından farklı ama bir o kadar da birbirine benzer şekilde ifade edilmiştir. Kurtuluş Teolojisi, Latin Amerika kıtasındaki farklı insanlar için farklı

⁶ Harold O. J. Brown, "What Is Liberation Theology?", **Liberation Theology**, (Ed. Ronald H. Nash), Mott Media, Michigan, 1984, s. 7.

⁷ Leonardo Boff ve Clodovis Boff, **Introducing Liberation Theology**, çev. Paul Burns, Orbis Books, New York, 1989, ss. 24-91.

manalara sahip olabilen bir teolojidir.⁸ Gustavo Gutierrez kurtuluşu, Latin Amerikalıların yeni duruşlarını ifade eden bir kavram olarak tanımlamaktadır. Kurtuluş kavramı uzunca yıllar, “paganların kurtuluşu” meselesiyle birlikte gündeme gelmiş ve bununla sınırlandırılmıştır. Bu, paganların kurtarıma olasılığı ile ilgili Kilise’nin üstlendiği rolle alakalıdır. Burada iki olay göze çarpmaktadır. Birincisi, kurtuluşun evrensel bir vakıa olduğu, ikincisi ise, kurtuluşun Kilise tarafından arabuluculukla sağlandığıdır. Aynı zamanda Gustavo Gutierrez kurtuluş kavramının iki özelliğinin bulunduğunu ifade eder. Birinci özelliği, “bu dünyadaki günahların tedavisi” olarak algılanmasıdır. İkinci özelliği ise, mevcut yaşantısında kişinin eylemlerinin, hayatın sonunda gerçekleşecek olan yargılama ve değerlendirme ile ilgili olmasıdır.⁹ Chistopher Rowland da Kurtuluş Teolojisi olarak ortaya çıkan bu teolojik anlayışın, sadece bir şeyleri okuyup anlama veya yorumlamadan ibaret olmadığını; daha çok uygulamayla alakalı yoksulluk, fakirlik ve açlık içinde olan toplumun ekonomik-sınıfsal sıkıntılarını gidermek olarak açıklamaktadır. Kurtuluş Teolojisi’nin savunucularından biri olan Carlos Mesters, Rowland’ın yapmış olduğu tanıma benzer bir tanımlama ortaya koyarak, üzerinde yaşamış olduğumuz bu dünyayı ve bu dünyadaki yaşantılarımızı Kitab-ı Mukaddes’i yorumlayarak hayata uygulamak şeklinde değerlendirmiştir. Buna ek olarak Mesters için Kurtuluş Teolojisi, sadece bazı bilgileri edinmek değil, o bilgiler ışığında ötelenmiş Hristiyan anlayışlarının bugünün durumuna ve şartlarına göre yorumlanmasıdır.¹⁰ Kurtuluş Teolojisi fikrinin savunucularından biri olan Hristiyan teolog Leonardo Boff, Kurtuluş Teolojisi’ni Latin Amerika’da bu fikir ortaya çıkmadan önce, Hristiyanların hayatlarında uygulamış oldukları yaşantının bir yansıması, manevi olarak kabul edilmiş hali olarak tanımlamaktadır. Yani L. Boff, Kitab-ı Mukaddes’i yeniden yorumlama fikrini, bu fikirle ilgili yazılanların ortaya çıkmasından evvel, 60’lı yılların başında ortaya çıkan haklı bir Hristiyan hareketi olarak

⁸ Mahmut Aydın, **İsa Tanrı mı? İnsan mı? Çağdaş Hristiyan Düşüncesinde İsa-Mesih’in Konumu Sorunu**, İz Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 77; Kurtuluş Teolojisiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. P. Berryman ve J. P. Hogan, “Liberation Theology in Latin America”, **New Catholic Encyclopedia**, (Ed. Thomas Carson and Joann Cerrito), Washington, D.C., 2003, Vol. 8, ss. 546-550.

⁹ Gustavo Gutierrez, **A Theology of Liberation History, Politics and Salvation**, (Ed. Caridad Inda ve John Eagleson), Orbis Books, New York, 1973, (Liberation History), ss. 54-84.

¹⁰ Chistopher Rowland, “Giriş: Kurtuluş Teolojisi”, **Kurtuluş Teolojisi** (Ed. Christopher Rowland), çev. Mehmet Fatih Karakaya ve Sevinç Altınçekiç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, (Kurtuluş), s. 22.

yorumlamaktadır.¹¹ Christian Smith, Kurtuluş Teolojisi'ni inanca dayalı olarak gerçekleşen sosyal bir hareket olarak tanımlamaktadır.¹² Anthony Gill'e göre Kurtuluş Teolojisi, her şeyden önce bir fikir hareketi olarak algılanmalıdır. Bu fikir hareketi insanları, maddi kazanç elde etmek için değil, teolojiye bağlılık temelinde harekete geçirmeye çalışan bir fikir hareketidir.¹³ Kathy Nadeau, Kurtuluş Teolojisi'nin bir cevap olduğunu savunmaktaydı. Ancak bu, yalnızca toplumdaki yoksulluğun ortadan kaldırılması ya da toplumun sosyal ve ekonomik durumunun iyileştirilmesi demek değildir. Aynı zamanda bu yoksulluğu ortaya çıkaran etkenlerin de ortadan kaldırılması demektir. Yani ona göre Kurtuluş Teolojisi, kendi iyiliğini ve refahını düşünen ideolojilere karşı, insanların sosyal durumlarını ve ekonomik seviyelerini yükseltmek için ortaya atılmış bir tür ahlaktır. Kurtuluş Teolojisi, yoksul halkı sınıfsal olarak organize etmenin yanı sıra, fakirlerin yanında yer alan İsa'nın ve Tanrı'nın hikayesi olarak görülen bir teolojidir.¹⁴ Buna ek olarak İsa'yı sosyal bir devrimci olarak gören ve aynı zamanda Latin Amerika'da Marksizm'le Hristiyanlığı uzlaştırmayı hedefleyen bir teolojidir.¹⁵ Ayrıca Kurtuluş Teolojisi'ne 1970'lerin başında ortaya çıkmış olmasından dolayı "bebek teoloji" (Infant Theology) de denilmektedir.¹⁶

Bu teolog ve araştırmacıların dışında kurtuluş fikrini Latin Amerika'da ortaya atan, Kurtuluş Teolojisi hakkında ilk eseri yazan ve büyük savunucularından olan Gustavo Gutierrez, kurtuluş kavramına farklı misyonlar yükleyerek bu kavramın kullanımda üçe ayrıldığını ifade etmektedir. Bunlardan birincisinin "toplumsal ve siyasi kurtuluş" olduğunu söylemektedir. Bu ayrımın yapılmasının sebebi ise, toplumda var olan eşitsizlik, adaletsizlik ve bunların getirisi olan sefaletin yani toplumdaki sosyoekonomik düzeyin çok düşük olmasıdır. Gutierrez, kurtuluş teriminin ikinci kullanım alanının "insani kurtuluş" olduğunu söyler. Bu kurtuluş

¹¹ Micheal Löwy, **Marksizm ve Din Kurtuluş Teolojisi Meydan Okuyor**, çev. İrfan Cüre, Belge Yayınları, İstanbul, 1996, (Marksizm ve Din), s. 41.

¹² John T. Deiner, "The Emergence of Liberation Theology: Radical Religion and Social Movement Theory by Christian Smith", **Oxford University Press**, Vol.35, No.2, 1993, s. 420.

¹³ Anthony Gill, "The Study of Liberation Theology: What Next?", **Wiley on Behalf of Society for the Scientific Study of Religion**, Vol.41, No.1, 2002, s. 88.

¹⁴ Kathy Nadeau, "Cultural Resources for Theologies of Liberation: Local Responses to Global Challenges", **Journal for the Scientific Study of Religion**, Vol.41, No.1, 2002, ss. 1-3.

¹⁵ Bekir Zakir Çoban, **Geçmişten Günümüze Papalık**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2014, (Papalık), s. 205.

¹⁶ L. Boff ve C. Boff, s. 78.

insanın sadece sosyal alanında değil, hayatının her alanında olması gerekir. Bunun için insan, fikirlerini ve inançlarını özgür bir şekilde ortaya koymalıdır. Kurtuluşun üçüncü ayrımı ise “bencillikten ve günahtan kurtuluş” olarak isimlendirilmiştir. Bu ayrım onlar için insanları ve Tanrı’yı birbirlerine daha da yakınlaştıracak şey olup, bunun toplum içindeki adaletsizliğin ortadan kalkmasıyla mümkün olacağına inanırlar. Gutierrez, teologların “kurtuluş” kelimesiyle ilgili yapmış oldukları bu üç ayrımın, farklı görünseler bile aynı şeye hizmet ettiklerini söyler. Aynı zamanda insanların günahlarından kurtulabilmeleri için sadece kendi çabalarının yeterli olmadığını, Tanrı’nın veyahut Mesih’in kurtarıcı vasfının ortaya konulması gerektiği savunur. Ayrıca bu inanın yoksullar için kesin ve kalıcı bir çağrı niteliğinde olduğunu, herkesin yoksullara ve kurtuluşa karşı olan olumsuz bakış açılarını değiştirecek bir hal aldığını ifade eder.¹⁷

1960’larda Latin Amerika’da yoksulların, acı çekenlerin, zulme uğrayan kimselerin yaşantılarından yola çıkılarak oluşturulan bir teoloji denemesi olmasıyla birlikte “Kurtuluş Teolojisi”, akademik camianın tartışarak ortaya atmış olduğu bir fikir olmaktan ziyade Hristiyanların pratik yaşama aktarmak istedikleri kilise teolojisidir.¹⁸ Bu bağlamda işçi sendikalarının kurulması, öğrenci hareketlerinin başlaması, halk eğitim merkezlerinin ortaya çıkması gibi toplumsal yapılarda yer bulan bu teolojisi, aslında “Kurtuluş Hristiyanlığı” olarak nitelendirilebilir. Çünkü bu toplumsal yapılanmalar söz konusu teoloji daha ortaya çıkmadan evvel 1960’lı yıllarda da vardı. Ancak Kurtuluş Teolojisi bu yapılanmaların gelişmesi ve büyümesinde büyük rol oynamış, bütün bunları meşrulaştırmış ve öğretisini oluşturmuştur.¹⁹ Ortaya çıkan bu teoloji, “*Alternatif krallık projesi, politik baskı veya açlık gibi bireysel ve yapısal günahlardan tamamen arınma projesiydi.*”²⁰ Bu bakış açısına göre bazıları için Kurtuluş Teolojisi, teolojinin son noktası olarak nitelendirilirken bazıları ise onu siyasallaşan tehlikeli bir teoloji olarak

¹⁷ Gustavo Gutierrez, “Kurtuluş Teolojisinin Kapsamı ve Görevi”, **Kurtuluş Teolojisi** (Ed. Christopher Rowland), çev. M. F. Karakaya ve S. Altınçekiç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, (Kapsamı ve Görevi), s. 43.

¹⁸ Ramazan Yazıcı, “Kurtuluş Teolojisi’nden Hareketle İslami Bir Kurtuluş Teolojisi İmkanı”, **Tezkire, Düşünce, Siyaset, Sosyal Bilim Dergisi**, Sayı:40, 2004, s.68.

¹⁹ Michael Löwy, **Latin Amerika Marksizmi**, çev. İrfan Cüre, Belge Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 75-76.

²⁰ Marcella Maria Althaus-Reid, “Kurtuluş Teolojisini Mitlerden Arındırmak: İktidar, Yoksulluk ve Cinsellik Üzerine Düşünceler”, **Kurtuluş Teolojisi** (Ed. Christopher Rowland), çev. M. F. Karakaya ve S. Altınçekiç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011. s. 277.

nitelendirmektedir.²¹ Boff kardeşler, bu teolojiye manevi bir anlam yüklenmemesi durumunda bu teolojinin sadece “yoksulluk”, “baskı”, “devrim”, “yeni toplum” gibi kavramlardan ibaret kalacağını ifade ederler. Ancak onlar Kurtuluş Teolojisi’nin özel bir anlam içermesi, düşüncede kalmaması ve pratik yaşamla bir bağının bulunması gerektiğini dile getirirler.²²

Peki bu noktada Kurtuluş Teolojisi’ni bu kadar değerli kılan şey neydi? Kurtuluş Teolojisi’ni bu kadar değerli kılan şey, onun geleneksel Hristiyan teolojilerinin tersine, Hristiyan inancını doğrulamakla ilgilenmemesiydi. Bununla birlikte mevcut yapıyı eleştirerek, fakir ve zulüm görenlerin yanında, onlarla iş birliği yapıp adaletsiz dünya yapısını değiştirmeyi hedeflemesi ve ilk adım olarak özgürlüğü inşa etme amacı gütmesiydi.²³ Bu durum teolojiden önceki durumdu. Aynı zamanda Kurtuluş Teolojisi’ni bu kadar değerli kılan etmenler arasında, bu teolojinin bölgesel sorunlara evrensel cevaplar getirmesi, dini, dili, ırkı ve ideolojisi ne olursa olsun tüm insanları kapsayıcı mahiyette olması, Kitab-ı Mukaddes’i yorumlarken bu yorumlamanın güvenilirliğini insanlara vermesi, milyonlarca fakir insanın ve adaletlerinin sömürülmesine karşı çıkılması vardır.²⁴

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda Kurtuluş Teolojisi’nden en çok etkilenen bölge şüphesiz Latin Amerika’dır. Bu nedenle Kurtuluş Teolojisi “Latin Amerika Teolojisi” (Latin American Theology) ismiyle özdeşleşmiştir.²⁵ Her ne kadar bu şekilde isimlendirilse de Latin Amerika’da bölgeden bölgeye değişiklik gösteren ve yazardan yazara farklı yorumlanan kurtuluş teolojileri de vardır. Entelektüel bir düşünce okulu olarak Kurtuluş Teolojisi, tanınmış teologlar ve akademisyenler tarafından desteklenmekteydi. Peru’lu piskopos rahip Gustavo Gutierrez, Güney Koni’deki Cizvitler Juan Luis Segundo ve Juan Carlos Scannone, Şili’li piskopos Segundo Galilea, Brezilya’da Hugo Assmann ve Leonardo Boff, El Salvador’da Cizvit John Sobrino, Kosta Rika’da Şili doğumlu Pablo Richard, protestanlar arasında ise Brezilyalı Rubem Alvez, Arjantin’de Jose Miguez Bonino,

²¹ Paul E. Sigmund, **Liberation Theology At The Crossroads Democracy or Revolution?**, Oxford University Press, New York, 1990, s. 5.

²² L. Boff ve C. Boff, s. 22.

²³ Aydın, s. 78.

²⁴ L. Boff ve C. Boff, ss. 22-89.

²⁵ L. Boff ve C. Boff, s. 79.

Belçikalı rahip Jose Comblin Kurtuluş Teolojisi alanı için pek çok eser yazmışlardı.²⁶ Kurtuluş Teolojisi her ne kadar Latin Amerika’da ortaya çıkmış bir düşünsel yapı ya da hareket olsa da Batı’nın genel kültürel iklimini de yansıtmaktaydı.²⁷

B) Araştırmanın Kapsamı, Kaynakları ve Yöntemi

Türkiye’de Hıristiyanlık üzerine yapılmış pek çok akademik çalışma mevcuttur. Bununla birlikte “Kurtuluş Teolojisi” konusunda müstakil bir çalışma bulunmamaktadır. Araştırmamız bu boşluğu doldurmaya katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Çalışmamızda Dinler Tarihi alanının özellikle objektif olma metodu esas alınmıştır. Bunun yanı sıra, objektif bir tutumla tarihsel ve fenomenolojik yöntemler kullanılmış, bu yöntemler ışığında değerlendirmelerde bulunulmuştur. Dinler Tarihi’nin bir diğer metodu olan karşılaştırma metoduna ise zaman zaman yer verilmiştir. Çalışmamızın sonuç kısmında ulaştığımız kanaat, yorumlayıcı metod vasıtasıyla belirtilmiştir.

Araştırmamızda ilk olarak kurtuluş kavramının ne anlama geldiğini irdledik. Sonra Kurtuluş Teolojisi nedir? sorusuna kurtuluşu savunan teologların yapmış olduğu tanımlamalar ekseninde cevap vermeye çalıştık. Teolojik ve pratik yönü bulunan bu teolojinin ortaya çıkış noktasının yoksul, fakir ve dışlanmış halkın sosyo-ekonomik haklarını savunmak olduğunu ifade ettik. Aynı zamanda bu teolojinin en önemli temsilcileri olan Gustavo Gutierrez, Jon Sobrino, Leonardo Boff, Helder Camara ve Oscar Romero gibi din adamlarına ve onların görüşlerine yer verdik. Bunlara ek olarak kurtuluşu savunan teologların Kurtuluş Teolojisini hayata uygularken Kitab-ı Mukaddes’i, Marksist bir bakış açısıyla yorumlayarak kiliselerin içinde Taban Cemaatleri ve öğrenci hareketleri gibi toplulukların ortaya çıktığını ifade ettik. CELAM, Medellin ve Puebla Konferanslarının söz konusu teolojinin pratik ve fıkırsel yapısını oluşturduğuna değindik. Kurtuluş Teolojisi için önem arz eden ve manevi boyutunu oluşturan Tanrı’nın Krallığı, Eskatoloji, Fakirlik ve Praxis gibi kavramların ne anlam ifade ettiğini belirttik. Bu teolojiyi savunanların Marksizm

²⁶ Jeffrey L. Klaiber, “Prophets and Populists: Liberation Theology, 1968-1988”, **The Americas**, Vol.46, No.1, 1989, ss. 1-2,

²⁷ James V. Schall, “Liberation Theology In Latin America”, **Liberation Theology**, (Ed. KRonald H. Nash), Mott Media, Michigan, 1984, s. 76.

ideolojisi benimsediklerinden ve bu ideolojinin Kilise dogmalarına aykırı olduğu gerekçesiyle birçok din adamı tarafından eleştiriye maruz kaldığından bahsettik. Son olarak bu teolojiyi savunanlar her ne kadar toplumun ihtiyaçlarına cevap verdiklerini ifade etseler de aslında sadece toplumun içindeki fakirliği esas alan, kadın sorunları, eşcinsellik meselesi ve siyahilerin durumu gibi konularla ilgilenmeyen bir teoloji olması hasebiyle bugün varlığını devam ettirememiş başarısız bir teoloji olduğu sonucuna vardık.

Araştırmamızda öncelikle önemli kurtuluş teologlarının eserlerini doğrudan analiz etmeye gayret ettik. Bunlar arasında en önemlisi şüphesiz, Kurtuluş Teolojisinin babası olarak kabul edilen Peru’lu Cizvit rahip, teolog Gustavo Gutierrez’dir. Onun tarafından yazılan “Teologia de la Liberation” isimli eser bu açıdan yararlanmış olduğumuz önemli kaynaklardandır. Aynı zamanda Gustavo Gutierrez’in “Kurtuluş Teolojisinin Kapsamı ve Görevi”, “The Church and the Poor: A Latin American Perspective” ve “A Theology of Liberation History, Politics and Salvation” isimli eserleri de çalışmamızda faydalandığımız önemli kaynaklardandır. Buna ek olarak Kurtuluş Teolojisi’ni savunan teologların, rahiplerin ve bu konuda araştırma yapan kişilerin eserlerinden de yararlanılmıştır. Örneğin, yine Kurtuluş Teolojisi’ni savunan teologlardan Jon Sobrino’nun “Jesus The Liberator A Historical-Theological Reading of Jesus of Nazareth” isimli eseri Laonardo Boff ve Clodovis Boff kardeşlerin yazmış oldukları “Introducing Liberation Theology” isimli eseri, kullanmış olduğumuz birincil kaynaklardandır. Bunun yanı sıra editörlüğünü Giuseppe Alberigo’nun yapmış olduğu “The Reception of Vatican II” isimli eser, yine editörlüğünü Ronald H. Nash’ın yaptığı “Liberation Theology” isimle eserle birlikte Paul E. Sigmund’un yazdığı “Liberation Theology at the Crossroads Democracy or Revolution” isimli eserlerden yararlanılmıştır.

Hristiyanlıktaki Kurtuluş Teolojisi ile ilgili müstakil eserlerin dışında bir takım ansiklopedik kaynaklardan da yararlanılmıştır. Örneğin, editörlüğünü Mircea Eliade’nin yapmış olduğu “The Encyclopedia of Religion”, James Hastings’in editörlüğünü üstlendiği “The Encyclopedia of Religion and Ethics” ve Thomas Carson ve Joann Cerrito’nun editörlüğünü yaptığı “New Catholic Encyclopedia” araştırmamızda kullandığımız ansiklopedik eserlerdir.

Hristiyanlıktaki Kurtuluş Teolojisi ile ilgili ülkemizde yazılan müstakil bir eser yoktur. Ancak bu çalışmamızda ülkemizde yayınlanan kitaplardan, makalelerden veya Türkçeye çevrilen eserlerden yararlanılmıştır. Örneğin, dilimize İrfan Cüre tarafından çevrilen Michael Löwy'in yazmış olduğu "Marksizm ve Din Kurtuluş Teolojisine Meydan Okuyor" isimli eseri ile "Latin Amerika Marksizmi" isimli eseri önemli derecede yaralandığımız kaynaklar arasındadır. Bununla birlikte editörlüğünü Christopher Rowland'ın yaptığı dilimize M. Fatih Karakaya ve Sevinç Altınçekiç tarafından çevrilen "Kurtuluş Teolojisi" kitabı çalışmamıza önemli derecede ışık tutan eserlerdendir. Bu kaynaklara ek olarak Mustafa Bıyık tarafından yazılan "Armagedon ve Tanrı'nın Krallığı" eseri, Bekir Zakir Çoban'ın kaleme aldığı "Geçmişten Günümüze Papalık" ve "Türk Papa Papa John XXIII (Angelo Giuseppe Roncalli)" isimli eserler önemli kaynaklarımızdan olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURTULUŞ TEOLOJİSİ'NİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. KURTULUŞ TEOLOJİSİNİN DOĞUŞU

Kurtuluş Teolojisi fikrini iyi anlayabilmek için, ortaya çıktığı coğrafyadaki toplumsal dinamiklerin göz önüne alınması gerekmektedir. Bu toplumsal değişimi görmek adına 1930'lu yıllara gitmekte fayda vardır. 1930'lu yıllara gitmekteki sebep ise, bu yıllarda meydana gelen sanayileşme, köylerden kentlere göçler, ekonomik kalkınmanın yaygınlaşması, iletişim ve ulaşım teknolojilerinin büyük oranda ilerlemesidir. Kurtuluş Teoloji'sinin bu kadar büyük öneme sahip olması, toplumda eşitsizliğe bir eleştiri, bir başkaldırı olarak ortaya çıkmasından dolayıydı.²⁸ Bu noktadan hareketle Kurtuluş Teolojisi'nin tarihsel kökeni, Latin Amerika'da meydana gelen ilk sömürge faaliyetlerinden itibaren evanjelist ve misyonerlerin peygamberlik (prophesy) anlayışlarına dayanır. Bu teolojinin sosyal ve politik gelişimi 1950'li ve 1960'lı yıllarda Arjantin'de Peron, Brezilya'da Vargas ve Meksika'da Cordenas gibi popülist milliyetçi hükümetlerin endüstriyel girişimlere ilham kaynağı olmasıyla gerçekleşmiştir. Yaşanan bu endüstriyel gelişimden orta sınıf ve kentlerdeki proleterya faydalanmıştır. Ancak bu durum kentlerde gecekondu mahallelerini ortaya çıkarmıştır. Bu yaşananlar ülkelerdeki sosyo-ekonomik değişiklik isteyen güçlü halk hareketlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Birçok ülkede silahlı ayaklanmalar ve devrimler baş göstermiştir.²⁹

1960'lı yıllarda Roma Katolik Kilisesi ile Cizvitler arasında ortaya çıkan bir savaş vardır. Bu savaş Cizvitlerin, Katolik Kilisesi üzerinde etki gösterme, Katolik Kilisesini kendi elinde tutmaya yönelik bir iktidar savaşıydı. Cizvit rahipler Katolik Kilisesinin o yıllardaki uygulamalarını modern çağa uygun görmüyorlardı. Bu yüzden Kilisenin elinde bulundurduğu otoriteyi yok etmek adına “Kurtuluş

²⁸ Hüseyin Ahsen Akdal, **Kurtuluş Teolojisi Hareketinin Düşünsel ve Toplumsal Kaynakları**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014, s.15.

²⁹ L. Boff ve C. Boff, ss. 66-67.

Teolojisi” fikrini ortaya atmışlardı.³⁰ Bununla birlikte 1960’lı yıllardan itibaren kiliselerde büyük bir değişiklik meydana gelmiştir. Piskoposlar ve rahipler sosyal görevlerini ciddi bir şekilde yerine getirmeye başlamışlardı. Birçok kilise örgütü, halkın yaşam koşullarını iyileştirmek adına eğitici radyo programları kurmuşlardı. Bunların yanı sıra, Genç Hristiyan Öğrenciler, Genç Hristiyan İşçiler, tarımla uğraşanlar ve Temel Eğitim Hareketi gibi gruplar ortaya çıkmıştır. Dini çevreler artık toplumdaki gelişmeleri ve problemleri ele almaya başlamışlardı. Bu canlılık pastoral çerçevede ele alındığında çevrenin merkeze bağlılığını kırmıştır. Bu durum Kalkınma teolojisinin yıkılmaya başlamasına sebep olmuş, bununla birlikte Kurtuluş Teolojisi’nin teorik temelleri atılmaya başlanmıştır.³¹

Kurtuluş Teolojisi fikrinin ortaya çıkışı, Latin Amerika’daki yoksulluk ve bu yoksulluğun beraberinde getirdiği dışlanmayla birliktedir. Onlar manevi kurtuluşun sadece kendini dine adamakla olmadığı, asıl kurtuluşun; toplum içindeki sınıf mücadelesinin ortadan kalkmasıyla ve ekonomik açıdan refah seviyesine ulaşmayla gerçekleşeceğine inanmışlardı. Bu aşamada hakikatin sesi olmak amacıyla “kurtuluşçu teologlar”, kapitalizme ağır eleştirilerde bulunmuşlardı. Kapitalizmi hiçbir zaman benimsememişler ve buna karşılık Marksizm’e ihtiyaç duymuşlardı. Yoksul halkın refah seviyesini ancak Marksist yolla yükseltebileceklerine inanmışlardı. Elbette onların bu “hakikatin sesi” olma idealleri, yapmış oldukları devrimlere, hareketlere, kurmuş oldukları örgütlere yansıdığı kadar, dini yaşayış biçimlerine hatta dinin kendisine bile yansımıştır.³² Buna ek olarak toplumda teolojik gelişmeler cereyan etmeye başlamıştır. Kurtuluş Teolojisi’ne dair ilk teolojik yansımalar, kilise ile toplum arasındaki Hristiyan inancı; bunun doğrultusunda halkın dönüşümü ve kurtuluşa olan özlemin ilişkisiyle ortaya çıkmıştır. Bu eksenle 1959 ve 1964 yıllarında Katolik sol cenah Kurtuluş Teolojisi’ni öne çıkaran popüler eylemlerle bağlantılı metodolojik metinler ortaya koymaya başlamıştır. Bununla birlikte sosyal çalışmalar desteklenmiştir. Mart 1964’te Rio de Janeiro’da Latin Amerikalı ilahiyatçılar toplanmıştır. Burada Gustavo Gutierrez, Kurtuluş Teolojisi’nin pratiğe dayanan yönüne vurgu yapmıştı. Daha sonra 1965’te Havana,

³⁰ Ali Murat Yel, “Geleneğin Bozulması: Kurtuluş Teolojisi ve Cizvitler”, **Divan Dergisi**, Cilt:3, Sayı:5, 1998, s. 33.

³¹ L. Boff ve C. Boff, s. 67-68.

³² Rowland, s. 7.

Bogota ve Cuernavaca'daki toplantılarda da Gustavo'nun tezi geliştirilmişti. Kurtuluşa dair teolojinin ana hatları, ilk kez 1969'da İsviçre'deki Cortigny'de yapılan teolojik kongrede ele alınmıştır.

Kurtuluş teolojisine dair ilk Katolik kongre (Toward a Theology Liberation/Kurtuluş Teolojisi'ne Doğru) ise, Mart 1970 ve Temmuz 1971'de Bogota'da gerçekleştirildi. Protestan kesimde de bu yıllarda buna benzer bir kongre düzenlendi. Gustavo Gutierrez'in Aralık 1971'de "Teologia De La Liberation" adlı eseri yayınlandı. Daha sonralarda Hugo Assmann, "Oppression-Liberation: The Challenge to Christians (Baskı-Kurtuluş: Hristiyanlara Meydan Okuma)" adında seminerler verdi. Leonardo Boff, "Jesus Cristo Libertador" adında makaleler yayınladı. Tüm bunların hepsi, Kurtuluş Teolojisi'nin kapılarını açan anahtarlar oldu.³³ Buradan Kurtuluş Teolojisi'nin sadece dünyevi bir çıkış noktası olduğu fikri zihinlerimizde yer edebilir. Ancak Kurtuluş Teolojisi fikri aslında Hristiyan camiada Tanrı'nın sevgisini kazanmak için bir araçtır. Nitekim Gustavo Gutierrez bunu şu şekilde anlatmaktadır:

*Tanrı'nın bizi sevdiğini bilmek ve büyük bir lütuf olan sevgisini kabul etmek, onun sözlerine göre yaşayanlar için büyük bir mutluluk kaynağıdır. Bu mutlulukla iletişim kurmak, dini yaymak demektir. Böylesi bir iletişim, Kurtuluş Teolojisi diye adlandırdığımız görüşün amacıdır.*³⁴

Bu noktadan hareketle Hristiyanlar için Tanrı'nın sevgisini bilmek ve Tanrı'nın sözlerine göre yaşamak, mutluluk kaynağıdır; bu da dini yaymak anlamına gelmektedir. Hristiyanların dini yaymaktan maksatları, kardeşlik duygusunu yeşertmek ve dinin içinde hep beraber olmaktır. Bu amaca ancak Kurtuluş Teolojisi gibi bir oluşumla ulaşabileceklerine inanmaktadırlar. Aksi takdirde açlık ve sefalet içinde olan mutsuz bir insanın, Tanrı'nın sözlerine inanarak yaşaması ve yeryüzünde İsa'nın takipçisi olarak kalıp kalamayacağı sorunuyla karşı karşıya kalınmaktadır.

Bizim burada sormak istediğimiz soru ise, manevi yönü göz ardı edilmeyen ve pratik yönü ağır basan Kurtuluş Teolojisi'nin nasıl bir ortamda ortaya çıkmış olduğu sorusudur. Bakıldığı zaman, Latin Amerika'daki toprak sahiplerinin yıllarca kendilerinin özgürce kullanmış oldukları toprakların ellerinden alınması ve ekonomik refahtan mahrum bırakılarak şehirlerdeki gecekondü mahallelerinin

³³ L. Boff ve C. Boff, ss. 68-70.

³⁴ Gutierrez, Kapsamı ve Görevi, s. 48.

bulunduğu bölgelere gönderilmeleridir. Görüldüğü gibi onun asıl çıkışının sebebi yorumlanan kutsal kitap değil, doğrudan hayatın kendisidir. Hatta acı, sefalet, açlık ve ölümdür.³⁵ Bunun yanı sıra, Kurtuluş Teolojisi'nin Latin Amerika Kilisesi bünyesinde ortaya çıkmasının sebebi, kilise-halk ilişkisidir. Daha açık bir şekilde ifade edecek olursak, Latin Amerika Kilisesi'nin Hristiyanlar üzerindeki etkisini sürdürmek istemesinden kaynaklanmaktadır. Bu sebepten dolayı Kilisenin, sefalet içinde yaşayan Hristiyanlarla bağıni koparmamak adına Kurtuluş Teolojisi, 60'lı yıllarda Latin Amerika'da ortaya çıkmıştır. Hristiyanlar üzerinde etkisini sürdürmek hatta genişletmek isteyen Kilise, alt sınıflara yönelerek bu konuyu normatif yönelimlerle yeniden yorumlamıştır. Micheal Löwy bu şekilde bir girişimle, değişmek istemeyen Kilise'nin, aslında kendini değiştirme imkanı bulunduğunu söylemektedir.³⁶

Kurtuluş Teolojisi zaman içinde değişikliğe uğramıştı. Uğradığı en bariz değişiklik, sosyalist devrim tutkusundan kaynaklanmaktaydı. Yani, fakirlerin durumunu iyileştirmek siyasi dönüşümlerle değil, toplumun içinde kurulan örgütler ve bu örgütlerin gerçekleştirdiği eylemlerle amacına ulaşacağı anlayışı hakim olmuştur.³⁷ Kurtuluş Teolojisi, 1962-1965 yılları arasında gerçekleşen II. Vatikan Konsilinden sonra Marksist argümanları kullanarak Hristiyan camianın modern meselelere cevap verebilmesi açısından ortaya çıkan bir 'dinsel anlayış' haline gelmiştir.³⁸

1.2. KURTULUŞ TEOLOGLARI

Kurtuluş Teolojisi hareketi Perulu rahip Gustavo Gutierrez'in 1971 yılında yazdığı "Teologia de la Liberacion" isimli kitapla ortaya çıktığını daha önce belirtmiştik. Ancak Kurtuluş Teolojisi'ni savunan yalnızca Gutierrez değildi. Gutierrez'in yanı sıra Brezilyalı teolog Leonardo Boff, El Salvadorlu Oscar Romero,

³⁵ Rowland, Kurtuluş, s. 21.

³⁶ Löwy, Marksizm ve Din, s. 47.

³⁷ Sigmund, s. 177.

³⁸ Yazıcı, s. 68.

Brezilya Başpiskoposu Helder Camara ve Cizvit bilim insanı Jon Sobrino bu hareketi savunan diğer liderlerdi.³⁹

1.2.1. Gustavo Gutierrez

Kurtuluş Teolojisi'nin babası olarak kabul edilen Gustavo Gutierrez, 8 Haziran 1928 yılında Peru'nun Lima şehrinde dünyaya geldi. İlahiyatçı ve aynı zamanda Dominiken Tarikatı'na bağlı olan Gutierrez, Hristiyanların sivil-politik işlere karışarak ezilenlere ve yoksullara yardım etmesi gerektiğini vurgulamış ve bunun Hristiyanlığın bir görevi olduğunu ifade etmiştir. Gutierrez, 1950 yılında Lima'da Peru Ulusal Üniversitesi'nde tıp eğitimini tamamladı. 1959 yılında papaz olarak görev aldı. Daha sonra Leuven Katolik Üniversitesi'nde felsefe ve psikoloji, Fransa Lyon Üniversitesi'nde ve Roma Gregoria Üniversitesi'nde ilahiyat eğitimi aldı. 1985 yılında Lyon'da ilahiyat alanında doktorasını yaptı. Peru'daki Iglesia Cristo Redentor'da (Kurtarıcı İsa Kilisesi) rahiplik yaptı. 1974 yılında Lima'da fakirleri korumak ve onlara yardım etmek amacıyla Bartolome de Las Casas Enstitüsünü kurdu. Bunun yanı sıra, Peru Papalık Üniversitesi ve Indiana Notre Dame Üniversitesi olmak üzere Avrupa ve Kuzey Amerika'da birçok üniversitede hocalık yaptı. 1993 yılında Fransız Şeref Lejyonu'na üye olan Gutierrez, 1995 yılında Peru Dil Akademisi'ne, 2002 yılında da Amerikan Bilim ve Sanat Akademisi'ne girdi. Dünya çapındaki kurumlar tarafından sayısız ödül ve fahri unvanlar alan Gutierrez, birçok esere imza attı. Şüphesiz bu eserlerin arasında en önemlisi, 1971 yılında kaleme aldığı Kurtuluş Teolojisi'nin fikir yapısını oluşturan "Teologia de la Liberacion" adlı eserdir. Gutierrez, yazdığı bu eserle yoksullarla dayanışma içinde bulunan yeni bir maneviyat fikri öne sürdü. Aynı zamanda Kilise'nin de sosyal ve ekonomik yapıya sahip kurumları, sosyal adalete davet etmesi gerektiğini vurguladı.⁴⁰

³⁹ Jaroslav Pelikan "Liberation Theology", **Britannica Encyclopedia of World Religions**, (Ed. Wendy Doniger ve Mircea Eliade), Singapore, 2006, s. 662.

⁴⁰ Gutierrez'in hayatı ve faaliyetleri konusunda ayrıntılı çalışmalar olarak bkz. Kristenson, Olle, **Pastor In The Shadow Of Violence: Gustavo Gutiérrez as a Public Pastoral Theologian in Peru in the 1980s and 1990s**, Uppsala Universitet, Upsala, 2009; Duncan, William B., **The Political Philosophy of Gustavo Gutierrez**, Phd. thesis Submitted to the Graduate Faculty of Texas Tech University, 1995. Ansiklopedik bilgi için bkz. Melissa Petruzella, "Gustavo Gutierrez", **Encyclopedica Britannica**, 20.02.2020, <https://aws.qa.britannica.com/biography/Gustavo-Gutierrez>, (4.03.2020).

1.2.2. Leonardo Boff

Öğretmen bir babanın oğlu olan Leonardo Boff, 14 Aralık 1938 yılında Brezilya'nın Concordia şehrinde dünyaya geldi. 1952 yılında Rio-Negro'da *Seminary of St. Luis de Tolosa*'da okudu. 1958 yılında *Agudos'ta Seminary of St. Antonio*'da çalışmalarda bulundu. 1959 yılında Convent of St. Francis of Assisi'de papaz adayı oldu. 1960'lı yıllarda Curitiba'daki *Faculdade de Filosofia, Provincia Imaculada Conceição*'da ve Petropolis'teki *Jesuit Institute of Philosophy and Theology* okullarında ilahiyat ve felsefe okudu. 15 Aralık 1964 yılında Fransisken Tarikatı'nda rahip olarak görevlendirildi. Almanya'da Münich Üniversitesi'nde felsefe ve ilahiyat alanlarında doktorasını yaptı. Würzburg Üniversitesi ve Oxford Üniversitesi lisansüstü bölümlerinde antropoloji ve dilbilimi üzerine çalıştı. Leonardo Boff, 1970'li yıllarda Avrupalıların üretmiş olduğu öğretilerin dışında Latin Amerika'nın yerli teolojiye ihtiyacını vurguladığı Portekizceden *Jesus Christ Liberator* (Kurtarıcı İsa Mesih) olarak çevirilen kitabı yazdı. Yazdığı bu kitapta Kilisesinin Kitab-ı Mukaddes'i yorumlayabilmesi için beş kriteri yerine getirmesi gerektiğini vurguladı. Birincisi, Kilise'nin odak noktasının dogmalar değil insanların ihtiyaçları olmasıdır. İkincisi, Kilise'nin yoksulların acısını kaçınılmaz bir şey olarak görmemesi gerektiğidir. Üçüncüsü, Kilise dünya ile diyaloga girmelidir. Dördüncüsü, Kilise yoksullar için çabalamalıdır. Beşincisi, Kilise temelini İsa'nın doğru inançlarından ziyade doğru uygulamaları üzerine odaklamalıdır. Ayrıca bu kitapta İsa'yı, yoksulların yanında yer alan aktivist-sosyal bir devrimci olarak anlatır. 1992 yılında yazdıklarından dolayı Vatikan tarafından susturulmaya çalışılınca rahiplikten istifa etti. 1993 yılında Rio de Janeiro Eyalet Üniversitesinde Etik, Felsefe ve Ekoloji profesörlüğü yaptı. 2001 yılında emekli oldu. Kurtuluş Teolojisi'nin 1980'li yıllardan bu yana ivmesini kaybetmesine karşın Boff bu davaya kendini adadı.⁴¹

⁴¹ Bkz. Von Sinner, Rudolf, "Leonardo Boff – a Protestant Catholic", **Cultural Encounters**, 3/2 (2007), ss. 9-25. Kari Bethel, "Boff, Leonardo: 1938-: Teolog", 30.01.2020, <https://www.encyclopedia.com/education/news-wires-white-papers-and-books/boff-leonardo-1938-theologian>, (05.03.2020).

Boff, Kilise hakkında çokça eser yazdı. “Ecclesiogenesis and Churh: Charism and Power” gibi eseleri Kilise tarafından hoş karşılanmadı. İnanç Öğretisi Cemaati tarafından bu kitaplar radikal olarak değerlendirildi. Aynı zamanda Kilise tarafından vaaz ve röportaj vermesi, Petropolis’teki İlahiyat Enstitüsü’nde ders vermesi ve dergilerde yazı yazması yasaklanmış, suskunluğa mahkum edilmişti. Kilise tarafından koyulan bu yasak, 1986 yılının mart ayında kalktı. Leonardo Boff, inancı doğrultusunda dersler vermeye ve kitaplar yazmaya devam etmektedir.⁴²

1.2.3. Helder Camara

7 Şubat 1909’da Brezilya Ceara’da dünyaya gelen Helder Camara, 27 Ağustos 1999 yılında ölmüştür. Olinda ve Recife Başpiskoposluğu yapan Camara, orta sınıf bir ailenin on üç çocuğundan on birincisidir. Camara, 1923 yılında St. Joseph’in piskoposluk seminerinde yer almış, 15 Ağustos 1931 yılında ise rahip olarak görevlendirilmiştir. Genç Katolik İşçi Hareketi’nin ve Katolik Birleşme’nin oluşmasında rol alarak sosyal hareketlere yoğun ilgi göstermiştir. Kadın işçi grupları ve Ceara Katolik Öğretmenler Birliği’nde dini danışman olarak görev yapmıştır. O zamanlar Vatikan Devlet Sekreteri olan Msgr. Montini (Papa VI. Paul)’nin desteğiyle Brezilya Ulusal Piskoposlar Konferansı’nı (CNBB) kurarak genel sekreteri olmuştur. Aynı zamanda bu yıllarda piskoposluk makamına getirildi. 1955 yılında başpiskopos oldu. Mgr. Larrain’in başkanlığını yaptığı Latin Amerika Piskoposlar Konferansı’da (CELAM) 1958 yılından 1965 yılına kadar başkan vekili olarak görev yaptı. Rio’da yardımcı piskopos olarak görev yapan Camara, Piskoposlar Ulusal Konferansı sekreteri olarak kilise ile birlikte sendikalar ve hükümetlerle iş birliği içinde bulunarak bir dizi reform hareketi başlattı. 1962 yılında Brezilya episkoposluğu tarafından oluşturulan Acil Durum Planı’nı koordine etti. 1964 yılında Brezilya hükümeti darbeyle ele geçirildiğinde Papa VI. Paul tarafından Olinda ve Recife Başpiskoposluğuna atandı. Fakirlerin sesi olması ve rejim madurlarının yanında yer alması bakımından muhafazakarların birinci düşmanı haline geldi. Yaşadığı süre boyunca uluslararası birçok ödüle layık görüldü. Aynı

⁴² Carlos Raimundo Piar, **Jesus and Liberation: A Critical Analysis of the Christology of Latin American Liberation Theology with Special Emphasis on Leonardo Boff, Jon Sobrino and Juan L. Segundo**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Faculty of the The Graduate School University of Southern California, Ann Arbor, 1991, ss. 25-26.

zamanda dört kez Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterildi. 1985 yılında emekli oldu. 1999 yılında ölünceye kadar insanlara hizmet etmeye devam etti. Uluslararası birçok konferansta ve vaazlarında adaleti savunduğu için “gecekondu piskoposu”, “sessizliğin sesi”, “üçüncü dünyanın savunucusu”, “yoksullar kilisesinin havarisi” gibi sıfatlara layık görüldü. Ancak muhalifleri tarafından “kızıl başpiskopos” olarak itham edildi, yani komünistlikle suçlandı.⁴³

1.2.4. Jon Sobrino

Jon Sobrino, 1938'de İspanya'da iç savaşın olduğu yılda Barcelona şehrinde Bask kökenli bir ailede dünyaya geldi. Cizvit tarikatına katılan Sobrino, 1956 yılında rahip olarak atandı. Daha sonra El Salvador'a göç etti. 1965'te St. Louis Üniversitesi'nde Mekanik Mühendisliği alanında yüksek lisans yaptı. 1975 yılında Frankfurt Hochschule Sankt Georgen'de le Dieu Crucifie (Çarmıha Gerilmiş Tanrı) isimli teziyle doktorasını tamamladı. Sobrino, El Salvador'un San Salvador kentinde Universidad Centroamericana Simeon Canas'ta (Orta Amerika Üniversitesi) felsefe ve ilahiyat profesörü olarak görev aldı. Aynı zamanda Theological Reflection Merkezi'nde direktörlük yaptı.⁴⁴

Bunların yanı sıra Amerika Birleşik Devletleri'nde de eğitim gören Jon Sobrino, “Christology at the Crossroads, Jesus in Latin America” ve “The True Church and The Poor” isimlerinde Kurtuluş Teolojisi için önemli kitaplar kaleme almıştır.⁴⁵

1.2.5. Oscar Romero

San Salvador'un Başpiskoposu Oscar Romero, 15 Ağustos 1917'de Ciudad Barrios'ta doğmuştur. Adil bir toplum yaratmaya yönelik çalışmalarından ve bu yönde cesurca vermiş olduğu vaazlarından dolayı 24 Mart 1980 yılında San

⁴³ L. C. Marques, “Camara, Helder Pessoa”, **New Catholic Encyclopedia**, (Ed. Thomas Carson and Joann Cerrito), Washington, D.C., 2003, Vol. 2, ss. 899-901. Ayrıntılı bilgi için bkz. Patrick J. Leonard, “Bibliography of Helder Camara”, **Latin American Research Review**, 1975, Vol. 10, No. 2, ss. 147-166; Peadar Kirby, “Interview with Archbishop Helder Camara of Redcife and Olinda, Brazil”, **The Crane Bag**, 1982, Vol. 6, No. 2, ss. 24-27.

⁴⁴ Donald Eugene Waltermire, **The Liberation Christologies of Leonardo Boff and Jon Sobrino: Latin America Contributions to Contemporary Christology**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), The Faculty of The Southern Baptist Theological Seminary, Ann Arbor, 1990, s. 104.

⁴⁵ Piar, s. 27.

Salvador'da suikasta kurban olmuştur. Oscar Romero, 1942 yılında rahipliğe atanmış ve San Miguel'de bir kilisede papazlık yaparken aynı zamanda radyo vaizi olarak ün kazanmıştır. 1967 yılında Salvador'daki piskoposlar konferansında sekreter olarak görev yaptı. 1970 yılına gelindiğinde ise, San Salvador'un yardımcı piskoposu oldu. Bundan 7 yıl sonra 22 Şubat 1977'de San Salvador'un Başpiskoposu olarak atandı. Sonrasında zengin toprak sahiplerinin, Kitab-ı Mukaddes'i yorumlamak ve insanların sosyal haklarını savunmak için oluşturulan dini taban toplulukları gibi pastoral çalışmalara yaptıkları saldırılarla uğraşmıştır. Romero, kilise için radyoda fakirleri savunmuş ve sosyal adaletin sağlanması için çabalamıştır. Suikasta uğrayacağını tahmin ederek son haftalarda askerlere, köylülere baskı yapılmaması için çağrıda bulunuyordu. Kanser hastanesinin şapelinde vaaz verirken suikasta uğramıştır. Bundan dolayı Oscar Romero, şahit olarak kabul edilmiş ve San Salvador Katedrali'ne defnedilmiştir.⁴⁶

1.3. KURTULUŞ TEOLOJİSİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞ SEBEPLERİ

Kurtuluş Teolojisi'nin ortaya çıkmasında birçok etmen söz konusudur. Bunların başında dikta rejimler, ekonomik sıkıntılar ve sınıf mücadelesi gelmektedir. Bunun yanı sıra Kathy Nadeua, Latin Amerika'da ve dünyanın çeşitli bölgelerinde ortaya çıkan teolojilerin, baskıcı ve diktatör rejimlerin ekonomik gücünün yanında yer alan geleneksel teolojiye karşı ortaya çıktığını ileri sürer.⁴⁷ Bunun akabinde, her gerçek teoloji bir maneviyattan dolayı ortaya çıkmıştır. Kurtuluş Teolojisi de yoksullara yapılan haksızlıktan dolayı ortaya çıkmış bir teolojydi. Ancak buradaki yoksulluktan kasıt, dilencilik yapanlar değildir. Boff kardeşler, burada Karl Marx'ın "proletarya" olarak ifade ettiği toplumsal fakirliği, "popüler sınıflar" olarak isimlendirmişlerdi. Zira Kurtuluş Teolojisi'nin kapsadığı

⁴⁶ J. R. Brockman "Romero, Oscar A." **New Catholic Encyclopedia**, Ed. Thomas Carson and Joann Cerrito, Washington, D.C., 2003, Vol. 12, ss. 365-366. Ayrıntılı bilgi için bkz. James R. Brockman, "Oscar Romero: Shepherd of the Poor", **Third World Quarterly**, 1984, Vol. 6, No. 2, ss. 446-457; Richard Sheehy, "Blessed Oscar Romero – The Voice of the Voiceless", **The Furrow**, 2015, Vol. 66, No. 10, ss. 539-542; Tod Swanson, "A Civil Art: The Persuasive Moral Voice of Oscar Romero", **The Journal of Religious Ethics**, 2001, Vol. 29, No. 1, ss. 127-144; Marcelo Barros, "Dom Oscar Romero: Latin American Prophet", **The Furrow**, 2005, Vol. 56, No. 6, ss. 385-365; Micheal Löwy, **Marksizm ve Din Kurtuluş Teolojisi Meydan Okuyor**, çev. İrfan Cüre, Belge Yayınları, İstanbul, 1996, ss. 92-93.

⁴⁷ Nadeau, s. 1.

yoksulları “proletarya” olarak tanımlamak, bu konuda Kurtuluş Teolojisi’ni eleştirenlerin yaptığını yapmak olacaktır. Popüler sınıftan kasıt ise, kapitalist sistemin sömürdüğü işçiler, işsizler, köylüler ve mevsimlik işçilerdir.⁴⁸

Kurtuluş Teolojisi, Kitab-ı Mukaddes’i, katı ve muhafazakar Katolik Kilisesi’nin aksine yoksul ve ezilen halkın haklarını Marksizm ve yöntemlerinden hareketle radikal bir söylem olarak ortaya koymuştur. Buradaki amaç ise “Latin Amerikalı Hristiyanların hayatlarını, kendi toplum ve kültürlerini, insani kurtuluş yolunda dönüştürmek ve yeniden inşa etmektir.”⁴⁹

1968’de toplanan Latin Amerika Piskoposlar Konferansı’nda, kurtuluşu savunanlar olduğu kadar, buna karşı çıkanlar da olmuştu. Kurtuluşu savunanlar, ezilenlerin yanında yer alırken; bunun zıddını düşünenler acı çekmenin kaçınılmazlığına vurgu yaparak, otoriteye karşı çıkanların çarmıha gerilmesinin farklı bir versiyonu olan “ölüm teolojisini” ortaya atmışlardı. Buna mukabil Latin Amerika’da kurtuluşçu ilahiyatçılar, fedakarlığı ve kurtuluşu ifade eden “Yaşam Teolojisi’ni” öne çıkarmışlardır.⁵⁰ Bunun yanı sıra Roma Katolik Kilisesi’nde konuyla ilgili olarak Papa VI. Paul tarafından 1971’de *Rerum Novarum*’un (15 Mayıs 1891 yılında Papa XIII. Leo’nun tüm işçi haklarıyla ilgili yayınladığı genelge) sekseninci yıldönümünde *Octogesima Advenies* isimli bir belge yayınlamıştır. Yayımlanan bu belgede Papa VI. Paul, farklı durumlar karşısında Roma Katolik Kilisesi’nin evrensel bir çözüm sunamayacağını, papalığın böyle bir durumda yalnız ve yetersiz kaldığını, yerel kiliselerin böyle durumlarda kendi bölgelerindeki sorunları ele alarak çözümler üretmesi gerektiğini vurgulamıştır. Papanın bu söylemleri piskoposları harekete geçirmiştir.⁵¹ Her ne kadar yukarıda bahsettiğimiz konular adı geçen teolojiinin çıkış noktaları olsa da “Kurtuluş Teolojisi” ismi genel bir görüş olarak, Gustavo Gutierrez’in 1971’de kaleme almış olduğu *Teologia de la Liberacion* adlı eserle başladığı kabul edilmektedir. Kolombiya’nın Medellin isimli şehrinde toplanan Latin Amerikalı din adamlarının düzenlemiş oldukları konferansta, yoksulların hali üzerinde durulması ve

⁴⁸ L. Boff ve C. Boff, ss. 3-4.

⁴⁹ Akdal, s.10.

⁵⁰ Tom Moylan, “Mission Impossible? Liberation Theology and Utopian Praxis”, **Utopian Studies**, No.3, 1991, s. 23.

⁵¹ Peter Hebblethwaite, “Kurtuluş Teolojisi ve Roma Katolik Kilisesi”, **Kurtuluş Teolojisi** (Ed. Christopher Rowland), çev. M. F. Karakaya ve S. Altınçekiç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 212-213.

toplumdaki yoksulluğun sebebinin tartışılması, Gutierrez'i etkilemiş ve böylece fakir halkın sosyo-ekonomik kurtuluşunu ifade eden "Kurtuluş Teolojisi" ortaya çıkmıştır.⁵²

Paul Sigmund, Kurtuluş Teolojisi'nin, başlangıçta Latin Amerika'daki yoksulluğu ortadan kaldıramayan reformcu Liberalizme ve modernleşmeye karşı ortaya çıktığını ifade eder.⁵³ Modernleşmenin bir getirisi olan kentleşme olgusu, Kurtuluş Teolojisi açısından önem arz etmektedir. Venezuelalı sosyolog Otto Maduro kentleşme olgusunun önemini "*Göçmen nüfusunun şehirlerde yoğunlaşması, her zaman için toplumsal dönüşümü, kitlesel direnişi ve muhalefeti etkileyen faktörlerden biri olmuştur. Nitekim, Kurtuluş Teolojisi'nin doğuşuna kaynaklık eden de odur. Açıkçası kentleşme olmasaydı, tüm diğer koşullar sabit kalsa bile Kurtuluş Teolojisi'nin çıkabileceğini sanmıyorum*"⁵⁴ sözleriyle ifade etmiştir. Christian Smith, Kurtuluş Teolojisi'ni ortaya çıkaran etmenlerin sosyolojik bir model olduğunu ve üç temel değişkene sahip olduğunu vurgulamıştır. C. Smith bu değişkenleri, isyancı bilinç, siyasal fırsatlar ve insanların örgütlenip bir güç haline gelmesi olarak değerlendirmiştir.⁵⁵

Latin Amerika'da ortaya çıkan Kurtuluş Teolojisi'nin ilgi alanı sosyo-ekonomik fakirler ve onların kurtuluş mücadelesidir.⁵⁶ Aynı zamanda bu teolojinin Hristiyan kültürünü kendine temel alan asıl referans noktası, Engels'in "kölelerin ve ezilenlerin dini" olarak tanımladığı ilk Hristiyanlıktır.⁵⁷ Bu teolojinin Kilise dogmalarını yıkarak Kitab-ı Mukaddes'i hermenötik yöntemle toplumun derdine cevap verecek bir şekilde yorumlaması ve toplumun içindeki statü farkını ortadan kaldırması komünist yapılanmaya karşı olan sekülerizm ve Marksizm'i kendine ideoloji olarak benimsemesinden kaynaklanmaktaydı. Bunlara ek olarak Kurtuluş Teolojisi sadece teorik değil pratik yönü de olan Taban Cemaatleri ile bunu hayata uygulanmıştır. Pratik aşamasında Taban Cemaatleri, toprağa sahip olmayan köylüler, kentte bulunan yoksullar, tarım işleriyle uğraşanlar gibi yoksul kesimin

⁵² Yazıcıoğlu, s. 69.

⁵³ Sigmund, s. 190.

⁵⁴ Akdal, s.17.

⁵⁵ Deiner, s. 420.

⁵⁶ L. Boff ve C. Boff, s. 80.

⁵⁷ Ergun Aydınoglu, **Brezilya İşçi Partisi Deneyimi**, Belge Yayınları, İstanbul, 1991, s. 100.

hayatlarına yansıyan bu sıkıntıları gidermek için çabalamışlardı.⁵⁸ Brown Kurtuluş Teolojisi'nin, "praxis"le başladığını vurgulayarak, toplumda yoksul kesimin yaşadıkları baskıcı koşulları değiştirmek amacıyla ortaya çıktığını ifade eder. Ona göre Kurtuluş Teolojisi, seküler toplumda orta sınıf eğitilmiş Hristiyanları ilgilendiren Avrupa teolojisine kafa tutmaktaydı. Gutierrez'e göre, insanlığın amacı Tanrı'nın sevgisine ulaşmaktır, fakat yoksul ve baskı altındaki toplum Tanrı'nın sevgisine mazhar olamaz.⁵⁹

Latin Amerika'daki kurtuluş fikrinin ortaya çıkışı yoksulluk, işsizlik ve sefalet gibi sebeplerden veya modernleşmeyle birlikte ortaya çıkan kentleşme olgusundan dolayı olsa da şunu göz ardı etmemek gerekir ki, Latin Amerika kıtasında İspanyol ve Portekizlilerin yapmış oldukları fetihlerin ilk günlerinden itibaren, her zaman kıtada bir kurtuluş hareketi varlığını göstermekteydi.⁶⁰

1.4. KURTULUŞ TEOLOJİSİ'NİN PRATİKTEKİ SEYRİ

1.4.1. Taban Cemaatleri

Kurtuluş Teolojisi'ni diğer teolojilerden ayıran şey metoduydu. Diğer teolojiler anlam üzerine yoğunlaşırken, Kurtuluş Teolojisi fikirlerini anlamın yanı sıra eylem üzerine yoğunlaştırmıştır. John Sobrino, bunu "*Hakikati anlamak hakikati yapmaktır. İsa'yı anlamak onu takip etmek yani onun hayatını örnek almaktır. Tanrı'yı anlamak adalet yolunda Tanrı ile birlikte yürümektir.*" şeklinde açıklar.⁶¹ Bu açıklamaya binaen biz bu başlık altında Latin Amerika'da "kurtuluşun bayrağını taşıyan gruplar"⁶² olarak nitelendirilen "Taban Cemaatleri"ni ele alacağız. Cemaat olarak isimlendirilmelerinin sebebi, aynı inancı paylaşmaları ve aynı kiliseye mensup olmaları bakımındandır. Kol gücünü kullanan insanları kapsamayı ve kilisenin tabanını temsil etmelerinden ötürü bu şekilde isimlendirilmişlerdir.⁶³

⁵⁸ Akdal, s. 11.

⁵⁹ Arthur F. McGovern, "Gustavo Gutiérrez, An Introduction to Liberation Theology by Robert McAfee Brown", **Journal of Church and State**, Vol.33, No.1, 1991, s. 142.

⁶⁰ L. Boff ve C. Boff, s. 6.

⁶¹ Aydın, ss. 79-80.

⁶² Gutierrez, *Liberation History*, s. 55.

⁶³ İsyanyolcası "Comunidades Eclesiales de Base" olan Taban cemaatleri, ruhban sınıfının dışında kilise yapılanmasında yer alan topraksız köylüler, işsizler, ev kadınları, yoksulları ve tarım işçilerini kapsamayı bakımından bu şekilde isimlendirilmektedir. Türkçeye "Dini Taban Cemaatleri" veya "Kilise Taban Cemaatleri" olarak çevirmektedir. Bkz. Michael Löwy,

Taban Cemaatleri'nin ortaya çıktığı tarih ve yer tartışmalıdır. Bazılarına göre Latin Amerika kıtasında Taban Cemaatleri ilk olarak 1963'te Panama'ya Chicago'dan misyonierlerin gelmesiyle, bazılarına göre ise 1960'ların başında Brezilya ve Panama'da ortaya çıkmıştır.⁶⁴ Taban Cemaatleri faaliyetleri yılın belli zamanlarında kilisenin bulunduğu coğrafyaya göre yapıldı. Bu faaliyetler kilisenin yaptığı ayinlere alternatif oluşturma üzerineydi. Taban Cemaatleri, sosyal yaşamın her alanında varlığını sürdüren, etkisini gösteren ve sosyal yaşamla faaliyetleri arasında iş birliğini hedefleyen yapılanmalardır.⁶⁵ Michael Löwy'e göre ise, dini ve pastoral kimliğe sahip Taban Cemaatleri, köy ve kentlerdeki gönüllü papazların veya piskoposların girişimiyle kurulmuş küçük örgütlü gruplardır. Bu grupların ilkinin nerede ortaya çıktığıyla ilgili iki görüş vardır: Birinci görüşe göre, 1960 yılında Nisia Floresta'daki Natal Başpiskoposluğu içinde ortaya çıkmıştır. Diğer görüşe göre ise, Volta Redonda'da ortaya çıkmıştır.⁶⁶

Gutierrez, Latin Amerika Kilisesi'ne göre kurtuluşun, toplumdaki dönüşümün halk için yapılan bir devrimle değil sömürülen halkın da dahil olması ve kendi özgürlükleri dahilinde bil-fiil yer almalarının gerektiğini ifade eder.⁶⁷ İsa'nın fakirler için yaptığı eylemleri Kurtuluş Teologları, Tanrı'nın Krallığı'nı inşa etmeye adanmış kimsenin eylemleri olarak değerlendirirler. Bu yüzden Kurtuluş Teologları İsa'ya inanmayla yetinilmemesi ve eyleme geçilmesi gerektiğini savunurlar. Onların en önemli gördükleri şey, İsa'ya ve Tanrı'ya olan doğru iman (*orthodoxy*) değil, eyleme dökülen doğru davranıştı (*orthopraxy*).⁶⁸ Bu açıdan bakıldığında Brezilya'da Hristiyan Taban Cemaatleri'nde yer alan Jether Ramalho bu cemaatlerin görevlerini, *Kilise kurumundan olmayan insanlarla papazların bir araya gelmesi, ezilenler ile ezenler arasındaki ilişki, Kilise ve popüler kurumların bir araya gelmesi ve seçimlerden sonraki süreç olmak üzere dört aşaması olduğunu* ifade eder. İlk aşama, Ruhban sınıfıyla halk arasında yeni bir bağ oluşturmaktır. İkinci aşama, zengin ile fakir arasındaki sınıf mücadelesini ele alan toplumsal ve ekonomik değerlendirmenin var olduğu aşamadır. Üçüncü aşama, Hristiyanların süreç boyunca kendilerinin

Marksizm ve Din Kurtuluş Teolojisi Meydan Okuyor, çev. İrfan Cüre, Belge Yayınları, İstanbul, 1996, s. 132.

⁶⁴ Sigmund, s. 29.

⁶⁵ Aydınoglu, s. 99.

⁶⁶ Löwy, Marksizm ve Din, s. 131.

⁶⁷ Gutierrez, Liberation History, s. 67.

⁶⁸ Aydın, s. 83.

çeşitli siyasiler tarafından yönlendirildiklerini fark ettikleri aşamadır. Son aşama ise, Brezilya'daki ilk demokratik seçimlerden sonra Taban Cemaatleri'nin zorlu bir süreciydi. Ramalho bu aşamanın cinsellik, işsizlik, boş zaman gibi güncel sorunların çözümüne dair olduğunu ifade eder. Bu meselelere cevap arayarak insanların ayağa kalkmalarını ve merhametli bir toplum inşa etmeleri gerektiğini vurgular. Aynı zamanda bölgeye gelen demokrasiyle birlikte insanların kendilerini gerçekleştireceğini ancak bunu yapabilmeleri için kilisenin insanlara güç vermesi gerektiğini ifade eder.⁶⁹

Latin Amerika'da kitlesel hareketler başlamıştır. Bu hareketler, kıta halkının acıklı durumlarının farkına varmalarına, II. Vatikan Konsili'nin Kiliseyi kıta yaşantısının içine dahil etmesine, Latin Amerikalı piskoposların Medellin'de toplanmasına ve dini grupların harekete geçmesine sebep olmuştur.⁷⁰ Bu duruma göre teologlar Taban Cemaatleri'ni, düzensiz Roma Katolikliğini düzene koyacak yeni bir kilise gibi görmelerine ve Latin Amerika halkını ıslah edecek sosyal ve siyasi dönüşümün temeli olarak nitelendirmişlerdir.⁷¹ Kurtuluş Teolojisi'nin inşasında kurtuluşçu teologların öncülüğü kadar halkın da buna destek vermesi önemliydi. Ancak teologlar açısından bakıldığında bu harekete halkı da dahil etmek için halkın bir eğitimden geçmesi gerekliydi. Bu sebepten dolayı, halkın eğitimi, Kilisenin 1970'li yıllarda II. Vatikan Konsili'nden etkilenmesiyle ve Kurtuluş Teolojisi fikrinden esinlenmesiyle gerçekleşmiş bir hareketti. II. Vatikan Konsili'nde alınan kararlar neticesinde, Kilisenin modernleşmesini Latin Amerikalı din adamları Kurtuluş Teolojisi'yle özdeşleştirmişler ve yoksulların sıkıntısını gidermek olarak yorumlamışlardır. Bu doğrultuda, Latin Amerikalı din adamları halkı eğitmek amacıyla, halkın içinde yer alma kararı alarak onların oldukları mahallelere yerleşmişler, kentlerden köylere gitmişlerdi. Kilisede verdikleri vaazları Latince yerine İspanyolca vermeye başlamışlar ve onlarla Kitab-ı Mukaddes'i okuyarak yorumlamaya başlamışlardı. Fakir halkı cesaretlendirme ve örgütlemek için Tanrı'nın insanlığı eşit olarak yarattığını, bütün insanların bu dünyada onurlandırılmaya laik olduklarını ve insanların da bu doğrultuda hareket etmeleri

⁶⁹ Charles Villa-Vicencio, "Kurtuluş ve Yeniden Yapılanma: Tamamlanmamış Program", **Kurtuluş Teolojisi** (Ed. Christopher Rowland), çev. M. F. Karakaya ve S. Altınçekiç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 299-300.

⁷⁰ Gutierrez, *Liberation History*, s. 61.

⁷¹ Sigmund, s. 188.

gerektiğini anlatıyorlardı. İnsanlarla modern metinler okuyarak onları bilinçlendirmeye çalışıyorlardı. Bunun yanı sıra Marksizm'in getirdiği olan "ulusal gerçeklik" üzerine tartışmalar yapılıyor. Latin Amerikalı din adamlarının insanları örgütlenme eğitimleri bu şekilde gerçekleştiriyordu.⁷²

Kurtuluş Teolojisi ve taban hareketlerinin ortaya koymuş olduğu üçüncü dünya ülkelerindeki yoksulluğun sebepleri, yalnızca muhafazakâr Katolik hiyerarşisini değil aynı zamanda sol kesimi de içine alan bir tartışma ortamı oluşturmuştur. Bu noktada Gutierrez, dinin canlı bir organizma olduğunu ve toplumdaki adaleti inşa edeceğini belirtiyordu. Latin Amerika'da ortaya çıkan bu yeni teolojinin oynamış olduğu rol, devrimci grupların yanında din adamlarıyla birlikte yer alarak, bölgedeki eski rejime karşı çıkıp devrimi savunmalarıydı.⁷³ Elli, yüz ya da iki yüz kadar kişiden oluşan bu gruplar 1970'lerde Latin ve Orta Amerika'nın büyük çoğunluğuna yayılmış ve askeri darbelere karşı her türden sosyal direnişe katkı sağlamışlardır.⁷⁴ Bu gruplarda, Medellin Konferansı'nda alınan kararlar ekseninde, konferanstan sonraki 4 yıl içerisinde sosyal yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerinin arttığı görülmektedir. Zira 1968 yılında sayıları 15 bin civarında olan Taban Cemaatleri, 1970'li yıllara gelindiğinde 200 bin civarına ulaşmıştır. Taban Cemaatleri ile birlikte, Kurtuluş Teolojisi de ülkedeki en ücra gecekondlu mahallesinde dahi yerini alabilecekti. Roma Katolik Kilisesi, Taban Cemaatleri'nin önemli kuruluşlar olduklarını kabul etmekteydi. Ancak, Kurtuluş Teolojisi hareketinin Marksizm'le kurmuş olduğu bağlantı Vatikan'ı rahatsız etmekteydi. Taban Cemaatleri amaçlarından farklı olarak, Roma Kilisesi'nin dediğinin yahut Kilisenin almış olduğu kararların dışında hareket ederse Kiliseye ait olmaktan çıkarılacaktı.⁷⁵

Papa VI. Paul, 1974'te meclis içindeki çatışmaları ortadan kaldırmak için yayınlamış olduğu *Evangelii Nuntiandi* (İncil'i Bildirme) isimli belgede Kurtuluş Teolojisi'ne karşı ön yargılıydı. Ancak bu ön yargı Taban Cemaatleri için söz konusu değildir. Çünkü Taban Cemaatleri'nin alt yapısı dini hüviyete sahipti. Papa VI. Paul, dini yaymak ile kurtuluş arasındaki soruna değinmiş ve iki şart ortaya koymuştur.

⁷² Yazıcıoğlu, s. 73.

⁷³ Gill, ss. 87-88.

⁷⁴ Aydınöğlü, s. 99.

⁷⁵ Akdal, s.32.

Bunlardan birincisi, Kurtuluş Teolojisi insanı sadece ekonomik, toplumsal ve kültürel alanlarda değil, insanı derinlemesine ve her yönüyle (buna insanın Tanrı'yla olan ilişkisi de dahil) ele almalıdır. İkincisinin ise, daha çok sınıf mücadelesinin ortadan kaldırılmasına yönelik olduğunu söylemektedir. İnsanların, Kurtuluş Teolojisi'ni hayata uyguladıklarında kurban edilmemeleri gerektiğini vurgulamaktaydı.⁷⁶

Brezilya'da asgari geçim, yoksulluk sınırıyla hemen hemen aynıydı. Bir insan için asgari ücretin üç-dört katı dahi standart bir yaşam tarzına yetmemekteydi. Genel olarak Taban Cemaatleri'ni oluşturan üyeler, ekonomik durumları standart bir yaşam tarzının altında, kentlerdeki gecekondualarda yaşayan ve okuma-yazması olmayan topraksız köylülerden oluşurdu. Taban Cemaatleri, kilisenin içinde bulunan işçi ve köylü militanlarının etkisinin azaldığı dönemden sonra toplumsal ve siyasi hareketlere zemin hazırlamıştır. Taban Cemaatleri, sınıf mücadelesini savunan Birleşik İşçi Konfederasyonu (CUT) ve Komünist Partisi tarafından desteklenen, hükümet yanlısı Genel İşçi Konfederasyonu'na (CGT) karşı köylerde ve kentlerde büyük kitle oluşturarak, sayıları on milyonu bulan işçileri örgütler.⁷⁷ Taban Cemaatlerinin haricinde, kurtuluş için çabalayan gruplar da söz konusudur. Latin Amerika Kilisesi Tarihi Araştırmalar Komisyonu (CEHILA), Ekümenik Hizmet ve Halkın Gelişimi Merkezi (CESEP), Kitab-ı Mukaddes Araştırmaları Merkezi (CEBI) gibi gruplar Kurtuluş Teolojisi'nin amacını destekleyen gruplardır. Bunlardan CEHILA, Latin Amerika'nın ve Karayiplerin tarihini, yoksulların bakış açısından tekrar yazar. CEBI, Kutsal Kitap ile ilgili özgürleştirici yayınlar ortaya koyar ve bunların ekseninde dersler verir. CESEP, ortaya konulan pastoral çalışmaların özgür bir şekilde uygulanabilmesi için Latin Amerika ve Karayiplerde ajanlar yetiştirir. Bunların dışında ISAL (Latin Amerika'daki Kilise ve Toplum), CEDI (Yaygınlaştırma ve Bilgi Ekümenik Merkezi) gibi kuruluşlar da Kurtuluş Teolojisi'nden ilham alıp faaliyet yürüten gruplardır.⁷⁸

⁷⁶ Hebblethwaite, s. 202.

⁷⁷ Löwy, Marksizm ve Din, ss. 68-134.

⁷⁸ L. Boff ve C. Boff, ss. 78-80.

1.4.2. Katolik Öğrenci Hareketi

1960'ların başında Katolik camianın içinde, sol görüşe eğilim gösteren ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu yıllarda meydana gelen Küba Devrimi gibi olaylar neticesinde, Katolik Öğrenci Hareketi ortaya çıkmış ve sol görüşü benimsemiştir. Katolik Öğrenci Hareketi içindeki bazı liderler, kapitalizmin kötü yanlarından yakınmaya başlamışlardı. Katolik Öğrenci Birliği'nin savunduğu nokta ise, kâra dayalı anarşik ekonominin yerine, yerli üretim sektörünün gelişmesiydi. Kilisenin desteğiyle Katolik Öğrenci Birliği, Pastoral Plan çerçevesinde Temel Eğitim Hareketi'ni kurmuşlardı. Kurulan bu eğitim hareketi, ilk bakışta okuma-yazma bilmeyenlere okuma-yazma öğretmek amacıyla kurulmuş gibi gözükse de aslında hiç de öyle değildi. Bu eğitim hareketinin kuruluş amacı, insanları bilinçlendirip sömürülen toplumda kendi kaderlerini kendi elleriyle yazdırmaktır. Katolik Öğrenci Birliği ve onun devamında kurulan “Temel Eğitim Hareketi” sosyalizm uğruna mücadele etmiş ve “Halk Eylemi” adında siyasi bir yapılanmayı kurmuşlardı. Katolik Öğrenci Birliği ve Temel Eğitim Hareketi'nin kurmuş olduğu “Halk Eylemi” adındaki Marksist ideolojiyi kullanan siyasi hareket, her ne kadar bünyesinde din adamı barındırsa da Kiliseden ve Hıristiyanlık'tan uzaklaşmış, bu eylemi savunanlar Maoist (Uzak Doğu toplumlarına has Marksizm pratiği) bir parti olan “Partido Comunista do Brazil” adlı partiye üye olmuşlardı. Bu noktadan itibaren Brezilya'da ordu, devletin başına geçmiş, seçimle göreve gelmiş Joao Gaulart'a “kapitalist düzeni korumak adına” darbe yapmıştır. Bu darbeyi kabul edenler olduğu kadar kabul etmeyenler de olmuştur. Piskoposlar Konferansı'nda 1964'te yapılan toplantının ardından darbeyi desekleyen bir bildiri yayınlanmıştır. Ancak darbeyi desteklemeyen din adamları darbeye karşı direniş göstermişlerdi. Bunlardan bazıları ise, ulusal kurtuluşu sağlamak adına silahlı mücadeleye dahil olmuşlardı. Darbeyi gerçekleştirenler din adamlarının geneline ve gönüllü militanlara işkenceler yapıyordu. Bu darbe girişimine şiddetle karşı çıkan Dom Rossi, tüm baskılara karşı direnmiş ve sonunda terfi alarak Vatikan'da yüksek bir makama gelmişti. Rossi'den sonra Piskoposlar Konferansı'nın başkanlığına direnişin savunucusu ve Taban Cemaatleri'ni her zaman destekleyen Paulo Evaristo Arns getirilmişti. Arns, darbecilerin insanları öldürme, çiftçinin ürünlerine el koyma ve esnafa baskı yapma gibi insan haklarını ihlal eden davranışları karşısında sessiz kalmayıp, yoksulun ve

ezilenin yanında olmasından dolayı insanlar onun etrafında toplanmış ve artık Piskoposlar Konferansı yoksul halkın sığınağı ve güvendiği bir oluşum haline gelmişti.⁷⁹

1973 yılında piskoposlar ve eyalet başkanları bildiriler yayınlamaya başlamışlardı. Ancak yayınladıkları bildirilerde, sadece diktatörlüğü değil aynı zamanda kırsal kesimde toprak işiyle uğraşan insanların elinden topraklarını alan kapitalizmi de radikal bir şekilde eleştiriyorlardı. 70'li yıllarda işçi partisi henüz kurulmadan önce Kilise, dikta rejiminin en büyük muhalifiydi. Ordu mensupları, Kilise bünyesinde olanları sapkın olarak değerlendirmiştir. Marksizm'i savunduklarını söyleyerek onları modernleşmeyi ve kapitalist gelişmeyi engellemeye çalışan yobazlar olarak nitelendirmiştir. Ancak bu yıllarda Taban Cemaatleri'nin sayısı çoğalmış ve kadınların da bu cemaate önemli sayıda katılımı olmuştur. Zira Brezilya'da o yıllarda yaklaşık otuz yedi bin rahibe olduğu bilinmektedir. Bu yıllarda çokça gelişen ve büyüyen Taban Cemaati, bizlere Brezilya'da dini bir yükselişin sinyalini vermekteydi. Büyük savunucuları olan Kurtuluş Teolojisi, dinsel ve kültürel bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Hugo Assman, Kurtuluş Teolojisi'nin ilk temsilcisiydi ve bu teolojiyi Hristiyan temalarını Marksizm'le birleştirerek ortaya koymuştur. O, bunları 70'li yıllarda kent yoksullarını hakkında yaptığı çalışmalar ve Marksizm hakkındaki bilgiler ışığında yazmış olduğu yazılarında radikal bir biçimde açıklamıştır. Ancak daha sonra bu teolojiyi savunması istenmemiş ve Brezilya'dan gönderilmiştir. Assman'dan sonra Brezilya'da Kurtuluş Teolojisi'ni savunan ve bu teolojisi için çabalayan insanlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunların başında Boff kardeşler yani Leonardo Boff ve Clodovis Boff gelmektedir. Boff kardeşler, öğrencileri ve cemaat mensuplarını, Marksizm ideolojisini kullanarak eğitmişler ve birçok piskoposun da desteğini alarak Katolik aydını kimseler yetiştirmişlerdi. Asıl adı Carlos Alberto Libanio Christo olan Frei Betto, 1960'ların başında Katolik Öğrenci Hareketi'nin önderlerindendi. Katolik Öğrenci Hareketi'ne katılmadan önce Dominiken tarikatına mensuptu. Dominiken tarikatı o zamanlarda Hristiyanların kurtuluş öğretisini yorumlama çalışmalarının yapıldığı bir merkezdi. Frei Betto, 1969'da bazı militan grupların Uruguay ve Arjantin'e geçmelerine yardımcı olmasından dolayı hapse atılmıştır. 1973'te serbest bırakıldıktan hemen sonra Taban

⁷⁹ Löwy, Marksizm ve Din, ss. 64-66.

Cemaatleri'nin örgütlenmesinde aktif rol almıştır. Daha sonra da Kiliselerarası Ulusal Kongresine önderlik ederek, Brezilya'daki Taban Cemaatleri'nin toplumsal, politik ve dini açıdan Kurtuluş Teolojisi'ni tartışabilecekleri bir ortam yaratmıştır. 1980 yılında Üçüncü Dünya teologları 4. Ulusal Kongresini düzenlemiştir.⁸⁰

Atmışlı yılların başlarında üniversitelerde öğrenci hareketleri başlamıştır. Brezilya'da JUC (Katolik Üniversite Gençliği) ve Peru'daki UNEC (Ulusal Katolik Öğrencileri Birliği) radikalleşmeye başlamışlar ve Kurtuluş Teolojisi'ni kolayca benimsemişlerdir. Peru'daki Katolik liderlerin çoğu solcuydu. Aynı zamanda UNEC'de ve Hristiyan Demokrat Parti'de parlamentonun solunu oluşturan Marksist partiler yerini almıştır.⁸¹ Ancak Gustavo Gutierrez, temas halinde bulunduğu öğrencilerden ve aydınlardan yola çıkarak Katolik Öğrenci Hareketi'nin artık Hristiyan Demokrat Partilerini desteklemediğini ifade etmiştir.⁸²

1.4.3. Nikaragua Devrimi (Sandinistler)

Kurtuluş teologlarının yazılarında yer verdiği diğer bir vaka ise Nakaragua devrimiydi. Sandinista Hükümetine karşı bir tutum sergilenmekle birlikte burada önemle üzerine durulan nokta, Hristiyanların devrimdeki rolüydü. 1980 yılında El Salvador'da gerçekleşen isyanlarda Nikaragua, Salvadorlu isyancılara yardımda bulunmuştu. Nikaragua'nın bu yardımı, ABD'nin Orta Amerika'ya katılımını sağlamıştır. ABD, El Salvador'a silah yardımı yapmış ve Honduras-Nikaragua sınırındaki Anti-Sandinista kontratını 1982'de imzalatarak, El Salvador'u desteklemiştir. Orta Amerika'da gerçekleşen devrimi inceleyen gözlemciler, devrimlerin ortaya çıkış sebebi olarak II. Vatikan Konsili ve Medellin Konferansı'ndan sonra Katolik Kilisesinin değişimini göstermiştir.⁸³ Nikaragua devrimi, 1879'dan bu yana Hristiyanların hem alt tabanının hem de ruhban sınıfının katılımıyla gerçekleşen bir devrimdi. 1968'de gerçekleşen Medellin Konferansı'nda Nikaragua Kilisesi, Somoza'yı destekleyen gelenekçi bir tutum sergilemiştir.⁸⁴ 1979'da sevilmeyen Somoza Hükümeti'nin sona ermesi ile 1983'te Papa II. John Paul'un ziyareti arasındaki süreçte, Kilise ile devlet arasındaki ilişkiler kötüleşmiştir.

⁸⁰ Löwy, Marksizm ve Din, ss. 67-73.

⁸¹ Klaiber, s. 6.

⁸² Sigmund, s. 33.

⁸³ Sigmund, s. 108.

⁸⁴ Löwy, Marksizm ve Din, s. 75.

Başlangıçta Sandinista ile Kilise hiyerarşisinin arasındaki ilişki çok iyiydi. Hatta 1979'da Nikaragua kilise hiyerarşisi, Kilise ile Sandinista arasında FSLN'nin çalışma programını içeren ortak bir taslak hazırlamışlardı. Ancak daha sonralarda Kilise hiyerarşisi ve Sandinista liderleri arasında sıkıntılar baş göstermiştir. Kilise, insan haklarının kötüye kullanılmasını ve Kiliseyi "halkın kilisesi" yapma yolunda Marksizm gibi bir takım yabancı ideolojilerin benimsenmesini eleştirmiştir. 1982-1983 yıllarında da Kilise ile devlet arasındaki tartışmalar devam etmiş ve dini gruplaşmalar başlamıştı. Bu gruplaşmalar Nikaragua toplumunu bölen bir faktördü.⁸⁵

Sandinist devrimi, diktatörü silahlı mücadele ile devirmek, halkın silahlı mücadeleye katılımını destekleyen bir hükümet kurmak, tarımsal alanda gerçekleşen reformlar ve derin bir devrimci hareket oluşturması bakımından Küba devrimini anımsatsa da Nikaragua'ya ait bir devrimdi. Nikaragua'da gerçekleşen devrim bütün kıtada büyük bir yankı uyandırmıştır. Özellikle Orta Amerika'da El Salvador'da halkın örgütlenmesinin ve gerilla cephelerinin oluşmasına zemin hazırlamıştır.⁸⁶ Sandinizm, Latin Amerika'daki devrimci Hristiyanlık ve Che Guevaracı akımın ideolojik bir birleşimidir. Sandinist Hareket'e 500 Protestan papaz katılmıştı. 1980'de Sandinistlerle (dine inanmayan marksistler) papazlar bir anlaşma imzalamışlardı. Bu anlaşma ekseninde devrim için çalışmalarda bulunmaya hazır olduklarını ifade etmişlerdi. 500 Protestan Hristiyanın devrime katılımı, Kitab-ı Mukaddes'i rehber almalarından ötürü Sandinizm'i kullanılan dil ve kültür bakımından etkilemişlerdi.⁸⁷

Sandinist Halk Ordusu başkomutanı Humberto Ortego Saavedro, Sandinist devriminin devrimci hareketin "tarihsel bütünleşme etabı (1926-1934)", devrimci hareketin "iniş etabı (1934-1956)", devrimci hareketin "yükseliş etabı (1956'dan itibaren)" olmak üzere üç ayrı sürecinin olduğunu ifade eder. 1926-1934 yılları arasındaki ilk etapta Nikaragua Sandinist'leri Yanki müdahalesiyle, gerek yerli gerek yabancı olsun ülkeyi sömürmeye çalışanlara karşı silahlı mücadele ederek kurtuluş bilincini oluşturmuştur. Bu ilk etap Nikaragua halkının kurtuluş süreci içerisinde olumlu geçen bir süreçti. Ancak 1934-1956 yılları arasındaki süreç elverişsiz olmuş,

⁸⁵ John Kirk, "John Paul II and the Exorcism of Liberation Theology: A Retrospective Look at the Pope in Nikaragua", **Bulletin of Latin American Research**, Vol.4, 1985, ss. 34-35.

⁸⁶ Löwy, Latin Amerika, ss. 70-72.

⁸⁷ Löwy, Marksizm ve Din, s. 84.

ama yeniden bütünleşme için koşullar yavaş yavaş oluşmaya başlamıştır. 1956'dan itibaren olan etap ise, Rigoberto Lopez Perez'in 1956 yılında devrime dair yapmış olduğu eylemlerden itibaren başlayan, Nikaragua halkı için devrimin yükselişe geçtiği etaptır. Humberto, bu etabı da kendi içinde dönemlere ayırır. 1956 ile 1960 arasındaki yıllar, devrimci yeniden bütünleşmenin başlangıç safhasıdır. İkinci dönem ise, 1960-61 yıllarında "Ulusal Sandinist Kurtuluş Cephesi"nin (FSLN) kuruluşundan 1967'ye kadar olan dönemdir. Bu dönemde Sandinist Devrim Hareketi doğmuş, büyümüş ve gelişmiştir. Sandinistler Liberal-Muhafazakâr kesimin etkisinden kurtulmuştur. Üçüncü dönem ise, 1967'de başlayıp 1974'e kadar sürmüş olan başarılı devrimci eyleme kadarki dönemdi. Bu dönemde Nikaragua'da Sandinistler, politik ve ideolojik olarak güç sahibi olmuşlardı.⁸⁸

1.4.4. Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesi (FSLN)

Sandino, Nikaragua polis teşkilatı başkanı Anastasio Somoza tarafından öldürülmüştür. Sandino'nun adı Anti-Marksist gruplar tarafından değil 1960'lı yıllarda kurulan Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi (FSLN) tarafından kabul edilmiştir. Kurulan bu cephenin amacı Somoza aile diktatörlüğüne son vermektir. Nitekim Anastasio Somoza 1956 yılında gerçekleştirilen suikastle öldürülmüştür. Bundan 11 yıl sonra 1967 yılında Somoza'nın oğlu Luis öldürülmüş ve ondan sonra da diğer oğlu Anastasio Jr. diktatörlüğün başına geçmiştir. Diktatörlüğün son yıllarında Somoza Hükümeti muhalefet kesiminden Demokratik Muhafazakâr Parti'nin seçimlere girmesine izin vermiştir. Bununla birlikte Somoza Hükümeti ABD tarafından destekleniyordu. Hatta 1961 yılında Domuzlar Körfezi'nin Küba'yı işgal etmesinde ABD ile iş birliği yapmıştır. Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi 1961 yılında Somoza Hükümeti'ne karşı muhalif faaliyetlerde bulunan aktivist öğrenciler tarafından kurulmuştur. Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin kurucularından Carlos Fonseca ve Tomas Borge Nikaragua Komünist Partisi (PSN) üyesiydiler. Ancak Küba Devrimi'nin ardından partiden ayrılmışlardı. Daha sonralarda Sandinista Hükümeti 1960'lı yıllarda gerilla eylemleri gerçekleştirmeye başlamışlardı. FSLN 1969'da halkın çıkarlarını gözeten, halkın katılımını

⁸⁸ Humberto Ortego Saavedro, *Ayaklanma Üzerine*, çev. C. Aşkın, Belge Yayınları, İstanbul, 1991, ss. 43-46.

önemseyen, dini inançlara saygılı, işçilerin haklarını savunan devrimci bir hükümet programı yayınlamışlardı.⁸⁹ Carlos Fonseca ve onunla aynı görüşe sahip olanlar, Sandino'yu Marksizm'in ışığında yeniden yorumlamış ve sandinist kültürün içinde Marksizm'e yer vererek, Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (FSLN) devrimci öğretilerini ortaya koymuşlardı.⁹⁰

1969'da Managua'daki San Pablo cemaati çok hızlı radikalleşerek bir Hristiyan gençlik hareketi kurmak istemişlerdi. Ancak bu hareketin üyeleri 1970'li yılların başında Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesine (FSLN) üye olmuşlardı. Bazı Hristiyan öğrenciler, 1971 yılında Peder Uriel Molina'nın Managua'nın "El Riguero" şehrindeki cemaatine girerek yoksullarla birlikte onların sıkıntılarını paylaşmaya karar vermişlerdi. Daha sonra Hristiyan Üniversitesi Hareketi'ni kurarak Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesi (FSLN) ile işbirliği yapmışlardı. Bunun sonucunda Katolik Üniversitesine mensup olanlarla birlikte Managua'lı öğrenciler ve papazlar Hristiyan Devrimci Hareketi'ni kurmuşlardı. Bu hareketin üyeleri daha sonralarda Sandinistlere katılmışlardı. Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesi'ne (FSLN) Hristiyanların girmeleri Luis Carrion, Joaguin Cuadra, Alvaro Battodano ve Roberto Gutierrez gibi isimlerin katılımıyla gerçekleşmiştir.⁹¹

Sandinista Devrimi ile din arasındaki işbirliğinin sıkıntıya girdiği dönemde 7 Ekim 1980'de FSLN bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiride Hristiyanları devrime katılan vatanseverler olarak göstermişlerdir. FSLN'nin Kiliseyi bölmeye çalıştığı iddialarının yalan olduğunu, Sandinista cephesinin de Hristiyanlığın dışında bir dini inanca sahip olmadıklarını ifade etmişlerdi. Somoza Hükümeti'nin ardından seçimler ertelenmiş ancak 1985'te gerçekleştirilebilmiştir. Somoza Hükümeti'nin sona ermesinden 1985 yılına kadar FSLN için birçok gençlik, kadın ve sendika grupları gibi gruplar silahlandırılmıştır. Bu gruplar arasında devrimci Hristiyanlar da yer almaktaydı.⁹²

⁸⁹ Sigmund, ss. 118-119.

⁹⁰ Löwy, Latin Amerika, s. 69.

⁹¹ Löwy, Marksizm ve Din, s. 76-77.

⁹² Sigmund, ss. 125-127.

1.5. LATİN AMERİKA PİSKOPOSLUK KONFERANSI (CELAM)

1955 yılında Brezilya’da Vatikan Kilisesi’nin izniyle rahipler tarafından “Latin Amerika’nın II. Vatikan’ı”⁹³ olarak nitelendirilen “Latin Amerika Piskoposlar Konferansı” (CELAM) adında bir konferans gerçekleştirilmiştir.⁹⁴ Düzenlendiği ilk yıllarda çok etkili olmayan bu konferans, II. Vatikan Konsili’nden sonra dikkate alınmış ve bu doğrultuda ilerleme kaydetmiştir.⁹⁵ 1955’te Rio de Janerio’da düzenlenen Kominyon kongresinde toplanmışlardı. Bu toplantı Kilise tarihinde Papalık tarafından düzenlenmiş olması hasebiyle alışlagelmemiş bir toplantıdır. Papa XII. Pius, Papalık elçisi Kardinal Adeodato Piazza’yı kongrenin başkanı olarak atamıştır. Aynı zamanda bu kongrenin sonuçları yayınlanmadan önce Vatikan Kilisesi tarafından kontrol edilmiştir. Latin Amerika’da rahiplerin yetersiz olması, dini eğitim, toplumun sorunları ve halkın kötü durumu gibi konular bu kongrenin ana konularını teşkil etmekteydi.⁹⁶

Latin Amerika Piskoposlar Konferansı’nda rahiplerin belirledikleri iki yönelim vardı. Bunlardan birincisi, zulmün ve sömürülmenin karşısında devrimci bir ruhla durmak ve bu devrimci ruhla da dünyevi kurtuluşa ulaşmaktı. İkincisi ise, Kilisenin yoksullara karşı geleneksel duruşlarının aksine yoksulların sorunlarına modern cevaplar bulmaktı.⁹⁷ Her ne kadar Latin Amerika Kilisesi ülkeden ülkeye önemli derecede farklılık gösterse de Latin Amerika Piskoposlar Konferansı’nın (CELAM) yönetimindeki konferans kapatılmadan evvel, bölgesel veyahut kıta çapında pastoral ayinler düzenlenmeye başlanmış ve Katolik eğitim kurumları ortaya çıkmıştır.⁹⁸

Kurtuluş Teolojisi fikri her ne kadar papazlar, piskoposlar, din adamları yani ruhban sınıfı tarafından ortaya atılmış, savunulmuş bir fikir olsa da Vatikan Kilisesi tarafından hoş görülmemiş bir fikirdir. 1984 yılında Vatikan tarafından

⁹³ Çoban, Papalık, s. 205.

⁹⁴ Latin Amerika Piskoposlar Konferansı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Sidney H. Rooy, “Cristianity: Cristianity in Latin America”, **The Encyclopedia of Religion**, (Ed. Mircea Eliade), New York, 1987, Vol.3, ss. 387-398.

⁹⁵ Akdal, s. 29.

⁹⁶ Hebblethwaite, s. 200.

⁹⁷ Aydınoglu, s. 99.

⁹⁸ Segundo Galilea, “Latin America in the Medellin and Puebla Conferences: An Example of Selective and Creative Reception of Vatican II”, **The Reception Of Vatican II**, (Ed. Giuseppe Alberigo, Jean-Pierre Jossua, and Joseph A. Komonchak), The Catholic University of America Press, Washington, 1987, ss. 59-61.

gerçekleştirilen Latin Amerika Piskoposlar Konferansı buna delil olarak gösterilebilir. Vatikan'ın 1984 yılında toplanmasını istediği konferansta, Kurtuluş Teolojisi fikri ve bunu savunan teologlar, Joseph Ratzinger tarafından ağır eleştirilere maruz bırakılmış ve kurtuluş fikrinin ilk savunucularından olan Leonardo Boff'a dava açılmıştır.⁹⁹

Latin Amerika Piskoposlar Konferansı, 1955'te kıta çapındaki Piskoposlar tarafından kurulmuştur. Latin Amerika Piskoposlar Konferansı'nın vermiş olduğu en iyi karar, 1968'de Medellin'de ikinci defa kıta Piskoposlarının toplandığı genel bir konferans düzenlemektir.¹⁰⁰

1.6. MEDELLİN KONFERANSI

Medellin Konferansı'ndan önce yoksullara yönelik bir kurtuluş fikri ortaya çıkmıştır. Kurtuluşun çok eskilere dayanan bir teoloji olması ve Kitab-ı Mukaddes geleneğinde de var olmasının yanı sıra bu teolojinin sosyal ve siyasal yönü olduğunu da görmekteyiz. Latin Amerikalı din adamlarının Medellin'de konferans düzenleme fikri, Latin Amerika Piskoposlar Konferansı'nda (CELAM) ortaya çıkmıştı. Medellin Konferansı, II. Vatikan Konsili'nin meydana getirdiği dini dönüşümün ve Latin Amerika'nın toplumsal dönüşümünün ortak noktasıydı.¹⁰¹ Latin Amerika Piskoposlar Konferansı (CELAM) başkanı Don Manuel tarafından II. Vatikan Konsili'nin ışığında Latin Amerika kıtasındaki durumu kritik etmek için bir toplantı fikri ortaya atılmıştır. II. Vatikan Konsili'nden birkaç yıl sonra Medellin'de bir toplantı gerçekleşmişti. Medellin Konferansı'nda piskoposlar verdikleri vaazlarda, yapmış oldukları ayinlerde toplumsal ve sosyal boyutları ele alacaklarını ve dünya barışını sağlamak için çabalamanın gerekli olduğuna karar vermişlerdi.¹⁰²

Medellin Konferansı'nın toplanma amacı, radikalleşen toplum ve din adamları karşısında, gelişen ve değişen bu dünya düzeninde Vatikan Kilisesi'nin otoritesini korumak için hangi politikaları izlemesi gerektiğiyle ilgiliydi. Tabi ki konferansın toplanmasındaki tek amaç bu değildi. Vatikan zaten bünyesinde var olan "selamet" (salvation) öğretisini, Latin Amerikalı yoksul halka nasıl aktarılacağı

⁹⁹ Akdal, ss. 21-22.

¹⁰⁰ Sigmund, s. 23.

¹⁰¹ Galilea, s. 61; Ayrıca bkz. Rooy, ss. 387-398.

¹⁰² Gutierrez, Liberation History, ss. 70-83.

sorusu da konferansın toplanmasındaki bir başka amaçtı.¹⁰³ Latin Amerikalı Piskoposlar tarafından düzenlenen bu konferans, Kurtuluş Teolojisi açısından büyük önem arz etmekteydi. Bu piskoposlar düzenledikleri bu konferansta Katolik öğretisinde bulunan “selamet” kavramını fakir halka hangi şekilde ve nasıl aktarılacağı konusu üzerine durmuşlardı. “Selamet” kavramı, “hastalıktan sonra sağlığa yeniden kavuşma” ve “kölelikten kurtulma” gibi anlamlara gelmektedir. Bundan dolayı Latin Amerikalı piskoposlar “selamet” kavramının en güzel biçimde “kurtuluş” kavramıyla anlatılabileceğine karar vermişlerdi.¹⁰⁴ Aynı zamanda Medellin Konferansı’nda Mesih figürüne kurtuluş açısından yaklaşılmıştır. Yeni bir şey ortaya koyulmamakla birlikte kurtuluş için kullanılan “salvation” ve “redemption” terimlerinin ötesinde “liberation” terimi kullanılmıştır.¹⁰⁵

Medellin Konferansı’nın ilk genel özelliği, Latin Amerika Kilisesi’nin sadece Hristiyan inancına sahip insanların değil aynı zamanda Latin Amerikalı insanların yaşadığı tarihsel durumları da göz önünde bulundurarak Latin Amerika Kilisesi’nin özel misyonunu da formüle etmiştir. Medellin Konferansı, tarihsel süreci gözden geçiren ve Latin Amerika gerçeğini kabul eden bir konferanstı. Kıtada bulunan değerleri, belirsizlikleri ve günahkarlığı değerlendirerek onları kurtuluşun birer parçası olarak gördü.¹⁰⁶

Medellin Konferansı’nda toplanan piskoposlar, Papa VI. Paul’un 26 Mart 1967’de Halkların Gelişimi Üzerine yayınlamış olduğu *Populorum Progressio* isimli belgeden alıntı yaparak *Liberating Education*/ liberal eğitimi savunmuşlardı. Bunun ekseninde Medellin Konferansı’nda insanların haklarının savunulması, inşa edilemeyen adaletin telafi edilebilmesi adına kendi halk yapılanmalarını oluşturulmasını ve geliştirilmesini kapsayan pastoral bir yaklaşım kabul edilmiştir. Latin Amerika Kilisesi kıtadaki etkinliğini gözden geçirip harekete geçmemiş olsaydı baskıcı politikalara karşı adil bir toplum inşa etme arzusu çok az etkili olurdu.¹⁰⁷ Latin Amerika Piskoposlar Konferansı’nda alınan kararları uygulama kısmında Taban Cemaatleri yer alacaktı. Taban Cemaatleri’nin bu misyonu Medellin

¹⁰³ Akdal, s. 30.

¹⁰⁴ Hebblethwaite, s. 199.

¹⁰⁵ Jon Sobrino, **Jesus The Liberator A Historical-Theological Reading of Jesus of Nazareth**, İspanyolcadan çev. Paul Burns and Francis McDonagh, Orbis Books, New York, 1993, s. 17.

¹⁰⁶ Galilea, s. 63.

¹⁰⁷ Gutierrez, Liberation History, ss. 65-68.

Konferansında da dile getirilmiştir. Alınan bu kararlar, Kurtuluş Teolojisi'nin içinde filizlenecek olan Taban Cemaatleri adı altında değil daha çok toplumun uyumunu sağlayarak onlarla birebir temasta bulunacak kişiler veyahut kişilerin yapmış oldukları toplantılar, konferanslar üzerinden üstü kapalı bir şekilde uygulanacaktı.¹⁰⁸

Medellin Konferansı, "II. Vatikan'ın ışığında Latin Amerika'nın dönüşümü" temasını ele almıştır. Aslında konferansın bu teması Latin Amerika için ihtiyaç duyulan şeyin ta kendisiydi.¹⁰⁹ Medellin konferansının Kurtuluş Teolojisi'ne sağlamış olduğu en büyük katkı, Latin Amerika kıtasının gerçeklerine dayalı metinler ortaya koyması ve bunları erişilebilir kılmasıydı.¹¹⁰ Ancak John Sobrino'ya göre Medellin Konferansı, Mesih ve Hristiyanlık hakkında bir taslak sunmamakla birlikte II. Vatikan Konsili'nden de fazla bir şey ortaya koymamıştır.¹¹¹ Medellin Konferansı'nın en çarpıcı yanı, Latin Amerika'daki şiddet sorununun tartışılması ve Latin Amerika Kilisesi'nin daha önceki belgelerde hiç üzerine durmadığı "bağımlılık" ve "kurtuluş" kavramların ele alınmasıydı.¹¹²

1.7. PUEBLA KONFERANSI

1979'da Puebla'da toplanan konferans, Medellin Konferansı'nın devamı niteliğindeydi. Çünkü bu konferans, Medellin Konferansı'nda ihmal edilen sorulara ve sonrasında ortaya çıkan sorunlara cevap bulmuştur. Puebla Konferansı, II. Vatikan Konsili'nin ve Medellin Konferansı'nın nüfuz edemediği bölgelere ve alanlara nüfuz etmiş olması bakımından önem arz etmekteydi. Bu konferans, Latin Amerika'da yapılan teolojik çalışmalardan yararlanarak yoksulluk temasını, Medellin'den on yıl sonra daha iyi geliştirmiş ve zenginleştirmiştir.¹¹³ Medellin'le kıyaslayacak olursak Puebla Konferansı'nda kurtuluş doktrini yaklaşımına daha fazla yer verilmiştir.¹¹⁴

¹⁰⁸ Akdal, s.32.

¹⁰⁹ Gustavo Gutiérrez, "The Church and the Poor: A Latin American Perspective", **The Reception Of Vatican II**, (Ed. Giuseppe Alberigo, Jean-Pierre Jossua, and Joseph A. Komonchak), çev. Matthew I. O'Connell, The Catholic University of America Press, Washington, 1987, (The Church), ss. 184-185.

¹¹⁰ Gutierrez, Liberation History, 1973, s. 74.

¹¹¹ Sobrino, s. 17.

¹¹² Sigmund, s. 29.

¹¹³ Galilea, ss. 69-71.

¹¹⁴ Sobrino, s. 20.

Puebla konferansı'nda bütün Hristiyanların ve Kilisenin bir bütün olarak dönüştürülmesi gerektiğinin altı çizilmişti. Medellin Konferansı'nda Kilisenin "fakirlerin kilisesi" olmasının yanında Kilisenin misyonerlik faaliyetleri yürütmesi gerektiğine de vurgu yapılmıştır. Medellin'den sonraki Puebla Konferansı'nda da bu misyonerlik çağrısı yapılmıştır. Misyonerlik çağrısı ise, tüm insanlığı kurtuluşa mazhar kılmak açısından önemli olarak görülmekteydi.¹¹⁵

1968 ve 1979'da gerçekleştirilen Medellin ve Puebla Konferansları, Latin Amerika'daki Kurtuluş Teolojisi'ni şekillendirmiştir. Bölgede etkili olmaya başlayan devrimci hareketlere katkıda bulunmuştur.¹¹⁶ Medellin ve Puebla Konferanslarından sonra 1992'de Santo Domingo'da bir toplantı düzenlendi. Bu toplantıda Papanın "çağın alametlerini değerlendirmek" ve "yenilenme" gibi konulara değinmesi, Medellin ve Puebla Konferanslarındaki devamlılığı göstermekteydi. Kilise, yoksullardan yana tercihte bulunmayı tekrar onaylamış, ancak bunun hiçbir ideolojiye ve siyasete dahil olmadan yapılması gerektiğine vurgu yapmıştır.¹¹⁷

1.8. KURTULUŞ TEOLOJİSİ VE MARKSİZM

Latin Amerika'da 19. yüzyılın sonlarında gelişen Marksizm, kıtaya Alman, İtalyan veya İspanyol göçmenler tarafından getirilmiştir. Latin Amerika'da komünizmin ortaya çıkışıyla birlikte yoksulluk gerçeği, Marksist kavramlarla analiz edilmeye başlanmış, devrimci ve siyasi bir politikanın benimsenmesi gerektiğini ortaya koyan ilk önemli denemeler gelişmiştir.¹¹⁸ Kurtuluş Teolojisi, işlevini yerine getirmesi açısından birçok ideolojiden etkilenmiştir. Bunların başında Marksist ideoloji ve Post-Kolonyalizm düşüncesi gelmektedir. Micheal Novak, Marksist ideolojiyi benimseyen kurtuluş teologlarının, Marx'a veya Marksist kavramlara dair bir çalışma ortaya koyduklarının bir kanıtının olmadığını ve özel mülkiyet hakkına da insanların sahip olduklarına inandıklarını söyler.¹¹⁹

Marksizm, tüm aşamalarında ve dünyanın her yerinde aynı şekilde uygulanacak ilkeler bütünü değildir. Marksizm, her insan ve her toplum için tarihsel

¹¹⁵ Gutierrez, The Church, s. 186-188.

¹¹⁶ Vicencio, s. 290.

¹¹⁷ Hebblethwaite, s. 217.

¹¹⁸ Löwy, Latin Amerika, s. 13.

¹¹⁹ Akdal, ss. 81-82.

bir yorumlama yöntemidir.¹²⁰ Michael Löwy, Latin Amerika'daki Marksizm'in tarihsel olarak üç döneme ayrılabilceğini ifade eder. Birinci dönem, 1920'ler ve 1935 arasındaki yıllardır. Bu dönem Marksizm'in, Mariatugui'nin teorik çalışmalarından dolayı doruk noktaya ulaştığı ve pratik olarak ise 1932'de gerçekleşen El Salvador ayaklanmasının olduğu devrimci dönemdir. Aynı zamanda bu dönemde Marksistler Latin Amerika devrimini sosyalist ve anti-emperyalist olarak nitelendirme eğiliminde bulunmuşlardı. İkinci dönem, 1935 sonrasında 1959'lu yıllara kadar süren dönemdir. Bu dönem, Marksizm'in Sovyet yorumunun benimsendiği dönemdi. Stalin'in Latin Amerika devrimini ulusal-demokratik olarak değerlendirmesi ile onun kademeli devrim anlayışı hakim olmaya başlamış ve bu döneme “Stalinci Dönem” denilmiştir. Üçüncü dönem ise, Küba Devrimi'nden sonra, özellikle Che Guevara örneği göz önünde bulundurularak ortaya çıkan devrimin, sosyalist karakterin ve silahlı mücadelenin yeniden ortaya çıkmaya başladığı dönemdir.¹²¹

Marksizm'in Kurtuluş Teolojisi'yle ilişkisini iyi anlayabilmek için, kurtuluş teologlarının Marksizm'in kavramlarını kullanırken neyi hedefledikleri ve gerçekte neler olduğunun birbirinden ayrılması gerekmektedir. Kurtuluş teologları için Marksizm, “sosyal bir analiz aracıydı.” Onlar bu görüşlerini ilk önce 1975'teki Amerika Konferansı'nda, daha sonra da 1979'da Puebla (Meksika)'da gerçekleşen Latin Amerika Piskoposlar Konferansı'nda açıkça ifade etmişlerdir. Kurtuluş teologları Marksizm'i, sosyal gerçekliği ortaya koymak amacıyla sosyal bir bilim olarak görmüşlerdir.¹²² Onlar, Marksizm'i hiçbir zaman tek başına bir konu olarak ele almayıp, onu her zaman yoksullarla ilişkilendirmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında Kurtuluş Teolojisi, Marksizm'i sadece bir araç olarak kullanmıştır. Yani Kurtuluş Teolojisi, ezilen halkı daha iyi anlayabilmek ve sıkıntılarına çözüm üretebilmek için, Marksizm'den “ekonomik faktörlerin önemi”, “sınıf mücadelesi” ve dini de içine alan “ideolojilerin gizemleri ve güçleri” gibi kavramları ödünç alarak çözüm üretme yolunu kendine uygun görür. Ancak bu teolojisi için Marx bir rehber değil, sadece

¹²⁰ Gutierrez, Liberation History, s. 56.

¹²¹ Löwy, Latin Amerika, ss. 7-8.

¹²² Kenneth Aman, “Marxism(S) In Liberation Theology”, **CrossCurrents**, Vol.34, No.4, 1984-5, ss. 427-429.

bir yol arkadaşıdır.¹²³ Kurtuluş teologlarının Marksizm'i ideoloji olarak benimsemelerinin sebebi, Valdemar Boff'a göre "Yoksulların neden yoksul, zenginlerin neden zengin?" sorusuna cevabın yalnızca Marksist analizle verilebileceğinden dolayıdır. Kurtuluş Teolojisi'nin Marksizm'i ideoloji olarak benimsemesinin bir başka sebebi ise kapitalizmin analizini yapmak ve yoksulluk sorununa cevap aramaktır.¹²⁴

1962-1965 II. Vatikan Konsili sonrasında kendini modern dünyaya açan Kilise, özellikle Latin Amerika'nın gerçeği olan toplumsal çatışmayla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Bu açıdan bakıldığında Katolik kültür, yeni düşüncelere girmiş ve dış etmenlere karşı açık hale gelmiştir. Bunun sonucu olarak 1960'lı yıllarda Cizvitler, teologlar ve öğrenciler Marksizm'i yorumlamaya başlayıp analizlerde bulunup öneriler ortaya koymaya başlamışlardır.¹²⁵ Ancak Vatikan, kurtuluş teologlarının Marksizm'i kullanmasına karşıydı. Vatikan'ın karşı olmasının sebebi, Marksizm'in sınıf mücadelesini ortaya koyarak Hristiyanlık için önemli olan yardımseverliğe zarar verdiğinden dolayı Tanrı'yı ve bireyi göz ardı edip toplumsal bir analiz ortaya koymasından kaynaklanıyordu. Marksizm, pratikten ve sınıf mücadelesi içindeki partizan pratikten ayrılamayan bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Kilise açısından Marksizm'i kabul edenler aynı zamanda Kiliseyi bölen sınıf mücadelesini de kabul etmiş oluyordu. Kurtuluş Teolojisi'nin Marksizm ile yapmış olduğu ortaklıkla birlikte aslında kurtuluş teologları dinin göz boyayıcı bir şey olduğunu ve din denilen şeyin gizemli bir şey olduğunu kabul etmiş oluyordu.¹²⁶ 1975'te Papa VI. Paul, "*Evangelii Nuntiandi*" adında bir genelge yayınlamıştı. Bu genelge, Kurtuluş Teolojisi'nin fikirlerini savunuyor ve Yeni Ahit'in öğretilerine bağlı kalarak onu yeniden inşa ediyordu. Papa'ya göre Kurtuluş Teolojisi'nin fikri yalnızca ekonomik, sosyal ve toplumsal alanda kalmamalı, insanı bütün yönleriyle ele almalı ve mutlak olan İlah'a ulaştırmalıydı. Papa'nın bu açıklamasını Paul Sigmund, kurtuluş fikrinin teolojik olarak saygınlık kazanması olarak değerlendirmiş

¹²³ L. Boff ve C. Boff, s. 28.

¹²⁴ Aydınoglu, ss. 106-109.

¹²⁵ Löwy, Latin Amerika, s. 75.

¹²⁶ Denys Turner, "Marksizm, Kurtuluş Teolojisi ve Olumsuzlama Tarzı", **Kurtuluş Teolojisi** (Ed. Christopher Rowland), çev. M. F. Karakaya ve S. Altınçekiç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 224-225.

ve Marksizm’le bağıını koparmaya çalıştığı şeklinde yorumlamıştır.¹²⁷ İnanç Öğretisi Cemaati’nin yayınladığı yönergelerde de üzerinde durulan mesele, Marksizm’dir. Roma Katolik Kilisesi, Kurtuluş Teolojisi’nin Marksist kavramları kullanmasını reddediyordu. Papa II. John Paul’un 1986’da Brezilyalı piskoposlara gönderdiği mektupta Kurtuluş Teolojisi için “yalnız yerinde değil, aynı zamanda yararlı ve gerekli olduğunu” yazmış olması bunun bir göstergesiydi.¹²⁸

Kurtuluş teologları Marksizm’e karşı daha toleranslı davranmışlardı. 1960’lı yılların sonlarında, Latin Amerika üniversitelerinde Marksist analiz baskın gelmekteydi. Ancak Kurtuluş teologları, başlangıçtan itibaren Marx’ın ateizmini ve determinizmini reddetmişler¹²⁹ ve Marksizm’in kullanımında bir fikir birliğine varamamışlardı. Bu, onların Katolik Kilisesi tarafından kınanmasına sebep olmuştur.¹³⁰ Her ne kadar kurtuluş teologlarının Marksizm’le çok samimi bir ilişki içinde olduğunu söylene de kurtuluş teologları, Marksizm’in kullanışlı bir ideoloji olduğunu ifade etmelerine rağmen bu ideolojiyi elverişli olarak kullanamamışlardı. Teologların amaç ve hevesleri uğruna Marksizm, dini eleştirmeden sadece bir sınıfsal mücadele olarak kullanılamaz. Marksizm’i bir ideoloji olarak benimseyerek Marx’ın din eleştirisini kabul etme cesaretini bulan teologlar, bunu tutarlı bir şekilde yapamamışlardı.¹³¹ Kurtuluş teologları da Marksizm ile olan ilişkilerini inkar etmezler. Ancak Marksizm’i bir araç olarak kullandıklarını belirtirler. Buna rağmen bu teolojisi ile Marksizm arasında sıkı bir bağ olduğunu savunan teologlar da vardı.¹³²

1.9. II. VATİKAN KONSİLİ

1900’lü yıllarda gerek teknolojik alanda gerekse siyasal-sosyal alandaki gelişmeler, ülkelerin bağımsızlıklarını istemesi ve soğuk savaş dönemi gibi birtakım gelişmelerin cereyan ettiği dönemdi. Katolik Kilisesi bu gelişmelerden rahatsızlık duymaya başlamıştır. Gelişen ve değişen dünya düzeni karşısında Katolik Kilisesi,

¹²⁷ Vicencio, ss. 294-295.

¹²⁸ Hebblethwaite, s. 217.

¹²⁹ Sigmund, s. 177.

¹³⁰ Aman, s. 430.

¹³¹ Turner, s. 226.

¹³² Akdal, s.82.

katı ve muhafazakar tutumundan dolayı insanlar üzerindeki etkisini yitirmeye başlamıştır. Tam da bu sırada 1962-65 yıllarında Kilise, II. Vatikan Konsili'ni toplamış ve rahatsızlık duyduğu bu konularda çözüm arayışına gitme yolunda adımlar atma kararı almıştır.¹³³ II. Vatikan Konsili, Papa XXIII. John (papa olmadan önceki ismi Angelo Giuseppe Roncalli) tarafından gerçekleştirilen genel (ekümenik) bir konsildir. Bu konsilin toplanmasında ön plana çıkan şey, XXIII. John'un "aggiornamento" yani "güncelleşme/çağdaşlaşma" hedefiydi. Ancak bu konuda Francis Weber, çağdaşlaşmanın (aggiornamento) XXIII. John'dan evvel XII. Pius tarafından başlatıldığını iddia eder. Ona göre, Papa XXIII. John'un gerçekleştirmiş olduğu değişiklikler XII. Pius'un sayesinde olmuştur. Papa XXIII. John, 25 Ocak 1959'da papalık makamına geçtikten çok kısa bir süre sonra genel bir konsil toplama kararı almıştır. 1959 yılının Temmuz ayında ise bu toplanacak konsilin adının "II. Vatikan Konsili" olacağını bildirmiştir. Papa John, konsilin toplanma tarihi olarak 1963 yılını belirlemiştir. Ancak Kilise idarecilerinin bu kadar kısa sürede ekümenik bir konsile hazırlanamayacaklarını ifade etmesinden sonra "iyi o zaman 1962 yılında başlayalım" diyerek konsilin 1962 yılında toplanması için hazırlıklara başlanmasını söylemiştir.¹³⁴

II. Vatikan Konsili, 1869-70 yıllarında yapılan I. Vatikan konsilinden ve 1544-63 yılları arasında gerçekleşen Trent Konsili'nden daha kapsamlı bir konsildi. Aynı zamanda II. Vatikan konsili diğer konsillere nazaran Hristiyan itiraflarına ve çeşitli kültürel etkilere açık olmakla birlikte insanlık tarihine geçecek bir katılımı hedeflemiştir. Bu bakımdan II. Vatikan konsili, Hristiyanların ihmal edilmiş ancak terk edilmemiş yönlerinin iyileşmesini temsil etmekteydi.¹³⁵ II. Vatikan Konsili'ni bazıları, "Petrus'un Kayığı'nın tarihte geçirdiği batma tehlikelerinden sonuncusu", bazıları "inşaat halindeki bir bina" ve bazı kardinaller de "Kilisenin yakın tarihindeki en büyük hata" olarak nitelendirmişlerdir.¹³⁶ Ancak hiç şüphesiz II. Vatikan Konsili'ni, Katolik Kilisesi'nin birkaç yüzyıl boyunca yapmış olduğu, tarihinin en önemli olayı olarak nitelendirenler de vardı. Bu sebepten dolayı Papa XXIII. John,

¹³³ Akdal, s.24-25.

¹³⁴ Bekir Zakir Çoban, **Türk Papa Papa John XXIII (Angelo Giuseppe Roncalli)**, Destek Yayınları, İstanbul, 2019, (Türk Papa), ss. 213-220.

¹³⁵ Giuseppe Alberigo, "The Christian Situation after Vatican II", **The Reception Of Vatican II**, (Ed. Giuseppe Alberigo, Jean-Pierre Jossua, and Joseph A. Komonchak), çev. Matthew I. O'Connell, The Catholic University of America Press, Washington, 1987, ss. 1-2.

¹³⁶ Çoban, Türk Papa, ss. 280-281.

daha II. Vatikan Konsili toplanmadan evvel konsil için üç tema belirlemiştir. Papa'nın belirlediği bu temalar, “modern dünyaya açık olmak”, “Hristiyan birliğini sağlamak” ve “fakirlerin kiliseye dahil olması”yla ilgiliydi.¹³⁷ II. Vatikan Konsili'nde, ezilen ve yoksul halka Kilisenin kapılarının açılması yani Kilisenin “halkın kilisesi” unvanını alması, Küba Devrimi'nden ve bölgesel olarak oluşan radikal ve siyasal hareketlerden dolayı olmuştur.¹³⁸

Papa XXIII. John'un ekümenik bir konsil toplanmasındaki bir amaç da Hristiyan birliğini tesis etmektir. Bazı yorumcular -her ne kadar papa bunu açık bir şekilde ifade etmese de- papanın Hristiyan birliğini kurmak istemesindeki amacını, komünizm ve İslam tehlikesine karşı almış olduğu bir tedbir olarak nitelendirmişlerdir. Ancak Papa'nın birlikten kastı “unione” (birlik, birleşme) değil, daha çok “unita” (bir arada olmak) amacına dayanmaktaydı. Ona göre birlik, Roma Katolik Kilisesi altında birleşmek değil, Hristiyanlık adı altında tüm kiliseleri içine alacak şekilde bir birleşmeydi. Bu sebepten dolayı 11 Ekim 1962 yılında başlayan II. Vatikan Konsili'nde, 217'si ABD'den, 531'i Latin Amerika'dan, 400'ü İtalya'dan, 159'u Fransa'dan, 95'i İspanya'dan, 68'i Almanya'dan 42'si Birleşik Krallık'tan, 33'ü İrlanda'dan ve 27'si Portekiz'den olmak üzere 3000'e yakın katılımcı vardı. Aynı zamanda Vatikan'ın bir devlet olması hasebiyle birçok ülkeden temsilciler de söz konusu konsile katılım sağlamışlardı.¹³⁹

Kurtuluş Teolojisi açısından Avrupa'nın arka planı göz önüne alındığında, Latin Amerikalı kurtuluş teologlarının Avrupalı teologlara olan güveni tartışılmazdır. II. Vatikan Konsili Avrupalı teologların fikirlerini hayata geçirmiş ve Kurtuluş Teolojisi'nin önünü açmıştır. Örneğin, Hristiyan-Marksist etkileşim, Latin Amerika'da ün kazanmadan önce II. Vatikan'dan esinlenerek Avrupa'da kabul edilmiştir.¹⁴⁰ II. Vatikan Konsili, ana temaları bakımından ilk başta ayin reformu yoluyla hissedilse de daha sonralarda ekümenik dünya ile diyalog halinde olma ve yeni teolojik bakış açıları kazandırma gibi sebeplerden dolayı, Latin Amerika Kilisesinin yaşamının bir parçası haline gelmiştir. Ancak Latin Amerika, Avrupa kadar II. Vatikan Konsili'nden -mesafe olarak uzak olmasından dolayı-

¹³⁷ Gutiérrez, *The Church*, ss. 171-175.

¹³⁸ Moylan, s. 22.

¹³⁹ Çoban, *Türk Papa*, ss. 229-254.

¹⁴⁰ Klaiber, s. 4.

etkilenmemiştir.¹⁴¹ Latin Amerika, II. Vatikan Konsili'nde çözüme kavuşan pastoral ve doktrinal reformlara hazır değildi. Latin Amerika'daki din adamları yıllarca kıtadaki Hristiyan düşüncesinin gelişmesine yeterince dikkat etmemişlerdi. Bu sebeple II. Vatikan Konsili'nin sonuçları onlara bir sürprizdi.¹⁴²

II. Vatikan Konsili 4 oturumla sonuçlanmıştı. Söz konusu konsil her ne kadar XXIII. John tarafından toplansa da papanın ölümü üzerine yakın arkadaşı VI. Paul'un (papa olmadan önceki ismi Kardinal Montini) döneminde 8 Aralık 1965 yılında 4. Oturumun sona ermesiyle bitmiştir.¹⁴³ II. Vatikan Konsili'nin ilk oturumunun sonunda Milano Başpiskoposu Kardinal Lercaro, Papa XXIII. John'un belirlemiş olduğu üç temayla ilgili fikir ortaya atmıştır. Kardinal Lercaro'ya göre, çağın gerekliliğine ayak uydurmanın ve Hristiyan birliğini sağlamanın yolu ancak "fakirlerin kilisesi" temasına odaklanıldığı zaman gerçekleşecektir. Yani Kilise fakirlerin kilisesi olduğu zaman otomatik olarak Hristiyan birliği sağlanmış ve çağın gerekliliğine göre hareket edilmiş olunacaktır.¹⁴⁴ II. Vatikan Konsili gelişmiş dünyanın deneyiminden ve bilimin güçlü varlığından gelen teolojilerle yüzleşmek ve bu teolojileri değerlendirmek için tasarlanmış bir konsil olarak değerlendirilmektedir.¹⁴⁵ II. Vatikan Konsili, otoriteler ve muhafazakar uluslararası Katolikliği, demokrasi yanlısı, insan haklarını savunan ve sosyal adaleti destekleyen bir konuma getirmiştir.¹⁴⁶

II. Vatikan Konsili çalışmalarını 1965 Aralık'ta bitirmişti. Ancak Papa VI. Paul'un yazmış olduğu "Populorum Progressio" isimli genelge II. Vatikan Konsili'nde üzerinde durulmayan sosyal ve ekonomik düzen gibi konular hakkında Latin Amerika için eleştirel bir bakış açıydı.¹⁴⁷ VI. Paul, II. Vatikan Konsili'nin toplanma amacını "Kiliseyi yenilemek, Hristiyanları birleştirmek ve dünya ile diyaloga girmek" şeklinde ifade etmiştir.¹⁴⁸ II. Vatikan Konsili'nden sonra Kilisenin dış etmenlere açık hale gelmesi ve Latin Amerikalı teologların ortaya koydukları

¹⁴¹ Gutierrez, The Church, s. 182.

¹⁴² Galilea, s. 59.

¹⁴³ Çoban, Türk Papa, ss. 277-279.

¹⁴⁴ Gutierrez, The Church, ss. 180-181.

¹⁴⁵ James V. Schall, "Liberation Theology In Latin America", **Liberation Theology**, (Ed. Ronald H. Nash), Mott Media, Michigan, 1984, s. 77.

¹⁴⁶ Sigmund, s. 19.

¹⁴⁷ Gutierrez, The Church, ss. 183-184.

¹⁴⁸ Çoban, Papalık, s. 199.

yeni fikirler kıta için büyük değişikliklerdi. Ancak bu değişiklik, Kurtuluş Teolojisi değildi. Kurtuluş Teolojisi daha çok bu değişikliğin ortaya çıkardığı bir üründü.¹⁴⁹

1.10. GAUDIUM ET SPES

1962-65 yılında gerçekleştirilen II. Vatikan Konsili'nde iki ana soruna vurgu yapılmıştır. Birincisi, Kilisenin “yoksulların kilisesi” olması, bir diğeri ise radikalleşen dünyada Kilisenin konumuyla ilgiliydi.¹⁵⁰ XX. yüzyıl ortalarında meydana gelen gelişmeler sonucunda evrensel Kilise içinde kaybolmuş olan yoksullar, bu dönemden sonra tekrar bir canlanma yaşamış ve Kilise içinde yeniden önem kazanmaya başlamıştır. Yoksulların evrensel Kilise içindeki önemini tekrar kazanmasının sebeplerinden biri, ortaya çıkan yeni dini hareketlerin yoksullara sahip çıkmasıydı. Bilindiği üzere Kilise içine alınmayan yoksul Hristiyanlar, gün geçtikçe dinden uzaklaşmaya başlamıştır. Avrupa’da bu uzaklaşmadan kaygı duyanlar olmuştur. Bu kaygı, II. Vatikan Konsili’nde Papa XXIII. John tarafından dile getirilmiş ve Kilisenin tam anlamıyla evrensel bir kilise olması yani tüm Hristiyanlara hitap etmesi gerektiğini söylemiştir. Hatta bu konu II. Vatikan konsilinin pek çok çalışmasında hep ön planda olmuş, ancak Papanın ortaya atmış olduğu bu fikir tamamen kabul edilmemiştir. Bununla birlikte yoksullar, Kilise içinde bir önem kazanmıştır. Bundan dolayı Hristiyanlar, yoksulluğun üç hali olduğunu söylemiş ve bu üç hali arasındaki farkları ortaya koymuşlardır. Bunlardan birincisi, insanın en temel ihtiyaçlarını karşılayacak güce sahip olmadığı “gerçek yoksulluk”tur. Buna maddi yoksulluk da denilebilir. Rowland bu yoksulluk türünü, Tanrı’nın arzusuna karşı bir durum olduğu ve Kitab-ı Mukaddes’in vermiş olduğu mesaj açısından bakıldığında rezalet olarak yorumlamaktadır. Yoksulluğun ikinci türü olan “manevi yoksulluk” ise, “tamamen dünya yaşantısını bırakma” olarak tanımlanmamış olup “Tanrı’nın iradesini kabul etmek” olarak tanımlanmıştır. Hristiyanların hepsinde bulunması gereken üçüncü yoksulluk türü ise, Hristiyanların hepsinin yoksulluğa karşı olması ve kendilerini de yoksullarla birlikte ifade etmeleri gerektiğini söylemektedir.¹⁵¹

¹⁴⁹ Löwy, Latin Amerika, s. 75.

¹⁵⁰ Akdal, s. 26.

¹⁵¹ Gutierrez, Kapsamı ve Görevi, ss. 41-42.

II. Vatikan Konsili'nde "Yasalar" (Constitutions), "Bildiriler" (Declorations) ve "Kararlar" (Decres) şeklinde üç grup belge yayınlanmıştı. "Yasalar" başlığının içinde 4 Aralık 1963 tarihinde "Kutsal Litürji ile İlgili Yasa" (Sacrosanctum Concilium), 21 Kasım 1964'te "Kilise ile İlgili Dogmatik Yasa" (Lumen Gentium), 18 Kasım 1965'te "İlahi Vahiy ile İlgili Dogmatik Yasa" (Dei Verbum) ve 7 Aralık 1965'te Modern Dünyada Kilise ile İlgili Pastoral Yasa" (Gaudium et Spes) belgeleri yayınlanmıştır.¹⁵² Yayınlanan "Gaudium et Spes" ile II. Vatikan Konsili, Kilise ile dünya arasında bir diyalog oluşturmuştu. Aynı zamanda fakir ve zengin devletler arasındaki ekonomik eşitsizliği kınayarak insanın özgürlüğünün önemini vurgulamıştır.¹⁵³

Yoksullarla dayanışma içinde bulunma fikri, 1968 yılında gerçekleşen Medellin konferansı'ndan sonra daha fazla konuşulur olmuştur. Papa II. John Paul, yoksullarla dayanışma içinde olma temasını defalarca dile getirmiş, Kilisenin misyonunun ve hizmetinin bu olması gerektiğinin savunarak yoksullarla dayanışma içinde bulunmanın İsa Mesih'e sadakatin bir kanıtı olduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda bu şekilde hareket edildiğinde fakirlerin kilisesi olunabileceğini söylemekteydi. Medellin Konferansı'nın belgelerine ilham vermesi, buna ek olarak Medellinde ve ondan sonraki uygulama esnasında şekillendirilmiş olması bakımından "yoksulların kilisesi" teması net olarak bir kristolojiktir. İsa Mesih'ten gelen bir gelenek olması bakımından kurtuluş, "yoksulların kilisesi"nin tüm meselesine anlam veren şeydir. Aynı zamanda Kilise, "yoksulların kilisesi" temasıyla sadece misyonunun sosyal yönüne değil, aynı zamanda Tanrı'nın Krallığı'na işaret ederek kendi doğasıyla ilişkilendirmiştir. Kitab-ı Mukaddes'in bir parçası olan "yoksulların kilisesi" teması, II. Vatikan Konsili'nde gündeme getirilmiştir. Ancak önemli bir sorun olarak ele alınmamıştır. Medellin Konferansı'nda ise şiddetle ele alınan konulardan biriydi. Hatta konferansın ana belgelerine ilham kaynağı olmuştur.¹⁵⁴

¹⁵² Çoban, Papalık, ss. 197-198.

¹⁵³ Sigmund, ss. 18-19. Ayrıca bilgi için bkz. Pope Paul VI, "Gaudium Et Spes", 7 Aralık 1965, http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_en.html, (26.03.2020).

¹⁵⁴ Gutierrez, The Church, ss. 186-188.

Latin Amerika’da Gaudium et Spes, her şeyden önce fakirlerin dünyası olarak görülür.¹⁵⁵ Yoksulluk ve adaletsizliğin bulunduğu dünyada Kilisenin evrensel bir kurtuluş yolu bulması Latin Amerika için önemli bir sorundu. Latin Amerikalı Hristiyanlar bu soruna Medellin ve Puebla Konferanslarında cevap bulma çabasındaydılar.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Galilea, s. 65.

¹⁵⁶ Gutierrez, The Church, s. 185.

İKİNCİ BÖLÜM

KURTULUŞ TEOLOJİSİ'NİN TEOLOJİK GELİŞİMİ

(Evrensel Kilise)

Kurtuluş Teolojisi'nin amacı, acı ve ızdırap çeken fakir insanların tecrübelerine öncelik vererek onları bulunmuş oldukları bu durumdan kurtarmaktır.¹⁵⁷ Gustavo Gutierrez için ise kurtuluş, Latin Amerika kıtasının ekonomik, sosyal ve siyasal bağımlılıktan kurtulmanın üzerindeydi. İnsanların kendi kaderlerini kendilerinin belirleyeceği özgürlük süreci, nitelikli bir toplum arayışı olarak derinleşmiştir. Bunun yanı sıra Latin Amerika Kilisesi'nin yayınlamış olduğu metinlerde de hakim olan konu, toplumsal adaletsizlik üzerineydi. Latin Amerika Kilisesi bu toplumsal adaletsizliği kınamakla kalmayıp aynı zamanda bu adaletsizliği oluşturan sistemi ortadan kaldırma anlayışına sahipti.¹⁵⁸ Bununla birlikte Latin Amerikalı teologlar tarafından ortaya çıkan Kurtuluş Teolojisi fikrinin amacı, Avrupa'ya bağımlılıktan kurtularak¹⁵⁹ toplumdaki sosyal ve ekonomik adaleti, dini gerçeklerle inşa etmektir.¹⁶⁰ Bunlardan farklı olarak Gutierrez bu amaca farklı bir misyon yükleyerek, Kurtuluş Teolojisi fikrindeki amacın ne sadece fakir halkı kalkındırarak onlara iyi koşullarda hayat sunmak ne de toplumsal bir devrim olmayıp aslında amacının “yeni bir insan olma” ve bunun kültür haline getirilmesini sağlamak olduğunu söylemekteydi. Kurtuluş Teolojisi fikrini ortaya atanların aslında yapmak istedikleri şey “Yeni Hristiyanlık”tı. Yani Hristiyanlığı yeniden günün şartlarına veyahut toplumun ihtiyaçlarına uygun bir şekilde yeniden inşa etmektir. Ancak Vatikan, Kurtuluş Teolojisi fikri oluşturulurken Marksist ideolojiden etkilenildiğini ifade etmişti. Bu etkilenmeden dolayı muhafazakar yapıya sahip Vatikan, bu radikal oluşumu desteklememiştir.¹⁶¹

Latin Amerika'da yoksulların kalkınması için gelişen bu teoloji İsa'nın yolundan gitmeyi ifade ediyordu. Toplumun içinde hiçbir haysiyeti olmayan

¹⁵⁷ Aydın, s. 78.

¹⁵⁸ Gutierrez, *Liberation History*, ss. 56-69.

¹⁵⁹ Hebblethwaite, s. 199.

¹⁶⁰ Nadeau, s. 1.

¹⁶¹ Akdal, ss. 22-86.

insanların kaybolan onurlarını geri kazanmalarını sağlayabilmek adına, kendilerini Tanrı'nın çocukları olarak görmüşlerdi. Toplumda bu anlayışı hakim kılabilmek adına kurtuluş mücadelesine başlamışlardı. Bu mücadele İsa'nın yolundan gidilecek farklı bir yol olarak o dönemde ortaya çıkmış bir teolojydi. Bununla birlikte onlar, uğruna savaştıkları bu kurtuluş mücadelesini Tanrı'yla buluşma, onun yolunu takip etme olarak kabul ederler ve bu uğurda kendilerini feda etmekten çekinmezlerdi. “Tanrı'nın çocukları olmak” ideolojisinin, yeryüzünde İsa'nın izlerini takip ederek gerçekleşeceğine inanmışlardı. İsa'nın öğretilerini ise gerçekçiliğini hiç yitirmeyen, belli bir kalıba sokulmamış yeni bir manevi ürün olarak ortaya koymuşlardı.¹⁶²

Pastoral Teoloji, adaletsizliğin gerçeklerine Kitab-ı Mukaddes'in ışığında cevap arayan ve kurtuluş için kiliseye ilham veren bir teolojidir. Evanjelizm, inancı savunması ve sevginin özgürleştirilmesi açısından Kurtuluş Teolojisi'yle aynı amacı güder. Kurtuluş Teolojisi'nin hazırlık aşamasında yapılan pastoral çalışmaların üç aşamadan oluştuğu söylenebilir. Bu aşamalar; “görme”, “yargılama” ve “harekete geçme” aşamalarıdır. Bunlar ekseninde Kurtuluş Teolojisi'nde üç tane temel arabulucuktan (mediations) bahsedilir. Buradaki “arabuluculuktan” kasıt, teolojik süreçte kullanılacak araçları belirlemektir. Bunlardan ilki sosyo-analitiktir ki mazlum insanların alanıyla ilgilenerek fakirlerin ve ezilen halkın neden ezildiğini bulma gayesindedir. İkincisi, hermenötiktir. Bu arabuluculuğun gayesi ise, Tanrı'nın ezilen halk üzerindeki planının ne olduğunu ortaya çıkarmak veya anlamlandırmaktır. Son olarak üçüncüsü ise, pratik arabuluculuktur. Tanrı'nın ezilen halka dair yapmış olduğu planın ekseninde insanlara yapılan baskıları kaldırabilmek adına yaptığı eylem planıdır.¹⁶³

Bilindiği üzere kurtuluş fikrinin meşalesini yakan kurtuluş teologları, farklı ülkelerden olmaları sebebiyle Kurtuluş Teolojisi'nin genelgeçer bir tanımını yapmak mümkün görünmemektedir. Ancak her ne kadar farklı bölgelerde çıkmış, farklı uygulamalarda bulunmuş olsa da hepsinin ortak olarak kullandığı veyahut üzerine düşünüp dert edindikleri nokta, toplumun içindeki sefalet ve ezilenleri kurtuluşa ulaştırma fikriydi.¹⁶⁴ Kurtuluş Teolojisi, ezilenlerin ve yoksulların haklarına sahip çıkabilmek için “hermeneutik daire” ekseninde Kutsal Kitab'ın ve Kilise

¹⁶² Gutierrez, Kapsamı ve Görevi, s. 46.

¹⁶³ L. Boff ve C. Boff, ss. 17-24.

¹⁶⁴ Akdal, ss. 10-11.

dogmalarının radikal bir şekilde tekrar incelenerek yorumlanması gerektiğini vurgulamaktaydı. Bunun için farklı stratejiler geliştiren kurtuluş teologları, devrimci sürece daha etkili katılım sağlamak için taktikler geliştirmişlerdi.¹⁶⁵

Daha önce ortaya çıkan hareketler, hiyerarşi tarafından kontrol altında tutulduğu için Kurtuluş Teolojisi kadar ses getirememişlerdi. Ancak 1970’li yıllarda ve 1980’li yılların başlarında Kurtuluş Teolojisi hareketi çok büyümüş ve Katolikliği canlandırmayı kendilerine misyon edinerek bunu vaad etmişlerdi.¹⁶⁶ Gustavo Gutierrez “naif reformizmi” reddediyordu. Ona göre, Latin Amerika’da halihazırda bulunan kilise düzeninin dışına çıkılması gerekmektedir. O, yoksullarla aynı öze sahip olunarak “devrimci davaya” insanların kendilerini adanmaları gerektiğinde ısrarcıydı.¹⁶⁷ Toplum için uzun süre mücadele veren Kurtuluş Teolojisi, kapitalizme alternatif bir toplum inşa etmeyi hedeflemişti. Günümüzde sosyalizmin ötesine geçerek toplumun kendisini keşfetmesini, insanların umutlarını ve ihtiyaçlarını somutlaştırmasını sağlamıştır.¹⁶⁸

2.1. KURTULUŞ TEOLOJİSİ VE KİTAB-I MUKADDES

Kurtuluş Teolojisi, Kitab-ı Mukaddes’in sadece bir kitabını değil tüm kitaplarını dikkate alır. Bununla birlikte Kitab-ı Mukaddes’in tefsiri de teoloji için önemlidir. Kurtuluş Teolojisi için büyük önem arz eden kitaplar mevzu bahistir. Bunlar: İlk olarak Kitab-ı Mukaddes’in Çıkış (Exodus) bölümüdür. Bu kitap, kölelerin siyasi ve dini özgürlüklerine kavuşmalarının destanını anlatır. Bu sebeple teolojiye ışık tutar. Teoloji için mühim diğer ise kitap Peygamberler (Prophets) kitabıdır ki fakir halkın kendi haklarını savunması bakımından önem arz etmektedir. İnciller, İsa’nın ilahi kişiliğini, onun Tanrı’nın Krallığı’nı duyurması ve özgürlük için yaptığı eylemlerini anlatması bakımından Kurtuluş Teolojisi’nde önemli yer tutar. Havarilerin Mektupları, özgürlükçü bir Hristiyan toplum hedeflemesi ve onu tasvir etmesi bakımından önemlidir. Son olarak Vahiy kitabında Tanrı, halkının karşısına çıkan tüm zorluklardan kurtuluşunu sembolik bir dille anlatması bakımından önemlidir. Bununla da sınırlı kalmaz ve Bilgelik Kitapları, atasözlerine ve efsanelere

¹⁶⁵ Moylan, s. 23.

¹⁶⁶ Gill, s. 87.

¹⁶⁷ Vicencio, s. 295.

¹⁶⁸ L. Boff ve C. Boff, s. 93.

de teolojide yer verirler. Ayrıca Orta Amerika’da ulusal silahlı yapılanmalar baş gösterdikten sonra Babil esaretinin ardından Tanrı’nın halkını bir araya toplamasını önemli bulan kurtuluş teologları, Ezra ve Neremya kitaplarını da okumaya başlamıştır.¹⁶⁹

Ayrıca tüm dinlerin bünyesinde meydana gelen Kurtuluş Teolojisi gibi hareketler ve bu hareketlere öncülük eden insanların, o dinin kutsal kitabını yorumlamalarıyla ortaya çıkmıştır. Latin Amerika’da ortaya çıkan Kurtuluş Teolojisi’nde Hristiyanların kutsal kitabı Kitab-ı Mukaddes, onların öncülük ettikleri Kurtuluş Teolojisi’nin temel kaynağını teşkil etmekteydi. Kitab-ı Mukaddes’in sadece Latin Amerika’da ortaya çıkan Kurtuluş Teolojisi değil Güney Afrika Teolojisi, Afro-Amerikan Siyahi Teolojisi ve Feminist Teolojisi gibi yapılanmalara da öncülük ettiği görülmektedir.¹⁷⁰ Görüldüğü üzere, her ülkenin Hristiyanlığı yaymak için kullandığı farklı yöntem ve materyaller vardı. Kilise bu doğrultuda hareket ederek, laik Hristiyanlarla birlikte iş birliği yapma kararı almıştı. Aldığı bu kararlar toplumsal şartların gerekliliğine cevap vererek İsa’nın yolundan ilerlemişti. Nitekim insanların güncel sorunlarına cevap vermeyen “Tanrıya karşı görevini ihmal etme ve ebedi kurtuluşunu tehlikeye sokma” inancı hakim olmuş ve kilisenin kendisini güncellemesi gerektiği vurgulanmıştır.¹⁷¹

Bilindiği üzere Hristiyanlar, Kitab-ı Mukaddes’in Eski Ahit bölümünü tarihçe olarak değerlendirmektedirler. Kurtuluş Teolojisi açısından da Eski Ahit’in Çıkış bölümü bir dayanaktır. Kurtuluşu savunan teologlar için “Musa İsrailoğullarına bu cümleleri tekrar ettiği halde içinde bulundukları köleliğin ağır şartları yüzünden onu dinlememişlerdi”¹⁷² mesajı ilham kaynağı olmuştu. Bu mesajdan etkilenerek Latin Amerika’da kurtuluşu inşa etmeye başlamışlardı.¹⁷³ Kurtuluşu savunan teologlara göre Tanrı, her şeye gücü yeten ve her şeyi bilen bir tanrıdır. Ayrıca Tanrı’yı, Musa ile birlikte İsrailoğullarını Mısır’dan çıkarması, İsa’yı öldükten sonra diriltmesi, İsrailoğullarını Firavun’nun zulmünden kurtarması açısından “Kurtarıcı Tanrı” olarak kabul etmişlerdi. İsa’yı da Hristiyanların çektiği sıkıntılardan

¹⁶⁹ L. Boff ve C. Boff, s. 35.

¹⁷⁰ Gerald West, “İncil ve Yoksullar: Teolojiyi Uygulamanın Yeni Yolu”, **Kurtuluş Teolojisi** (Ed. Christopher Rowland), çev. M. F. Karakaya ve S. Altınçekiç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011. s. 156.

¹⁷¹ Akdal, s.27.

¹⁷² **Kitabı Mukaddes**, Çıkış , 6: 9.

¹⁷³ Yazıcı, s. 69.

kurtarmak için Tanrı'nın gönderdiğine inanarak "Kurtarıcı İsa" olarak kabul etmişlerdi. Buna dayanarak İsa'nın, insanlığın asli günahtan kurtuluşu için çarmıha gerilmesi, hayatı boyunca hep zulüm görenlerin yanında saf tutması nedeniyle kurtuluşu savunan teologlar tarafından bir ışık, bir yol gösterici olarak tanımlanmıştır.¹⁷⁴ Tanrı, Yahudileri Mısır'daki kölelikten kurtarmakla onları yabancıla madan kurtarmıştır. Yahudilerin fısıh bayramı olarak kutlamı  oldukları şey tam olarak özgürlükleri idi.  ıkı , (Exodus) insanlık için yeni bir dönem ba latmı tı ve Yahudilerin yaşadıkları bu  ıkı , Yeni Ahit'e ilham kaynağı olmuştur.¹⁷⁵

Kurtuluş Teolojisi'nin asıl amacı, yoksul halk ile zengin halk arasındaki ekonomik farkı ortadan kaldırmak, yoksul halkı kilise bünyesinde normal bir tebaa olarak görmek ve bu sayede de Hristiyan birliğini sağlamaktır. Buradaki asıl amaç, Hristiyanları bir araya toplayarak, parçalara ayrılmış bir Hristiyanlığı değil bütün insanlığın ekonomik ve sosyal açıdan eşit olduğu bir Hristiyanlık inşa etmektir. Hristiyanlar, Tanrı'nın Krallığı'na ancak Hristiyan birliğini sağlayarak ula abileceklerine inanmı  ve bu uğurda hareket etmişlerdi. Bu noktada İsa'nın Hristiyanlara evrensel bir çağrısı olarak değerlendirilen "Bütün ulusları m ritlerim olarak yeti tirin"¹⁷⁶ ifadesi onların en önemli motivasyonunu ve hedeflerini oluşturuyordu. Bu evrensel  ağrı doğrultusunda Hristiyan birliğini sağlamayı kendilerine bir görev addediyorlardı. Ancak  unu da belirtmek gerekir ki Kitab-ı Mukaddes'in buradaki mesajı aslında Tanrı'nın Krallığı'nı tesise yöneliktir. İsa'nın yeryüzünde gerçekleştirmek istediği Tanrı'nın Krallığı'ndan kasıt, Hristiyanların birlik ve beraberliğini sağlayarak kardeşliği inşa etmek ve Hristiyanlığı yeryüzünde çok daha geniş kitlelere ula tırmaktır. Hristiyanların Kurtuluş Teolojisi fikri, insanlar üzerindeki baskı ve sömürünün ortadan kalkmasıyla birlikte İsa'nın kurmak istediği bu krallığın daha elverişli bir ortamda inşa etme inancına dayanmaktaydı.¹⁷⁷ "Tanrı'nın sözü ışığında" yaşamak, İsa'yı ve Mısır'daki İsrailoğullarını kölelikten kurtararak bunun haksızlık olduğu ilanını veren "Yoksulların Tanrısı" Kurtuluş

¹⁷⁴ Yel, s. 43.

¹⁷⁵ Gutierrez, Liberation History, ss. 89-90.

¹⁷⁶ Matta 28.19.

¹⁷⁷ Gutierrez, Kapsamı ve Görevi, ss. 48-50.

Teolojisi fikriyle tekrardan keşfedilmiştir.¹⁷⁸ Luka İncil’inde geçen “İsa ona, tilkilerin ini, kuşların yuvası var, ama insanoğlunun başını yaslayacak bir yeri yok dedi”¹⁷⁹ ifadesini Kurtuluş Teolojisi’ni savunan teologlar, “fakirlik hareketi” olarak yorumlamışlardı. Kurtuluş teologlarının Markos İncil’inden aldıkları diğer referans ise, İsa’nın “devenin bir iğne deliğinden geçmesinin bir zenginin cennete girmesinden daha kolay”¹⁸⁰ olduğunu söylediği pasajdır.¹⁸¹

Carlos Mesters’e göre, Kitab-ı Mukaddes’i okumaktan kasıt, onu yorumlamak değil onun ışığında hayatı yorumlamaktır.¹⁸² Gutierrez, Kitab-ı Mukaddes’te bahsedilen Tanrı’nın, insanın özgürlüğünden yana bir Tanrı olduğunu ifade eder. Ayrıca adaletsiz dünyaya merhamet ve adalet yolunu gösteren peygamberler gönderen bir Tanrı olduğunu da söyler. Bir grup Bolivyalı rahip, yapılanmaların faaliyetlerinde Kitab-ı Mukaddes’in onlara engel teşkil ettiğini vurgular. Gustavo Gutierrez, bu yapılanmaların dinamizmini kaybettiğini ve Kitab-ı Mukaddes’in mesajını insanlara karma karışık ulaştırdıklarını ifade eder. Bu yapılanmaların yüzlerini İsa’ya, daha doğrusu İsa’nın mesajına dönmeleri halinde kilisenin peygamber niteliğinde olmayacağını söyler. Her ne kadar adaletsizliğin ortadan kalkmasını siyasi yapılar ima etmiş olsa da aslında Kitab-ı Mukaddes’in en temel isteğidir. Çıkış’ın özgürleştirici yönüne atıfta bulunarak Kitab-ı Mukaddes, yaratılış ve kurtuluş arasında yakın bir ilişkinin var olduğunu ortaya koyar.¹⁸³

Kurtuluş Teolojisi, ezilen halkların bilincini ve tecrübesini Kitab-ı Mukaddes’in kaynağı olarak değerlendirmiştir. Reformdan sonraki en etkili Protestan düşünür olarak değerlendirilen Friedrich Daniel Schleiermacher dini bilinci, dini bilgi kaynağı haline getirmiştir. Geleneksel teolojide din bilinci, yeni bir vahiy ortaya koymak değil Kutsal Kitap’ta yazılanı sezgisel veya duygusal olarak anlamaktır. Ancak, kurtuluş teologlarınca duygunun yoğunluğu değil zulmün ciddiyeti önemliydi. Kurtuluş teologlarınca dini bilinci oluşturan şey de acıdır.¹⁸⁴

Ekim 1971’de Piskoposlar Meclis’inde Kurtuluş Teolojisi önemli bir başarı daha elde etmiştir. Bu mecliste “adalet istemenin” Kitab-ı Mukaddes’in insanlara

¹⁷⁸ McGovern, s. 143.

¹⁷⁹ Luka 9:58.

¹⁸⁰ Markos 10:25.

¹⁸¹ Yel, s. 47.

¹⁸² Vicencio, s. 299.

¹⁸³ Gutierrez, Liberation History, ss. 69-86.

¹⁸⁴ Brown, ss. 10-11.

anlatılmasında önemli bir kaynak teşkil ettiği ilan edilmiştir. Bu karar Kurtuluş Teolojisi için bir başarıydı çünkü Kurtuluş Teolojisi'nin amacı, toplumda adaleti ve eşitliği sağlamaktır. Ancak 1971'de meclisin Kurtuluş Teolojisi lehine almış olduğu karar, 1974'teki mecliste Brezilyalı Kardinal Alfredo Scherer tarafından hoş karşılanmamış, bu teolojinin kilise içinde anlaşmazlık çıkardığı iddiasıyla reddedilmiştir. Bunun da ötesinde en ciddi itiraz, Medellin yedek piskoposu ve CELAM sekreteri Alfonso Lopez Trujillo tarafından gelmişti. Trujillo, bu teolojinin çok fazla Marksizm'den etkilenmesinden, Kitab-ı Mukaddes'te bahsi geçen yoksulların Karl Marx'ın proleteryasıyla eşdeğer olarak görmesinden ve bu teolojinin de Marx gibi toplumu sınıf savaşına götüreceği endişesinden dolayı ciddi bir itiraz gerçekleştirmiştir. Papa VI. Paul 1974'te mecliste çıkan bu anlaşmazlıkları çözmek için yayınlamış olduğu belgede ihtiyatlı davranmıştır. Ancak yine de bu teolojiye karşı kötümser değildi.¹⁸⁵

2.2. KURTULUŞ TEOLOJİSİ AÇISINDAN ÖNEMLİ KAVRAMLAR

Kurtuluş Teolojisi'nin inşasında “günah, selamet, kurtuluş, yoksul ve komşu sevgisi” gibi toplumu ve toplumun içindeki adaleti ilgilendiren kavramlar yer almaktaydı. Kurtuluş Teolojisi, iyi bir Hristiyan olma yolunun toplumsal sevgi ve adaletten ortaya çıkacağını söylemekteydi. Ancak Kurtuluş Teolojisi içinde yer almış olan yukarıda bahsi geçen kavramlar dini bir hüviyette gözükse de siyasi anlamlar da içermiş veyahut o yönde yorumlanmışlardı.¹⁸⁶

2.2.1. Praxis

Kurtuluş Teolojisi'ni savunan teologların kullanmış oldukları iki kavram vardı. Bunlardan biri “fakirlik” ki Leonardo Boff bu kavramın niteliğini kitlesel fakirliğin kendi kendine ortaya çıkmadığını, ekonomik, politik ve sosyal mekanizmanın bir ürünü olduğunu söylemiştir. Bunun sadece etik alanda değil aynı zamanda ahlaki açıdan bir sosyal günah olarak ele alınması gerektiğini ifade etmiştir. Çünkü bu gerçeğin İsa Mesih'in mesajının değiştirilmesine ve yanlış bir tanrı imajı oluşmasına yol açabileceğini belirtmiştir. Kurtuluşu savunan teologların kullanmış

¹⁸⁵ Hebblethwaite, s. 202.

¹⁸⁶ Akdal, s. 97.

oldukları bir diğer kavram ise “praxis” kavramıdır. Bu kavram, Yunancada “yapmak” anlamına gelmektedir. Marksizm’de ise, “objektif bilgiye ulaşmada insanları sadece bu bilgi üzerine düşünmekle değil bu bilginin bir eylem sonucunda ortaya çıkacağı” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda Cizvit Rahipler, rahiplik elbiselerini çıkararak Latin Amerika’da Kurtuluş Teolojisi’ni sadece bir düşünce olmaktan öteye geçirip, Marksist gerillalarla birlikte toplumda diktatör rejimlere karşı mücadele etmişlerdi. Kurtuluşu savunan teologlar, Kurtuluş Teolojisi’ni düşünsel boyuttan çıkartarak Taban Cemaatleri’yle birlikte pratik hayata yansıtmaya başlamışlardı. Bunu 1979’da sendikacılar, aydınlar, işçi önderleri, devrimciler ve Marksist grupları yanlarına alarak kurdukları Emekçi Parti’siyle (PT) gerçekleştirmişlerdi. Bunun yanı sıra Amerikan emperyalizmine ve halkı fakirleştirmeye çalışanlara karşı Brezilya seçimlerinde “Lula”yı destekleyip başkan seçerek tepkilerini ortaya koymuşlardı.¹⁸⁷ Bu açıdan bakıldığında kurtuluşu savunan teologlar, Katolik Kilisesi’nin uzun zamandır görmediği çok aktif bir şekilde çalışan taban hareketlerinden birini yaratmıştır.¹⁸⁸ Kurtuluş Teolojisi’nin kendisine bu şekilde bir misyon yüklemesi sadece kitaplarda ve makalelerde kalmış bir teoloji olduğu anlamına gelmemekteydi. O, insanların içinde pratik yönü bulunan bir teolojydi ve bu teolojiyi savunanlar doğal militanlardı.¹⁸⁹

Pratik, Kurtuluş Teolojisi açısından gerçeklik ve özgürlükle özdeşleştirilerek temel bir önerme oluşturmuştur. Kurtuluş Teolojisi’ni teoloji yapan ya da diğer teolojilerden ayıran şey, ezilenlerin ve yoksulların yanında amacı özgürlük olan bir pratik olmasıydı. Zeo Bennet’e göre kurtuluş teologlarının savunduğu bu teoloji; “*pratik cevher*”, “*pratik düşünce cevheri*” ve “*yenilenmiş bir pratiğe dönüş cevheri*” olmak üzere üç cevheri gerekli kılmaktaydı.¹⁹⁰ Kurtuluş Teolojisi sadece teorik bir teoloji olmayıp aynı zamanda Tanrı’nın “harekete geç” “eyleme dönüş” (*Back to Action*) sözünden aldığı ilhamla pratik yönünü de karakterize etmiş bir teolojydi. Ancak Kurtuluş Teolojisi’nde inancın, her zaman pratiğin önünde yer alması

¹⁸⁷ Yazıcıoğlu, ss. 70-74.

¹⁸⁸ Gill, s. 87.

¹⁸⁹ L. Boff ve C. Boff, s. 19.

¹⁹⁰ Zeo Bennett, “Eylem Herkesin Hayatıdır: Kurtuluş Teolojisinin Pratiğe Dayalı Epistemolojisi”, **Kurtuluş Teolojisi** (Ed. Christopher Rowland), çev. M. F. Karakaya ve S. Altınçekiç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, s. 241.

gerekmektedir. Pratik asla inançtan büyük olamaz ve pratik inancın özgürleştirilmesi açısından önemlidir.¹⁹¹

2.2.2. Fakirlik

Latin Amerika 1960'lı yıllarda kıtadaki az gelişmişliğin sebeplerini aramaya başlamıştır. Daha sonra Medellin Konferansı'ndaki belgelerde askeri rejimler, “günah yapıları” (*Structures of Sin*) adında yer aldı. Latin Amerikalı teologlar kıtadaki yoksulluğun kaçınılmaz bir yoksulluk olmadığını fark etmişlerdi. Bölgede gerçekleşen sömürüyü yerel ve uluslararası bir kapitalizm olarak değerlendirmişlerdi. CEPAL iktisatçıları Latin Amerika'nın geri kalmışlığının sebebi olarak, ABD'ye bağlılık, bölgede çok uluslu şirketlerin artması ve ABD ile yapılan askeri bağlılığı esas alan Rio Anlaşması'nı göstermiştir.¹⁹²

Fakirlik, Latin Amerika Kilisesi'nin en çok üzerine konuşup tartıştığı ve en acil şekilde çözülmesini istediği konuydu.¹⁹³ Bu sebepten dolayı “fakirlik” teması, Latin Amerika Kilisesi'nin hayatını karakterize etmiştir. Bununla birlikte Katolik Kilisesi, Kitab-ı Mukaddes'in temelinde var olan ve Latin Amerika'daki fakirlerin kurtuluşa olan hasretleri ile benzer yönlerinin olduğunu fark etmiştir.¹⁹⁴ Aynı zamanda fakirlik, Latin Amerika'daki Hristiyanların karşı karşıya kaldığı en büyük sorundu. Bu bağlamda Latin Amerika Kilisesi, toplumda bulunan bu yoksulluğu ortadan kaldırmak için Kitab-ı Mukaddes'i, toplumun şartlarına göre yeniden yorumlama kararı almıştı. Bu kararın alınmasının sebebi; mevcut dini anlayışta Latin Amerika halkının ihtiyaçlarını karşılayabilecek öğretilerin bulunmamasıydı. Bu nedenle Tanrı'nın Krallığı'nı gerçekleştirebilmek adına Kitab-ı Mukaddes'i toplumun şartlarına göre yorumlamaları gerekmekteydi. Bu durum Latin Amerika'daki sefalet derecesindeki yoksulların bir güç kazanması anlamına geliyordu. Gustavo Gutierrez, Latin Amerika'daki kurtuluşçu Hristiyanların “yoksulların akını” olarak bilinen bu sürece dahil olmalarını “en önemli olay” olarak isimlendirmiştir.¹⁹⁵

¹⁹¹ L. Boff ve C. Boff, s. 39.

¹⁹² Sigmund, ss. 182-183.

¹⁹³ Gutierrez, Liberation History, s. 70.

¹⁹⁴ Gutierrez, The Church, s. 189.

¹⁹⁵ Gutierrez, Kapsamı ve Görevi, s. 36.

L. Boff ve C. Boff ise fakirlik kavramının sosyo-ekonomik ve evanjelik fakirlik olmak üzere ikiye ayrıldığını ifade etmektedir. Sosyo-ekonomik fakirlik, giyim, barınma gibi temel geçim kaynaklarından ve sağlık hizmetleri, okul, iş olanakları bakımından yoksun kimseleri ifade eder. Evanjelik fakirler ise, bu dünyada Tanrı'nın Krallığı'nı inşa etmek için kendilerini Tanrı'nın hizmetine sunmuş ve bu dünyada kazanç elde etmeyi anlamlı bulmayan kimseleri ifade etmektedir. Evanjelik fakirler ile sosyo-ekonomik fakirler dayanışma içinde bulunurlar ve İsa'nın yaptığı gibi fakirlerle özdeşleşmek amacındadırlar. Kurtuluş Teolojisi, ister sosyo-ekonomik fakirlik olsun ister evanjelik fakirlik olsun her ikisini de bir arada ele alarak tüm Hristiyanları bir arada görmeyi amaçlar.¹⁹⁶ İki yüz yıllık bir kilise geleneği olan yoksullarla ilgilenme, Latin Amerikalı teologların bu teolojideki esin kaynağını oluşturur. Ancak kurtuluş teologları bu iki yüz yıllık gelenekten farklı olarak yoksullara şefkat gösterilmesinin değil, yoksulların kendi kurtuluşlarının esas savunucuları olması şeklinde değerlendirir.¹⁹⁷

Filistin, İsa'nın doğduğu zamanlarda Judea, Galile ve Samiriye olmak üzere 3 ana bölgeden oluşmaktaydı. İsa Judea'da doğmuştu ve Judea bu üç bölge içinde merkez kabul edilmekteydi. Galile ve Samiriye taşra olarak kabul görmekteydi. İsa'yı doğduğu Judea bölgesindeki yurttaşları kabul etmemiş onu taşraya gitmeye zorlamışlardı. İsa'nın fakir olarak doğması ve fakirleri bu kadar gözetmesi, gönderildiği taşradaki toplumun marjindeki insanlarla kendini bir görmesiyle ilgiliydi.¹⁹⁸ Buna binaen Kitab-ı Mukaddes'te fakirlik, insanlık onuruyla eş tutulur ve bu sebepten dolayı Tanrı'nın isteğine aykırı bir şey olarak değerlendirilir.¹⁹⁹ İsa'nın hayatı boyunca zulüm gören insanlar için uğraşması Kurtuluşu savunan teologların Latin Amerika'da fakirleri ifade ettiği “fakirlik” kavramı önemli ve üzerinde tartışılması gereken bir kavramdı. Bu kavramın tartışma konusu olmasının sebebi ise, birinin fakir statüsünde değerlendirilmesi için ekonomik durumunun ne kadar aşağılarda olması gerektiği belirsizliği idi. Fakirlik toplumdan topluma, bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye değişen bir kavram olmakla birlikte şehirleşmenin hızlı olduğu toplumlarda kendini daha fazla göstermekteydi. Fakirlik kavramı ekonomik,

¹⁹⁶ L. Boff ve C. Boff, ss. 46-49.

¹⁹⁷ Löwy, Marksizm ve Din, s. 102.

¹⁹⁸ Yel, s. 46.

¹⁹⁹ Gutierrez, Liberation History, s. 165.

sosyal ve sosyo-ekonomik bir durumdur. Ekonomik durumu kötü olan birisi sosyalleşmeye uzaktır ve aynı zamanda aile hayatı da toplumun genelinden farklılık gösterir. Jorgo Pixley ve Clodovis Boff, İsa'nın kullandığı “fakirlerin tercihi” kavramını Latin Amerika özelinde açıklarlar ve bu kavramın “kolektif”, “alternatif” ve “mücadeleci” olmak üzere üç özelliği olduğundan bahsetmektedirler. Onlara göre Latin Amerika'nın %80'i fakir, %15'i orta sınıf, geri kalan %5'lik kesim ise üst seviyede ekonomik güce sahiptir. Latin Amerika'daki bu fakirliğin “kolektif” bir fakirlik olduğunu ortaya koymuşlardı. Aynı zamanda Leonardo Boff, bu kolektif fakirliğin sosyal-ekonomik olduğunu ifade etmiş ahlaki açıdan incelendiğinde ise bunun sosyal bir günah olduğuna vurgu yapmıştır. Leonardo Boff, teolojik açıdan incelendiğinde kolektif fakirliğin 3 görüşü olduğunu söylemektedir. Bunlar; “geleneksel”, “modern” ve “Kurtuluş Teolojisi”. Geleneksel görüşe göre “fakirlik” kavramı, hiçbir şeyi olmayan kimseye kilisenin veyahut devletin yardım etmesi gerektiğini savunan fakirliktir. “Fakirlik” kavramı modern görüşe göre, sosyal bir mesele olmasıyla birlikte potansiyeli olup da çabalamayan kimseler için kullanılan bir kavramdır. Bu fakirlik türünde ise devletin rolü, potansiyeli olup da çabalamayan insanların potansiyelini ortaya koyabilmeleri için iş imkanı sağlamaktır. Son görüş ise Kurtuluş Teolojisi'ne ait olan görüştür. Kurtuluşu savunan teologların anlayışına göre fakir insan, toplumdaki iş gücünü sağlamak için var olmayan, bu iş gücünü fakirlerin üzerinden kaldıracak sistemi var etme potansiyeli olan insandır. Bu görüşteki fakirler şuurlandırıldıklarında eşit bir toplum inşa edebilmektedirler. Bu açıdan bakıldığı zaman fakir, kurtarıcı bir rol üstlenmektedir.²⁰⁰

L. Boff ve C. Boff yoksullarla bağ kurmadan onların sıkıntılarının tam olarak anlaşılamayacağını, bu yüzden onlarla bağ kurmanın üç şekli olduğunu ifade ederler. Birinci seviye, toplantılara, seminerlere veyahut bunlara benzer ziyaretlere katılmak ve hafta sonları yapılan pastoral çalışmalarda danışmanlık yapmak. İkinci seviye, özellikle kilisede yapılacak olan teolojik bir çalışma veya bilimsel araştırma, okuma, yazma gibi pratik çalışmalarda varlık göstermek. Üçüncü seviye ise, fakir insanlarla iç içe bir yaşam tarzı inşa etmek. Bunlardan hangisini seçerseniz seçin temel nokta, Kurtuluş Teolojisi'ni anlamlandırmaya çalışan herkesin fakirlerin bu savaşına dahil olmaya kendilerini hazırlamalarıdır. L. Boff ve C. Boff, toplumun özgürleşmesine

²⁰⁰ Yel, ss. 44-45.

dair yapılacak çalışmaların teolojiden önce gelmesi gerektiğini savunur. Bu sebeple yoksullarla dayanışma içinde olarak gerçek kurtuluş hakkında doğrudan bilgiye sahip olunması gerektiğini ifade ederler. Aynı zamanda bu dayanışmayla birlikte sınıf dönüşümünün gerçekleşeceğini ifade ederler.²⁰¹ Bu noktada fakirlik kavramına yüklenilen misyon, sömürü ve adaletsizliğe maruz kalmak ve yaşamaktan çok hayatta kalmaktır.²⁰²

Kurtuluş Teolojisi'nin mimarı kabul edilen Gustavo Gutierrez, yoksulları ezmeyi Tanrı'yı kızdırmakla, insanlar arasındaki adaleti inşa etmeyi de Tanrı'yı tanımakla eşdeğer tutar. Hristiyanlık için yoksulluk, fakirlerle dayanışma içinde bulunarak fakirliği ortaya çıkaranlara karşı onları protesto etmekten ziyade bu fakirliği inşa etmeye çalışanlara karşı mücadele etmektir. Zira Hristiyanlık için yoksulluk, hem sevgi hem de bir kurtuluş hareketiydi.²⁰³

2.2.3. Politik Teoloji

Politik Teoloji, seküler ideolojilerle ilerleyen Kurtuluş Teolojisi'nin kutsalla ilişkisi bulunan geleneksel bakış açılarının yerine kullanılabilecek yeni düşünceleri kapsayan bir teolojidir.²⁰⁴ Yeni düşünceleri kapsamasına karşın Politik Teoloji, Kurtuluş Teolojisi'nden daha eskidir. Kurtuluş Teolojisi 1968'deki Medellin Konferansı'nda başlamış olmasına rağmen Politik Teoloji birkaç yüzyıldır var olan bir teolojidir. Politik Teoloji'nin ilk kullanılışı Romalı filozof Marcus Varro'nun "*Civile Genus Theologiae*" adlı eserindedir ancak Augustine bunun "uydurma" olduğunu ifade etmekteydi.²⁰⁵ Bir başka görüşe göre ise, Almanya'da çalışmalar yapan pek çok Latin Amerikalı teolog, hem Protestan hem de Katolik versiyonlarıyla birlikte biçimsel bir "Politik Teoloji" geliştirmişlerdi. Ortaya konulan bu teoloji yeni sosyal teorileri kabul edebilecek derecede değildi. Almanya'da ortaya çıkan Politik Teoloji, arka planda Kurtuluş Teolojisi'nin entelektüel içeriğine bir gerekçe olarak

²⁰¹ L. Boff ve C. Boff, ss. 23-24.

²⁰² Gutierrez, *The Church*, s. 189.

²⁰³ Gutierrez, *Liberation History*, ss. 167-172.

²⁰⁴ Akdal, s. 88.

²⁰⁵ Oliver O'Donovan, "Politik Teoloji, Gelenek ve Modernite", **Kurtuluş Teolojisi** (Ed. Christopher Rowland), çev. M. F. Karakaya ve S. Altınçekiç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 316-318.

hizmet etmişti. Ayrıca Politik Teoloji'nin Latin Amerika'daki versiyonlarına "Kurtuluş Teolojileri" denilmektedir.²⁰⁶

Politik Teoloji, aslında insanoğlunun inancını yeryüzünde faal bir şekilde göstermek ya da yaşamak için farklı ideolojiler vasıtasıyla kurmuş olduğu ilişkinin adıdır. Politik Teoloji'yi kapsayan inanç ve dünyevi yaşam dengesini kurmak, Hristiyan aleminin yeni tanışmış olduğu bir şey değildi. İnanç ve dünyevi yaşantının dengesi, Kilisenin varlığıyla eşit sayılabilecek kadar eskilere giden bir sorundu. Kilisenin bu soruna karşı tutumu Augustin'e kadar uzanmaktaydı. Ona göre evren, kutsal-kutsal olmayan veya dünyeviyat-maneviyat gibi iki düzlemde meydana gelen düşünceler eksenindeydi. Bu bakış açısı her ne kadar insanların inançlarına karşılık verse de dünya yaşantısı kısmında yaşanan çağdaki isteklerine karşılık vermiyordu.²⁰⁷ İşte tam da bu noktada Politik Teoloji'nin Latin Amerika'da yeniden güçlenmesinin sebebi, Kitab-ı Mukaddes'i yeniden okumanın getirmiş olduğu heyecandı. "Politik Teoloji, şüpheliğin mekanik zorunluluğa teslim ettiği şeyi, Tanrı, İsa ve kurtuluş konusundaki Hristiyan inancı adına geri kazanmalıdır. Eğer Kitab-ı Mukaddes'e uyacaksa teoloji siyasi olmalıdır." Eğer siyasi sorular susturulursa Tanrı'nın kurtarıcı vasfını da susturmuş olursunuz, bu insanları kurtuluşa götürmek değil aksine günahlara mahkum etmek demektir.²⁰⁸

Politik Teoloji'nin Kurtuluş Teolojisi'yle bağlantısı ve Latin Amerika'da "Kurtuluş Teolojileri" olarak isimlendirilmesinin sebebi yukarıdaki, etmenlerden dolayıldı. Bakıldığında Politik Teoloji ile Kurtuluş Teolojisi'nin benzer çok yanı bulunmaktaydı. Bu ikisinin amaçları ve yöntemleri göz önünde bulundurulduğunda bu benzerlik çok açık bir şekilde fark edilmektedir.

2.2.4. Umut teolojisi

Kurtuluş Teolojisi fikri ortaya çıkmadan evvel, Politik Teoloji içerisinde yer alan ve Jürgen Moltmann'a ait "Umut Teolojisi" adı altında, Kurtuluş Teolojisi fikrinin esin kaynağı olarak kabul gören bir fikir bulunmaktaydı. Kurtuluşu savunan teologlar Kurtuluş Teolojisi'nin, Moltmann'ın ortaya koyduğu Umut Teolojisi'yle

²⁰⁶ Schall, ss. 81-83; Ayrıntılı bilgi için bkz. Frederick G. Lawrence, "Political Theology", **The Encyclopedia of Religion**, (Ed. Mircea Eliade), New York, 1987, Vol.11, ss. 404-407.

²⁰⁷ Akdal, s.88.

²⁰⁸ O'Donovan, ss. 322-323.

çok yakın olduğunu söylemişlerdi. Bloch ortaya koyduğu “*umut ilkesi*”nde, tıpkı Kurtuluş Teolojisi’nin de çabaladığı gibi toplumun içinde bulunan sıkıntıyı gün yüzüne çıkararak, o sorunun giderilmesinin insanın umudunda olduğunu ifade eder.²⁰⁹

Jürgen Moltmann tarafından ortaya atılan Siyasi Teoloji ve Umut teolojisi, Kurtuluş Teolojisi’nin gelişimi için ufuk açan teolojilerdi. Moltmann, Kurtuluş Teolojisi’ni, Avrupa’da ve Kuzey Amerika’daki teologların arasında kabul edilebilir bir durum haline getirmek için büyük çabalar sarf etmiştir. Jürgen Moltmann, bu teolojik anlayışında yalnız değildi. Moltmann ile birlikte Pannenberg, Juhannes Metz, Breaten ve Gabriel Vahanian gibi önemli isimler de vardı. Ancak her birinin Hristiyan umudunu ortaya çıkarmak için izledikleri yollar farklıydı. Buna rağmen hepsinin de ortak noktası, Kiliseyi geçmişten kurtarmaktı. Nasıl ki sistematik modern teologların teolojileri, ilk anlamda değil de ikinci anlamda Kitab-ı Mukaddes’e dayanıyorsa, Moltmann’ın Teolojisi de ikinci anlamda Kitab-ı Mukaddes’e dayanmaktaydı.²¹⁰

Moltman, Umut Teolojisi ismini verdiği teolojide “*faal umut*” olarak isimlendirdiği bir kavramı açıklamaktaydı. Onun “*faal umut*” olarak anlattığı, insanın şu an umut ettiği şeyin, gelecekte faal bir şekilde insan hayatına uygulanabilir bir potansiyelde olmasıydı. Ona göre bu, insanın umut ettiği şeyin faal bir şekilde toplumda uygulanma sürecine verdiği isimdi. Kısaca buna insanın umduğunun hayatta karşılığını bulma süreci de denilebilir. Kurtuluş Teolojisi’nin, Umut Teolojisi ve Politik Teoloji’den etkilendiği esas nokta ise, Tanrı’nın niceliğinden çok niteliğiyle ilgiliydi. Kurtuluş Teolojisi, Moltman’ın Umut Teolojisi’yle tamamen aynı vasıfları taşımamaktaydı. Moltman’ın tasavvur ettiği Tanrı, yenilmiş ve acı çeken bir Tanrı’dır. Ancak Kurtuluş Teolojisi’nde Tanrı, ne tam bir iktidar sahibi ne de acı çeken, güçsüz bir Tanrı’dır. Moltman Umut Teolojisi’nde, Kurtuluş Teolojisi’nin ‘Tanrı’nın toplum içinde görülen eşitsizlik karşısında açık bir şekilde taraf olduğu’ ifadesine yer verir ve “*kilisenin evrenselliği*” konusunda eleştiri ortaya koyar. Umut Teolojisi, kurtuluşu savunan teologların devriminin somut bir devrimden ziyade daha çok eskatolojik bir devrim olduğunu söyler. Kurtuluş

²⁰⁹ Akdal, s.92.

²¹⁰ Robert C. Walton, “Jürgen Moltmann’s Theology of Hope”, **Liberation Theology**, (Ed. Ronald H. Nash), Mott Media, Michigan, 1984, ss. 143-157.

Teolojisi ise, eskatolojik devrimden ziyade toplum ve tarih içerisinde gerçekleşecek radikal bir teolojidir.²¹¹

2.2.5. Eskatoloji

Hristiyan literatürüne girmiş olan eskatoloji terimi İngilizce'ye ilk defa 1845'te girmiştir. Köken itibariyle bu kavram, Grekçe “son” (eschatos) ile “bilim” (logy) kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşan bir kavramdır. İngiliz dilinde ilk yerini aldığı anda “ölüm, sorgulama, cennet, cehennem” gibi anlamlara gelmekteydi. Yani kısacası bu kavram ölümden sonrasını anlatan bir kavram olarak ortaya çıkmıştır.²¹²

Eskatoloji, Hristiyanların kıyamet gelmeden önce İsa'nın geleceği ve Tanrı'nın Krallığı'nı inşa edeceği yönündeki inanca sahip olmaları açısından büyük önem arz etmekteydi. Bu “Kurtarıcı İsa” veya “Kurtarıcı Mesih” inancı Hristiyanlık için bir umut taşımaktaydı ve bu umut hala devam etmektedir. Tıpkı Kurtuluş Teolojisi'nde olduğu gibi toplumsal koşulların iyileştiği, insanların yaşadıkları bölgede özgürleştiği ve dünyada insanın insan olduğu umut olarak anlatılmaktaydı. Moltman'ın anlatmak istediği teoloji, Hristiyan camiada çarmıha gerilen İsa'nın tekrar yeryüzüne gelmesi inancında yatmaktaydı. Bu açıdan yeryüzüne tekrardan gelecek olan İsa, acı çeken insanlarla birlikte olacak ve onlara önderlik yaparak yeni bir gelecek inşa edecekti.²¹³

Hristiyanlar açısından eskatoloji, Hristiyan inancının anlaşılmasındaki en önemli unsurdur. Geleneksel dogmalara dayalı teolojiye göre eskatoloji, Hristiyanlığın merkezindeki temalarla çok ilgisi bulunmayan bir düşünce yapısına sahipti. Ancak 19. yüzyılın sonlarına doğru bu düşünce değişmişti. Eskatoloji, Liberal Protestanların çalışmalarında, İsa'nın mesajı ve ilk Hristiyanların inancı üzerine ele alınmıştı. Ancak son yıllarda Hristiyanlık'taki eskatolojik boyut yeni bir keşfe uğramıştı.²¹⁴

Johannes Weiss ve Albert Schweitzer tarafından Almanya'da kıyametle başlayan klasik eskatoloji anlayışına karşın, yeni bir eskatolojik anlayış ortaya

²¹¹ Akdal, ss. 94-97.

²¹² Mustafa Bıyık, **Armagedon ve Tanrı Krallığı**, Aziz Andaç Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 21.

²¹³ Akdal s. 95.

²¹⁴ Gutierrez, Liberation History, ss. 92-93.

koyarak mevcut anlayışı genişletmiş ve kıyamet öncesinde gerçekleşecek son olayları da eskatolojinin alanına dahil etmiştir. Bu yeni eskatolojik anlayış, kıyamet öncesinde Tanrı'nın Krallığı'nın inşası ve İsa Mesih'in yeryüzüne dönüşü gibi gerçekleşeceğine inanılan olayları kapsar. Johannes Weiss ve Albert Schweitzer'in ortaya koydukları yeni eskatoloji iki kısımda ele alınmıştır. Birincisi, bireyin ölüm sonrası ödüllendirilmesi ve cezalandırılması gibi tamamen bireyi esas alan *Bireysel Eskatoloji*'dir. İkincisi ise, *Kozmik Eskatoloji*'dir. Bu, dünyada Tanrı Krallığı, İsa Mesih'in yeryüzüne gelişi, Armagedon Savaşı gibi olayları değerlendiren, insanı bir bütün olarak ele alan eskatolojidir.²¹⁵ Eskatoloji, Uluslararası Marksist-Hristiyan diyalogunda temel bir motiftir. Eskatolojiyle en sık ilişkilendirilen teolojik alan "Tanrı'nın Krallığı"dır.²¹⁶

2.2.6. Tanrı'nın Krallığı

Hristiyanlar Tanrı'nın Krallığı'nı geleneksel olarak ölümden sonraki cennet inancıyla özdeşleştirmişlerdi. Ancak krallığın üzerinde siyasi olayların nadiren de olsa etkisi olduğu düşünülmekteydi. Bununla birlikte Marksistlerle diyalog halindeki Hristiyanlar, siyasi eylemlerle Tanrı'nın Krallığı'nın dünyevi bir yönünün olduğunu vurgulayarak bu kavramı genişletmeye çalışmışlardı.²¹⁷

Kurtuluş teologlarına göre, "Tanrı'nın Krallığı" İsa'nın peygamberliğinin ve öğretisinin merkezinde yer almaktaydı. Bu teologlar, Tanrı'nın Krallığı'ndan kastın "Tanrı'nın yeryüzünü idare etmesi" şeklinde yorumlamışlardı. Yani onlara göre Tanrı'nın Krallığı, ölüm sonrası var olacak bir krallık olmayıp dünyada var olması gerektiğine inandıkları bir krallıktı. Kurtuluş açısından ise Krallık, insanların yeryüzündeki iyi eylemleri aracılığıyla sağlanacağını savunmak anlamına gelmektedir.²¹⁸ İsa, kendine ait süreklilik arz edecek umut dolu bir krallık kavramı ortaya koymuştur. Aynı zamanda İsa, Tanrı'nın Krallığı'nı sadece umut etmekle kalmaz. Onun kesinlikle inşa edileceğini ve çok yakında kurulacağını söyler. İsa, bu Krallığı insanlığa Tanrı'nın bir hediyesi olarak tanımlar. Bu krallık, insanların eylemlerine cevap olarak değil Tanrı'nın kendi sevgisinden dolayı yine Tanrı

²¹⁵ Bıyık, ss. 22-25.

²¹⁶ Dale Vree, "A Critique of Christian Marxism", **Liberation Theology**, (Ed. Ronald H. Nash), Mott Media, Michigan, 1984, s. 209.

²¹⁷ Vree, s. 209.

²¹⁸ Aydın, s. 82.

tarafından inşa edilecekti. Ancak bu, Tanrı'nın insan eylemlerine karşı olduğu anlamına gelmemektedir.²¹⁹

Roma Katolik Kilisesi, Tanrı'nın Krallığı'nı geleneksel bir bakış açısıyla açıklayarak onun politik yönünün olmadığını, manevi bir krallık olduğunu söyler. Papa XVI. Benedict (Joseph Ratzinger) daha kardinallik zamanlarında Tanrı'nın Krallığı kavramının siyasetle ilişkilendirilmesinden rahatsızlık duyar. Bu kavramın siyasetten tamamen arındırılması gerektiğini savunarak eskatolojiyle siyasetin birbirinden ayrılması gerektiğini ifade eder. Ancak son yıllarda Roma Katolik Kilisesi içinde Benedict'in savunduğunun tersini savunan, Tanrı'nın Krallığı ve İsa'nın öğretilerinde politik yönlerin bulunduğunu, Tanrı'nın Krallığı'nın politikadan ayrı düşünülmemeyeceğini ifade edenler de bulunur.²²⁰ Joseph Ratzinger 1985'te Kurtuluş Teolojisi'ne karşı bir belge yayınlamıştır. Bu belgeden sonra Brezilyalı piskoposlar toplanarak Kurtuluş Teolojisi'nde karışıklıklar ve belirsizlikler olmasına rağmen bu teolojinin evanjelizasyondan yana olduğunu ortaya koymuşlardı. Aynı zamanda gerçek kurtuluş için yapılanlar ile Tanrı'nın gerçek krallığı arasındaki bağlantıyı açıklığa kavuşturmuşlardı.²²¹ Papa II. John Paul, Kurtuluş Teolojisi'nin Tanrı'nın Krallığı fikrini siyasi alanda kullanmasının yanlış olduğunu ifade ederek Katolik camianın toplumsal alanda yapmış olduğu uygulamaların çağdışı olduğunu vurgulamıştır.²²²

Tanrının Krallığı'yla ilgili olarak İncillerde referans ifadelere rastlamaktayız. Matta İncil'inde geçen "Tanrı'nın Krallığı; cüzzamlıları iyileştirdiği, ölülerin diriltildiği ve hayat dolu bir krallık olduğu" ifadesinden anlaşıldığına göre bu krallık zengin ve fakir ayrımının olmadığı bir krallıktı. Kurtuluş teologlarının savunduklarına göre, Tanrı'nın Krallığı'na ulaşmak ancak Kurtuluş Teolojisi'yle mümkün olmaktadır.²²³ İsa'nın İncillerde vermiş olduğu önemli mesaj, Tanrı'nın (Tanrı'nın Krallığı'nın) yaklaşıyor olması ve bunun iyi haber olarak nitelendirilmesiydi. İyi haber olarak nitelendirilen bu durum, herkes için eşit ölçülemezdi. Ancak İsa'nın Kitab-ı Mukaddes'te geçen "*Rabbin ruhu üzerimdedir. Çünkü O beni yoksullara müjdeyi iletmek için meşhetti. Tutsaklara serbest*

²¹⁹ Sobrino, ss. 74-76.

²²⁰ Bıyık, s. 147.

²²¹ L. Boff ve C. Boff, s. 18.

²²² Hebblethwaite, s. 203.

²²³ Yel, s. 47.

bırakılacaklarını, Körlere gözlerinin açılacağını duyurmak için, Ezilenleri özgürlüğe kavuşturmak Ve Rabbin lütuf yılını ilan etmek için. Beni gönderdi.”²²⁴ Sözlerinden de anlaşılacağı üzere iyi haber diye adlandırılan Tanrı’nın Krallığı, yoksullara aitti. İsa’nın bugüne kadar Tanrı’nın Krallığı’nı inşa etmek için toplumun tamamının değişimini kapsayan faaliyetleri Krallığın inşasının çizgilerini ortaya koymuştu.²²⁵

²²⁴ Luka 4:18.

²²⁵ Sobrino, ss. 79-161.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURTULUŞ TEOLOJİSİ'NE YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Üçüncü dünya ülkelerindeki kiliseler ile Kurtuluş Teolojisi arasında manevi bir uyum söz konusudur. Bu, özgürlük uğruna çabalayan piskoposlarda net bir şekilde görülmektedir. II. John Paul, Brezilyalı piskoposların insanları adaletsizlikten kurtarmaları gerektiğinin farkında olduklarını ifade eder. Ancak bunların doğru yöntemlerle yapılması gerektiğine dikkat çeker.²²⁶ Latin Amerika Kilisesi içerisinde Kurtuluş Teolojisi'ni savunan ılımlı kesimin olmasına karşılık, Kurtuluş Teolojisi'ni savunmayan ona karşı gelen bir kesimin de var olduğu bilinmektedir. Buradan anlaşılacağı üzere, Latin Amerika Kilisesi heterojen bir yapıya sahip olup bölgeden bölgeye değişen teoloji fikri, Kurtuluş Teolojisi fikriyle aynı olmayıp hatta birbirine zıt bir yapıdaydı. 1980'li yıllarda Roma Katolik Kilisesi ile Kurtuluş Teolojisi anlaşmazlığa düşmüşlerdi. Bunun üzerine Roma Katolik Kilisesi tarafından Kurtuluşu savunan teologlara atfedilen en ağır ve en büyük günah, Marksizm'di.²²⁷

Bilindiği üzere Katolik Kilisesi, Hristiyan camianın otoritesini elinde bulunduruyordu. Bu durum önce Cizvitleri daha sonra ise Cizvitlerin etkisiyle birlikte kurtuluşu savunan teologları rahatsız etmiştir. Roma Katolik Kilisesi'nin halkı önemsemeyerek hareket etmesi, Kurtuluşu savunan teologların Katolik Kilisesi'nden ayrı, halkı göz ardı etmeyen bir kilise kurma fikrine yöneltmiştir. Latin Amerika'daki kiliseler de Roma Katolik Kilisesi'ne bağlıydı. Bu sebepten dolayı Roma Katolik Kilisesi, Amerika Birleşik Devletleri'nin yaptıklarına müsaade ederek onları destekliyordu. Roma Katolik Kilisesi, halkın fakirlikten kurtulmak için oluşturduğu, Marksist gerillaları görmezden geliyordu. Bu yeni kurulmak istenen kilisenin de amacı, fakirlerle birlikte Latin Amerika üzerindeki bu baskıyı kaldırarak bölgenin egemenliğini hep birlikte inşa etmektir.²²⁸

Biz bu bölüm altında Kurtuluş Teolojisi'ne karşı çıkanların neden bu teolojiye karşı çıktıklarına cevap aramaya çalıştık. Aynı zamanda Kurtuluş

²²⁶ L. Boff ve C. Boff, s. 18.

²²⁷ Löwy, Marksizm ve Din, ss. 44-97.

²²⁸ Yel, s. 48.

Teolojisi'ne karşı gelişen tepkilere karşılık, bu teolojii savunanların hangi gerekçelerle savunduklarını ortaya koymaya çalışacağız.

3.1. KURTULUŞ TEOLOJİSİ'NE KARŞI OLUŞAN TEPKİLER

Katolik Kilisesi'nin şiddetle reddettiği konu, Kurtuluş Teolojisi'nin Marksizm'den faydalıyor olmasıydı. “Sınıf mücadelesi” Marksizm'in bir getirisiydi. Kilise açısından “sınıf mücadelesi”, toplumdaki düzeni bozan bir şey olarak görüldüğü için bu mücadele Hristiyan düşüncesiyle uyuşmuyordu. Her ne kadar kurtuluşu savunan teologlar, Marksizm'in faydalı yönlerini aldıklarını söyleseler de Ratzinger bunun yapılmaması gerektiğini savunmaktaydı. Ona göre, Marksizm, önce faydalı yönleriyle daha sonra da siyasi olarak karşılarına olumsuz bir şekilde çıkacaktı. Vatikan Kilisesi tarafından karşı çıkılan bir başka husus ise, Kurtuluş Teolojisi'nin şiddete başvuruyor olmasıydı. Kilise tarafından Kurtuluş Teolojisi'nin Marksizm'den almış olduğu “praxis” yani uygulama boyutu, Kilise otoritesine ve “*komşunu seveceksin*” emrine karşı olduğundan dolayı hoş karşılanmamıştı. Kurtuluş teologlarının sınıf mücadelesine karşı “praxis”le cevap vermesi şiddeti doğuracağından ve Hristiyan ahlakına aykırı olduğu düşüncesinden dolayı Vatikan tarafından reddedilmiştir. Aynı zamanda şiddetle kurulacak yeni rejimin kesinlikle adil ve sınıfsız bir toplum inşa etmenin ütopya olduğunu söylemiştir. Bir diğer husus ise, “*halkın veya fakirlerin kilisesi*” inşa etme fikriydi. Ratzinger, Kurtuluş Teolojisi'ni, Kitab-ı Mukaddes'te geçen “fakir” kelimesinin Marksizm'deki proletarya kavramıyla karşılaştırılmasını ve İsa tarafından kilisenin içinde tahsis edilen hiyerarşik yapıya zıt düştüğü gerekçesiyle kabul etmemiştir. Kurtuluşu savunan teologların Kutsal Kitabı siyasi açıdan yorumlamaları Vatikan'ı rahatsız eden bir durumdu. Kilise açısından bakıldığında siyasi otoriteler tarafından Kitab-ı Mukaddes'in yorumlanmasında bir sakınca yoktu. Ancak Kurtuluşu savunan teologların karmaşık, yani ilk bakıldığı anlamıyla kullanılmaması gereken mesajları basitleştirerek yorumlamaları, Vatikan Tarafından kabul görülmemesinin sebebiydi.²²⁹

Vatikan Gutierrez ve diğer kurtuluşu savunan teologları, kilisenin yoksulları yerine Marksizm'deki proletaryayı göz önünde bulundurdıkları gerekçesiyle

²²⁹ Yel, s. 49.

suçlamıştır. Ancak bu suçlama, Latin Amerikalı teologların yoksullara dair anlayışın Kitab-ı Mukaddes'e dayanan dinsel ve ahlaki yönünün bulunması bakımından çok doğru bir suçlama değildi.²³⁰ Joseph Ratzinger, kurtuluşu savunan teologlardan Leonardo Boff'u Roma'ya davet etmiştir. Davet gibi gözükse de aslında L. Boff'un yazmış olduğu "*Church: Charism and Power*" adlı eser Ratzinger'i rahatsız etmiştir. Boff yazmış olduğu bu eserde *yetke ve vekalet*'in, Kiliseden halka inen değil halktan Kiliseye verilen bir şey olduğundan bahsetmiştir. Aynı zamanda Kilisenin inşası da Teslis örnek alınarak oluşmuştur. Bu sebepten dolayı "*hiyerarşi ve yetkeye ancak bütünüün hizmeti için olduğunda müsaade edilebilirdi.*" Leonardo Boff'un bu söylemleri Ratzinger tarafından sorgulanılmasına sebep olmuştur. Ratzinger, onun sözlerini Kilise otoritesini sarsmaya yönelik olduğu iddiasıyla Boff'u bir yıl sessizliğe mahkum etmiştir. Papa II. John Paul Kurtuluş Teolojisi'ne karşı bir papaydı. Karşı çıktığı husus ise kurtuluşu savunan teologların "mevcut durum" kavramından dolayı Kurtuluş Teolojisi'ni başlatma istekleriydi. Papa'ya göre "mevcut durum" dan değil geleneklere bağlı bir şekilde Kitab-ı Mukaddes'ten faydalanılması gerekmektedir. Papa'nın bu görüşünden anlaşılacağı üzere Papa II. John aslında Kitab-ı Mukaddes'in yeniden yorumlanmasına karşı çıkmıştır. Yani o, Kitab-ı Mukaddes'in geleneğe bağlı olarak yorumlanması ve gelenek dışına çıkılmaması taraftarıydı. Papa'nın bu kadar geleneğe vurgu yapmasının sebebi ise, kurtuluşu savunan teologların Marksist kavramları kullanarak İsa'yı siyasi bir kurtarıcı statüsünde görmeleriydi. Papa II. John bu düşünceye sahip kurtuluşu savunan teologları, İsa'yı sınıf savaşına katılmış biri olarak resmedilmesinden dolayı eleştirmiştir. Yine Papa II. John, Nasıra'dan çıkıp gelen marangoz İsa'nın toplumda anarşi inşa etmeye çalışan biri olarak resmedilmesini Kilise'nin geleneklerine uygun olmadığı için reddetmiştir.²³¹

Kurtuluşu savunan teologlar, Kitab-ı Mukaddes'in yapılan Marksist tefsirinde gerçekliğin ve yaşamın maddeci anlayışını ortaya koyar. Yapılan bu Marksist tefsir, İsa'nın modern sosyo-ekonomik düşünce bilimini desteklediğini ve sosyo-politik bir kurtarıcı olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda Tanrı'nın Krallığı'nın doğaüstü

²³⁰ Löwy, Marksizm ve Din, s. 102.

²³¹ Hebblethwaite, s. 204-207.

yönlerini görmezden gelerek, Tanrı'nın Krallığı'nı geçici bir sosyo-politik ütopuyla değiştirir.²³²

Kurtuluşu savunan teologlar, Kitab-ı Mukaddes'in yorumlanması kısmında eksik kalmışlardı. Kitab-ı Mukaddes'i yorumlarken ekonomik ve siyasi teorileri haklı çıkarmak için uğraşmışlardı. Bunun dışında kurtuluş teologları, eleştirenlerin nazarında Tanrı'nın fakirleri zenginlerden daha çok önemseydiğini vurguluyorlardı. Kurtuluş Teolojisi'nin bir başka eleştiri noktası ise, bu teolojinin neden sadece Latin Amerika'daki yoksullukla sınırlı kaldığıdır. Doğu Avrupa'da ezilen insanlar için kurtuluş teologları hiçbir şey söylememişlerdi. Dünyanın neresinde olursa olsun adalet ve özgürlüğü savunan kimseler her yerde zulmü kınamalıdır. İşte tam da bu sebepten dolayı kurtuluş teologları ve bu teoloji tutarlı bulunmamıştır.²³³

Althaus-Reid'e göre Kurtuluş Teolojisi, yoksullara seçenek sunarken aynı zamanda Avrupa'nın ataerkil sömürgeci sistemine dayalı bir Hristiyan kimliği oluşturmaktaydı. Reid, Kurtuluş Teolojisi'ni savunan çoğu teoloğun Avrupa kökenli teologlar olmalarından ötürü Latin Amerika'daki yoksulluğu ve gecekondularda geçirilen yoksul hayatı bilmeden konuştuklarını belirtmekteydi. Aynı zamanda Kurtuluş Teolojisi'ne yoksulluğun içinden birinin çıkıp teoloji hakkında bir şeyler yazmaya-söylemeye başlamaması, bu teolojiye gerçek manada fayda sağlamayacağını söylemekteydi.²³⁴ Kurtuluş Teolojisi yoksulların dertlerine cevap bulmada yetersiz olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bu teolojinin yerine önerilen Weberian modeli, topluma değil bireye odaklanması sebebiyle daha işlevsel olarak kabul edilmiştir.²³⁵

Kurtuluş Teolojisi, yoksulluğun asıl nedenini açıklayamaması sebebiyle hem teşhis etmede hem de Latin Amerika'nın bu hastalığına reçete yazmada yetersiz kalmıştır. Yetersiz kalmasının sebebi ise, Latin Amerika'daki yoksulluğun nedenini tek taraflı araştırması ve basit derecede ele almasıydı.²³⁶ Paul Sigmund, kurtuluş teologlarının hiçbir zaman yoksulluğun sebeplerini dinamik biçimde incelemediklerini ifade eder. Çok azı zengin olan toplumdaki insanların çoğunun

²³² Carl F. H. Henry, "Liberation Theology And The Scriptures", **Liberation Theology**, (Ed. Ronald H. Nash), Mott Media, Michigan, 1984, s. 201.

²³³ Ronald H. Nash, **Liberation Theology**, Mott Media, Michigan, 1984, ss. 243-244.

²³⁴ Reid, ss. 282-287.

²³⁵ Nadeau, s. 3.

²³⁶ Nash, s. 240.

yokluk içinde yaşamış olmasını anlamlandıramaz ve Amerika sisteminin haksız olduğunu iddia eder.²³⁷

John Coleman bazı kurtuluş teologlarını, yoksulların yanında bulunup aynı zamanda onların karşısına çıkan alternatif ekonomik ve politik tercihleri değerlendirmediklerini ifade ederek eleştirir. Aynı şekilde Peter Moll da kurtuluş teologlarının bağımlılık teorisinin, Marksizm'in kendisi olduğunu düşünmelerinden yakınır. Moll'a göre kurtuluş teologları, Marksizm'e takılı kalarak kurtuluş fikrini farklı ideolojilerle ayağa kaldırmak için çabalamamışlardı. Charles Villa-Vicencio'ya göre bu teolojisinin yeniden yapılandırılması, her türden ideolojiyi ve ekonomik sistemi eleştirerek kurtuluş fikrinin yararına olacak şekilde gerçekleşir.²³⁸

Gustavo Gutierrez ve diğer kurtuluş teologlarının ortaya atmış oldukları "Kurtuluş Teolojisi" fikri, Katolik Kilisesi tarafından çok hoş karşılanmamıştı. Bundan dolayı Vatikan'ın İnanç Doktrini Kutsal Kurulu "*Kurtuluş Teolojisinin Bazı Yönleri Üzerine Talimat*" adında bir belge yayınlamıştır. Bu belge, Vatikan'ın kurtuluş teolojisiyle ilgili yayınlamış olduğu tek resmi belgeydi. Kurulun başkanı Joseph Ratzinger tarafından yayınlanan bu belgede, kurtuluşun "*günahın radikal kölelikten kurtuluş olduğunu*" kabul ederek Kurtuluş Teolojisi'nin savunduğu ekonomik ve sosyo-kültürel fakirliğin insanların günahlarından dolayı gerçekleştiğini söylemekteydi. Joseph Ratzinger burada insanların sosyal, politik ve ırksal olarak baskı çekmesini hoş görmemiştir. Aynı zamanda bu tür baskılardan Kurtuluş Teolojisi'nin kullandığı Marksizm gibi yapılanmalarla kurtulanamayacağını söylemekteydi. Ratzinger, bu teolojinin terim olarak kullanılmasının doğru olduğunu, İsa Mesih'in insanlığı günahtan arındırması ve insanın nefesine olan köleliğinden kurtarması olarak kullanılmasının da doğru bir anlam olduğunu ifade etmekteydi. Ancak Ratzinger, burada etimolojik bir ayırım yaparak Çıkış bölümünde kullanılan "özgürlük" (*liberation*) kavramını kurtuluş teologlarının kullandığı anlamda olmayıp "kurtarma, fide verip kurtarma" (*redemption*) anlamında olduğuna vurgu yapmaktaydı. Ratzinger, Matta İncil'inde geçen "*İsa ona şu karşılığı verdi: İnsan yalnız ekmekle yaşamaz, Tanrı'nın ağzından çıkan her sözle yaşar.*"²³⁹

²³⁷ Sigmund, ss. 183-184.

²³⁸ Vicencio, s. 297.

²³⁹ Matta 4:4.

ayetini referans göstererek kurtuluş teologlarının anladığı şekilde insanların çekmiş olduğu sefilliği, soyut fakirlik olarak yorumlamıştır.²⁴⁰

Papa II. John Paul'un bir diğer eleştirdiği ve reddettiği husus ise, kurtuluş teologlarının politikayı teolojilerine alet etmeleriydi. Çünkü Kilise'nin toplumda adaleti ve barışı savunması için politikaya girmesine gerek yoktu. Papa II. John Paul'a göre, Kilise kardeşlik ve barışı inşa etmek için gerekli ilhamı bünyesinde barındırıyordu. Hebblethwaite'e göre Papa II. John Paul'un yapmak istediği asıl şey; kurtuluş teologlarını engellemek değil, onların kurtuluşu inşa etmek için kullanmış oldukları ideolojiyi ortadan kaldırmaktı. Hiçbir ideolojiye bağlı kalmadan toplumdaki kardeşliği ve sevgiyi içinde şiddet barındırmadan Kitab-ı Mukaddes'in ışığında oluşturmaktı. Aynı zamanda Katolik nüfusunun yarısını oluşturan Latin Amerikalı Katoliklerin parçalanmasını engellemek ve bir çatı altında toplayarak Hristiyan devrimini gerçekleştirmekti.²⁴¹

Kurtuluş Teolojisi'ne karşı olumsuz tepkilerin yanında olumlu söylemleri de görmek mümkündür. Papalık Kitab-ı Mukaddes Komisyonu'nda bulunan kimselerin, Kurtuluş Teolojisi'ne karşı olumlu söylemleri göze çarpmaktadır. Papalık Kitab-ı Mukaddes Komisyonu'nun yapmış olduğu eleştirilerde üzerine yoğunlaşıp eleştirdiği nokta; Kurtuluş Teolojisi'nin zulme, toplumsal ayaklanmaya ve toplumun değişimine yönelik kullanmış olduğu kaynaklardır. Bir başka eleştirdikleri nokta ise, kurtuluşu savunan teologların tek yönlü bakış açısına sahip olduğu ve onların bu tek yönlü olan bakış açısının tehlike arz etmesidir.²⁴²

Kurtuluş Teolojisi daha Gutierrez'in kitabı yayınlanmadan önce evanjelist Protestan C. Peter Wagner tarafından eleştiriye maruz kalmıştır. Wagner, 1970 yılında yayınladığı "*Latin American Theology, Radical or Evangelical?*" adlı eserinde bazı Protestan temsilcilerin Kurtuluş Teolojisi haline gelen fikirlerini eleştirmiştir. Onları İsa aracılığıyla insanları Tanrı'ya ulaştırmak için Kilisenin birincil görevinden uzak bir şekilde insanlara vaaz etmekle suçlamıştır. Diğer bir evanjelist Hristiyan olan J. Andrew Kirk ise, kurtuluş teologlarının Marksizm'i yalnızca bir analiz aracı olarak kullandıkları iddiasına karşıydı. Kirk'e göre Marksizm, Hristiyan inançlarını ideolojik unsurlarla ortaya koyuyordu. Ancak

²⁴⁰ Yel, s. 48.

²⁴¹ Hebblethwaite, ss. 205-207.

²⁴² Rowland, Kurtuluş, s. 27.

kurtuluş teologları bunun da ötesine geçip ve Marksizm'i devrimci bir teori olarak kullanmışlardı.²⁴³

Özgürlükçü bir Hristiyanlık inşa etmek isteyen Kurtuluş Teolojisi'ne karşı hükümetler ayaklanmaya başlamış ve bu teolojiye karşı tavır almışlardı. Buna en çok tepki gösteren devlet ise Amerika Birleşik Devletleri olmuştur. 1969 yılında dönemin Amerikan Başkanı Nixon, bu durumun araştırılması için Nelson Rockefeller'i Latin Amerika'ya göndermiştir. Nelson Rockefeller, yazmış olduğu raporda Latin Amerika'daki kiliselerin gerektiği zaman devrimi kullanarak kendini değiştirmeye adanmış birer güç olduğunu ifade eder. Aynı zamanda 1972 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Dış İşleri Bakanı'nın isteği doğrultusunda Rand Şirketi'nin Latin Amerika için yazmış olduğu rapor da Nelson Rockefeller'i destekler nitelikteydi. 1982 yılında Başkan Reagan tarafından yayınlanan "Santa Fe Belgesi", Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politikasını korumak için Kurtuluş Teolojisi'ne karşı yazılmış bir belgeydi. Yayınlanan bu belgeyle de Amerika Birleşik Devletleri'nde Din ve Demokrasi Enstitüsü (IRD) adında bir kurum açılarak Kurtuluş Teolojisi'ne karşı ideolojik bir kampanya başlatılmıştır. Latin Amerika'daki rejimlerde Enrique Dussel, kurtuluş teologlarının militan komünistlerden daha fazla tehlike arz ettiğini ifade eder. Sosyalist blokta ise, çok fazla bilgi olmamasına rağmen Moskova Bilimler Akademisi üyelerinin Latin Amerika'daki Kurtuluş Teolojisi'ni yakından takip ettikleri görülmektedir.²⁴⁴

Katolik romancı Walker Percy de Kurtuluş Teolojisi'ni Hristiyanlığın sapkınlığı olarak nitelendirmiştir. Kurtuluş teologlarının kötüğü düzeltmek için şiddete başvurduklarını ve bununla Marksist-Leninist devrimlere katılmayı hak olarak gördüklerini ifade etmiştir. Aynı zamanda Kurtuluş Teolojisi'ne karşı olan Latin Amerikalı Piskoposlar, kurtuluş teologlarına "Uzlaşma Teolojisi" ile karşılık vermişler vererek bu teolojiye teşvik etmişlerdi. Bunun ekseninde Temmuz 1985'te Şili'de kurtuluş yerine "Uzlaşma Teolojisi" çağrısında bulunan "Los Andes Bildirgesi" yayınlanmıştır.²⁴⁵

Brezilya'da gerçekleştirilmek istenen toprak reformu Kardinal Sigaud tarafından "ateist komünizm" olarak değerlendirilmekteydi. Zengin ve fakir

²⁴³ Sigmund, ss. 137-138.

²⁴⁴ L. Boff ve C. Boff, ss. 86-87.

²⁴⁵ Sigmund, s. 4.

arasındaki sosyo-ekonomik duruma Papa VI. Paul dikkat çekmiş ve bu durumu dillendirmiştir. Ancak papanın buradaki önceliği zengin fakir arasındaki farkı ortadan kaldırmaktan çok kurtuluş teologlarının Marksist yolla bu ayrımı ortadan kaldırmalarını engellemektir. Yani papanın ifadesiyle Marksizm'in "toplumsal mesihçilik" yönü papaya göre şiddeti doğuracak ve devrimleri gerçekleştirecekti. Bunların gerçekleşmemesi adına Papa, Katolik camiadan toplumdaki eşitsizlik ve adaletsizliği ortadan kaldırmaları için eğilimlerde bulunmalarını istemiştir. Papa VI. Paul'un bu söyledikleri Anti-Komünizm değildi. Papa VI. Paul, pastoral anayasa çerçevesinde yaşam ile inancın bir bütün halinde insan hayatında olması gerektiğini ifade etmişti. Yani insan, dünyada komşusuna ve Tanrı'ya karşı olan görevlerini yerine getiremedikçe ne tam bir Hristiyan olabilir ne de tam anlamıyla kurtuluşa erebilirdi.²⁴⁶

Althaus-Reid, adalet ve eşitlik getirmek için yola koyulan kurtuluş teologlarının tabiri caizse sınıfta kaldığını ifade etmekteydi. Reid, kurtuluş teologlarının adalet ve eşitlik yaymaya ya da yoksullara sahip çıkmaya çalışırken; aslında yoksulların, kadınların ve heteroseksüel olanların yanında saf tutmadıkları gerekçesiyle kurtuluş teologlarının bu davranışlarının "*şarabı suya ve ekmeği de taş*" dönüştürdüğünü söylemekteydi. Althaus-Reid'in kurtuluş teologlarını eleştirdiği bir diğer husus ise, Kilisenin kürtaj, doğum kontrolü, prezervatif kullanımı ve yapay dölleme gibi konular üzerine yoğunlaşıp teologların bu meseleler ile ilgili makaleler yayınlarken sübyancılıkla ilgili hiçbir şey söylememiş olmasıydı. Reid'e göre kurtuluş teologlarının bir diğer eksik kaldığı yön ise, hegemonik iktidarlara karşı çıkarken kullanmış oldukları epistemolojileri sorgulamamış olmalarıydı.²⁴⁷

Marksizm, teorik çerçeveden ele alındığında Tanrı'nın eleştirel olmayan inkarını içermektedir. Bu şekilde Marksizm, Tanrı ve insan arasındaki ilişkileri bastırmaya çalışır.²⁴⁸ Papa II. John Paul Polonyalı olduğu için Marksizm'in çöküşünü görmüş ve Hristiyanların Marksizm temelli bir teoloji ortaya koymalarını anlamsız bulmuştur. Hristiyanların Marksizm'deki kavramları kullanma istekleri ona göre acemilikti. 1979'da Puebla'daki CELAM'a katılarak Kurtuluş Teolojisi'ne karşı olumsuz tavrını, Nasıra'dan gelen İsa'nın bir siyasetçi ve devrimci olarak

²⁴⁶ Hebblethwaite, ss. 200-201.

²⁴⁷ Reid, ss. 281-284.

²⁴⁸ Henry, s. 200.

değerlendirilmesinin Kilisenin öğretilerine uymadığını söyleyerek ortaya koymuştur. Papanın yapmış olduğu bu konuşma, kıta halkının bir kısmını hayal kırıklığına uğratmış olsa da Papanın bu dediklerini kabul ederek onu alkışlayan ve olumlu tepkiler gösterenler de olmuştur. Ancak Papanın bu söylemlerini Kurtuluş Teolojisi karşıtı gibi göstermek isteyenlere kurtuluş teologları tarafından karşı çıkmıştır. Papa VI. Paul açısından Kiliseyi ve onun inanç doktrinini tehlikeye atan şey Kurtuluş Teolojisi değil onun kullandığı Marksist ideolojidi. Karl Marx'ın *“İnsanoğlu için en yüce varlığın bizzat insan olduğu”* sözü Papa VI. Paul'u rahatsız etmişti. Marx'ın bu sözü üzerine Papa, *“Birçoklarına göre, insanlığın özgül yabancılaşması bizzat Tanrı'nın kendisidir. Tanrı'nın tasdik edilmesi ile insan özgürlüğü arasında aşılmaz bir tezat olduğu söylenmektedir. Tanrı'ya inanmanın reddi ile, onlara göre, insanoğlu gerçekten özgür olacaktır.”* ifadelerini söyleyerek kurtuluş teologlarının Marksist kavramları kullanmasını açık bir şekilde reddetmiş, Marksizm'i ateistlik olarak nitelendirmiştir.²⁴⁹

3.2. KURTULUŞ TEOLOJİSİ'NİN SAVUNMASI

19.yy'dan itibaren varlığını sürdürmeye başlayan modernizm, etkisini Kilise içinde ve cemaatlerde yavaş yavaş göstermeye başlamıştır. Hatta etkisi o kadar fazlaydı ki Kilisenin düşünce ve anlayış biçiminde kendini göstermeye başlamıştır. Bu etkilenmede *“Katolik Kilisesinin Elitleri”* olarak bilinen Cizvit rahiplerin payı diğerlerine göre daha fazlaydı. Bununla birlikte I. Vatikan Konsili'nde ilan edilen *“papanın yanılmazlığı”* ilkesi, modernistler tarafından kabul görmemiştir. Bu ilke, papalığa ve Kiliseye karşı bir tepki doğurmuştur. Modernistlerin Kiliseye olan tepkisinin sebebi, Kilisenin Orta Çağ'da uygulamış olduğu şeyleri 19.yy'da da uygulamaya çalışmasıydı. Modernistlere göre Kilisenin uygulamaları insanların ihtiyaçlarına cevap vermiyordu. Kilisenin baskıcı bir tavır izlemesi yani insanların dini tecrübelerini yaşamalarına izin vermemesi, modernistlere göre yanlış bir uygulamaydı. Buna ek olarak modernistler, İsa'nın ne belirli bir dogmaya göre hareket eden bir kilise ne de kilisenin içinde bir hiyerarşik yapı inşa ettiğini söyleyerek dogmalara karşı çıkıyor ve hiyerarşik yapıyı tanımak istemiyorlardı. İsa'dan sonra Tanrı'nın ilhamı, havarileri vasıtasıyla insanlara ulaştırılmıştır. Fakat

²⁴⁹ Hebblethwaite, ss. 203-214.

son havarinin de ölümüyle birlikte artık Tanrı'nın ilhamı, insanlara Kutsal Ruh tarafından küçük gruplarla ulaştırılmaya başlanmıştır. Bu küçük grupların inancına göre, öğretme yetkisi bu gruplara Kutsal Ruh tarafından verilmiştir. Bu küçük gruplar da Kurtuluş Teolojisi'nin temeli olarak kabul edilmekteydi. Kurtuluşu savunan teologlar, Roma Katolik Kilisesi'ni bir imparatorluk olarak nitelendiriyorlardı. Aynı zamanda Roma Katolik Kilisesi'nin elinde bulundurduğu öğretme yetkisinin bu imparatorluktan alınması ve gerçek inanan insanların elinde olması gerektiğine inanıyorlardı. Kurtuluşu savunan teologlar İsa Mesih'in yeryüzündeki haleflerinin papa(lar) değil, halk olduğuna inanmaktaydılar. Zaten kurtuluşu savunan teologlara göre, Kutsal Ruh doğrudan Tanrı'nın kelimini halka iletliyordu. Bu sebepten dolayı papa(lar) insanlara bu mesajı iletemezdi.²⁵⁰

Roma Katolik Kilisesi'nin içinden çıkan bazı papalar vardı ki geleneksel yapıya sahip değillerdi. Bunlardan bir tanesi de Papa XXIII. John'du. Papa XXIII. John, döneminde “*çağın işaretlerini kavramak*” gerektiğini çokça söylemekteydi. Papa, Kutsal Ruh'un bu çağın insanları ve bu çağda gerçekleşen olaylar yoluyla konuştuğunu söylemekteydi. Bu yüzden de Kutsal Ruh'un kiliselere söylediklerine odaklanılmasını savunmaktaydı. Yani bu demek oluyordu ki insan hakları göz ardı edilmemeliydi. Bu açıdan bakıldığında konsilde alınan pastoral anayasanın 26. maddesine göre (Gaudium et Spes) Kutsal Ruh, insanların içerisindeydi. Aynı zamanda bu anayasa, insanları çağın gerekliliklerine göre yönlendirip yeni bir dünyanın inşasını vurgulamaktaydı. Buna ek olarak, yoksullara ve ızdırap çekenlere vurgu yapılarak, “*Kilise*” ve “*çağımız insanların umutları ve korkuları, ıstırapları ve endişeleri*” arasında bir birlik inşa etmenin önemi vurgulanmıştır. Peter Hebblethwaite, Kurtuluş Teolojisi için 1971 yılının dönüm noktası olduğunu vurgulamaktadır. 15 Mayıs 1891'de Papa XIII. Leo'nun işçi sınıfını kapsayan “Sermaye ve Emegın Hakları ve Ödevleri” başlıklı “*Rerum Novarum*”un sekizinci yıl dönümüydü. Bunun anısına Papa VI. Paul, 14 Mayıs 1971'de “Adalet ve Barış Papalık Konseyi” başkanına, toplumun demokratik yapılarının korunması gibi konuları içeren ve toplumsal koşulların tek bir öğretime kalmamasını vurguladığı “*Octogesima Adveniens*” adlı mektubu yayınlamıştır. Papa, toplumsal koşulların tek bir öğretime kalmasının Kilisenin görevleri ya da hedefleri arasında olmadığını, çağın

²⁵⁰ Yel, ss. 49-50.

gerekliliklerine göre hareket edilmesini, bunun da yerel kiliseler tarafından yapılmasını söylemiştir.²⁵¹

Yukarıda kurtuluşu savunan teologların Marksizm'den faydalanmalarının Kurtuluş Teolojisi'ne karşı getirilen en büyük eleştiri olduğunu ifade etmiştik. Latin Amerikalı bazı teologlar Althusser'den etkilenecek Marksizm'i, Latin Amerika'daki yoksulluk bilgisinin genişlemesi için toplumsal bir bilim ve araç olarak görmüşlerdi. Ancak bu tanımlama Löwy için, çok geniş olmakla birlikte aynı zamanda özet bir tanımlamadır. Çünkü ona göre, geniş bir tanımlama olması bakımından Marksizm, toplumsal açıdan tek bilim değildir. Özet olması bakımından ise Marksizm, sadece teoriye dayanan değil pratik yönü de bulunan bir bilimdir. Kurtuluşu savunan teologların Marksizm'e karşı ilgileri, Marksizm'in kavramlarıyla belli başlı bağlamları açıklamakla sınırlıydı. Kurtuluşu savunan teologlara göre Marksizm, Latin Amerika'daki yoksulluğun nedenlerini ortaya koymada sistemli ve tutarlı bir yol izleyerek bu yoksulluğun ortadan kaldırılması bakımından da radikal bir tutumdur. Tüm bunlardan kurtuluşu savunan teologların kesin bir şekilde Marksizm'in savunucusu olduğu sonucuna varmak yanlış olacaktır.²⁵² Kilisenin savunduğu gibi kurtuluşu savunan teologlar, Marksizm'in barındırdığı; maddeci felsefe, dinsizlik, dinin "halkın afyonu" olması gibi kavramları kabul etmiyorlardı.²⁵³

Kurtuluş Teolojisi'nin gelenekçileri eleştirdiği nokta, "*ruhani olanın önceliği*" ifadesiydi. Kurtuluşu savunan teologlara göre, Kitab-ı Mukaddes'i ruhani olarak anlatmak veya yaşamak yetmez. Onlara göre asıl olması gereken iman, Kitab-ı Mukaddes'in okunup anlatılmasında değil onun yaşanmasıyla gerçekleşir. Bu bakış açısıyla hareket eden kurtuluşu savunan teologlar, Kitab-ı Mukaddes'in yaşanmasını ezilen halkla bağdaştırmıştır. Bu şekilde olmadığı sürece gerçek bir imana sahip olunamayacağını söylemekteydiler.²⁵⁴ Jon Sobrino, insanların Kurtuluş Teolojisinin modasının geçmiş olduğuna inanmalarını anlamsız bulmaktaydı. Çünkü zengin ve fakir arasındaki uçurum git gide artmaktaydı. Zengin halk ve yoksul halk arasında ikinci dünya savaşından günümüze kadar devam eden süreçte gerçekleşen yüzlerce savaş, bu uçurumun artmasındaki en önemli gerekçeydi. Savaşlar

²⁵¹ Hebblethwaite, s. 201.

²⁵² Löwy, Marksizm ve Din, ss. 100-109.

²⁵³ Aydınoglu, s. 100.

²⁵⁴ Hebblethwaite, s. 204.

beraberinde kültürel yozlaşmayı da getiriyordu. Sobrino'ya göre kültürel yozlaşma, bir halkın çarmıha gerilmesi demektir. İnandığı dinin yüzyıllardır bahsettiği çarmıha gerilme ve yeniden diriliş kavramlarının özünü fark edemeyen insanların kendilerini hem teolog hem de Hristiyan olarak adlandırmalarının anlamsız olduğunu savunmaktaydı. Oysa yoksul halkın ihtiyaç duyduğu yeniden dirilişi gerçekleştirecek olan Kurtuluş Teolojisi'nin ta kendisiydi.²⁵⁵

Michael Löwy, Kurtuluş Teolojisi'nin Marksizm'e karşı tutumlarını net bir şekilde ifade edilmesinin, Marksizm kavramlarının geniş bir yelpaze oluşturması ve 1968-1980 yılları arasında Roma Katolik Kilisesi'nin bu konudaki eleştirilerinden sonra değişikliğin meydana gelmesinin zor olduğunu ifade eder.²⁵⁶

Brezilya Piskoposlar Konferansı Başkanı Jose Ivo Lorscheiter'e göre Kurtuluş Teolojisi, yalnızca Marksist ideolojiyi haklı çıkarmaya çalışan ya da şiddeti aşıl原因an bir teoloji değildir. Ona göre bu teoloji, yoksullara karşı bir dönüşümü ve yoksulların kurtuluşunu hedefler.²⁵⁷ Buna rağmen Kurtuluş Teolojisi her ne kadar Roma Katolik Kilisesi'nin sosyal öğretisiyle çatışıyor gibi gözükse de aslında aralarında olumlu bir ilişki söz konusudur. Kilisenin sosyal öğretisini Kurtuluş Teolojisi, Üçüncü Dünya ülkelerinde kendi sentezinden geçirerek ortaya koymaya çalışır. Görüldüğü üzere Kurtuluş Teolojisi ve Roma Katolik Kilisesi arasında ilke uyuşmazlığı söz konusu değildir. Biri diğerini Tanrı halkının iyiliği için tamamlamaktadır.²⁵⁸

3.3. REAGAN DOKTRİNİ

Papalar, 1929 yılında Lateran Antlaşması'yla Vatikan Devleti kurulduktan sonra siyasetle çok yakın ilişki içinde olmuşlardır. Özellikle Papa XII. Pius, “komünizmle mücadele” anlamında siyasette aktif rol oynamıştır. Hala Papa XII. Pius'un “komünizm düşmanı” adamları, Kilise içinde önemli mevkilerde görev almaktadır. ABD Başkanı Truman ile Papa XII. Pius arasında SSCB'ye ve komünizme karşı bir anlaşma söz konusuydu. Papa, Avrupa'yı komünizm etkisinden

²⁵⁵ Christopher Rowland, “Sonsöz: Kurtuluş Teolojisinin Geleceği”, **Kurtuluş Teolojisi** (Ed. Christopher Rowland), çev. M. F. Karakaya ve S. Altınçekiç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, (Sonsöz), ss. 362-363.

²⁵⁶ Löwy, Marksizm ve Din, s. 100.

²⁵⁷ Sigmund, s. 3.

²⁵⁸ L. Boff ve C. Boff, ss. 37-38.

kurtaracak tek devletin ABD olduğunu söyleyerek Marshall Planı çerçevesinde Yunanistan ve Türkiye'ye yapılan yardımları desteklemiştir.²⁵⁹

ABD Başkanı Ronald Reagan'dan sonra komünizme karşı Polonya'dan Papa olarak seçilen kişi, II. John Paul (papa olmadan önceki isimi Karol Wojtyla)'dı. Ancak II. John Paul'ün toplumsal konulara ilgisi ve komünizm karşıtlığı, papa olmadan öncesine dayanmaktaydı. Bu doğrultuda 1953 yılında yazdığı "Katolik Sosyal Ahlakı" isimli kitabında Batı kapitalizmi ve komünizmini eleştirmiştir. Aynı zamanda papalığı döneminde de Reagan'ın Yıldız Savaşları projesini ve ABD politikalarını de eleştiriye tabi tutmuştur. Papa, hem kapitalizmi hem de komünizmi eleştiren ince siyasetiyle dini ön plana çıkarmaya çalışmıştır.²⁶⁰

Bu yıllarda ABD-Vatikan ilişkisi hiç olmadığı kadar iyiydi. Bu iki grubun birbirlerine bu kadar yakın olmalarının sebebi, ikisinin de anti-komünist olmasıydı. Bu doğrultuda Reagan yönetimi, askeri yardımlarla sona erdirmek istediği Marksist Sandinista Hareketi'ne karşı Orta Amerika'da Papanın desteğini önemsiyordu. Buna karşılık olarak ise Papa, bölgedeki ABD politikasını destekliyordu. 1980'li yıllarda ABD-Vatikan ilişkisi neredeyse tamamen diplomatik bir ilişkiden ibaretti. Ocak 1981'de Ronald Reagan ABD Başkanı olduğunda, II. John Paul iki yıldan daha fazla süredir papalık makamındaydı. II. John Paul için komünizm bir endişe unsuru ve o komünizme karşıydı. Bu endişe Orta Amerika için de geçerliydi. Kurtuluş Teolojisi'nin yayılmaya başlaması, Kilisenin birliğine karşı bir tehdit oluşturmaktaydı. Bu nedenle Vatikan, bu durumdan rahatsızlık duymuştur. Aynı zamanda Başkan Reagan tarafından Kurtuluş Teolojisi, ekonomik ve siyasi statükoya karşı bir meydan okuma olarak değerlendirilmiştir. Aynı zamanda Nikaragua'daki Sandinista Hareketi gibi Marksist rejimlerin meşruiyet kazanması Başkan Reagan'ı huzursuz etmiştir. Bu kaygı sebebiyle 1980 yılındaki kampanya sırasında Reagan'ın Cumhuriyetçi danışmanları tarafından "Santa Fe Belgesi" açıklanmıştır. Açıklanan bu belgede ABD'nin dış politikasında Kurtuluş Teolojisi'yle yüzleşmesi gerektiği anlatılıyordu. Ayrıca Latin Amerika'daki kiliselerin rolü, siyasi özgürlük için önem

²⁵⁹ Çoban, Türk Papa, ss. 235-240.

²⁶⁰ Çoban, Papalık, s. 208.

arz ediyordu. Ancak Marksist-Leninist güçler, bunu Hristiyanlığa karşı bir silah olarak kullanıyorlardı.²⁶¹

Ronald Reagan'ın stratejisi, Dışişleri Bakanı Alexander Haig, Ulusal Güvenlik Danışmanı Richard Allen, BM Büyükelçisi Jeane Kirkpatrick ve bunların arasında en önemlisi olan CIA direktörü Casey'i kapsayan Ulusal Güvenlik Planlama Grubu NSPG tarafından şekillenmiştir. 1981 yılının Ocak ayında bu grubu oluşturanlar, SSCB'ye karşı stratejik bir saldırı planlamışlardı. Mart ayında gerçekleşen NSPG toplantısında ise Casey, Afganistan, Angola, Küba, Granada, Kamboçya, Libya, İran ve Nikaragua'daki hareketlere karşı yardım sağlamak amacıyla CIA merkezli bir program teklif etmiştir. Casey'in buradaki amacı, bu bölgelerdeki hareketlere ekonomik ve siyasal güç sağlayarak Sovyet sisteminde çatlak oluşturup Sovyetlerin kaynaklarını harcatmaktır. Başkan Reagan, Casey'i desteklemiş ve bu fikri daha da geliştirmesini istemişti. Bu fikir Reagan Doktrini'nin ilk taslağını oluşturmuştu. 1983 yılında NSPG girişimiyle "ileri strateji" olarak nitelendirilen anti-komünist hareketlere fon sağlayarak Sovyet İmparatorluğuna baskı yapmayı hedefleyen bir strateji geliştirilmiştir. Ancak bu strateji öncelik olarak Doğu Avrupa'yı hedef almıştır. 1982'de Ulusal Güvenlik Kararı Yönergesi (NSDD-75) Richard Pipes tarafından yazılmış ve 1983'de imzalanmıştır. Bu yönergeye göre, Sovyet zayıflıklarını bulma ve SSCB'yi geri bölgelerden çekme amacı güdülmüştür. NSDD-75 yönergesinin amacı, ABD'nin özellikle askeri alan olmak üzere tüm alanlarda ABD için önemi kabul edilen bölgelerde Sovyet etkinliğini azaltmak ve Sovyet Birliği'yle rekabet halinde olmaktır. Ayrıca bu doğrultuda Afganistan, Nikaragua, Angola ve Kamboçya'da yapılan programlar daha sonralarda "Reagan Doktrini" adıyla anılmıştır.²⁶² "Reagan Doktrini" adı ilk kez, 1 Nisan 1985 tarihinde yayınlanan Time Dergisi'nde Charles Krauthammer tarafından kullanılmıştır.²⁶³

Reagan Doktrini'nde üç farklı görüşe sahip grup bulunmaktaydı. İlk grup, Sovyet yayılmacılığı sorununu evrensel olarak nitelendiren ve Komünizm karşıtı isyancıların olduğu yerlerde Reagan Doktrini'ni uygulamaya çalışan gruptu. Aynı

²⁶¹ Marie Gayte, "The Vatican And The Reagan Administration: A Cold War Alliance?" **The Catholic Historical Review**, Vol.97, 2011, ss. 713-728.

²⁶² James M. Scott, "Reagan's Doctrine? The Formulation of an American Foreign Policy Strategy", **Presidential Studies Quarterly**, Vol.26, 1996, ss. 1048-1049.

²⁶³ Chester Pach, "The Reagan Doctrine: Principles, Pragmatism, and Policy", **Presidential Studies Quarterly**, Vol.36, 2006, s. 76.

zamanda bu gruba dahil olanların yasama ve yürütmede taraftarları bulunuyordu. İkinci grup, Reagan Doktrini'nin bölgesel politik girişimlerle yararlı olacağını savunan gruptu. Üçüncü grup ise, Reagan Doktrini'nin dayandığı politikanın yöntem ve amaçlarına itiraz eden gruptu. Bu grup, Afganistan'daki Sovyet istilasını engellemek konusu dışındaki tüm konularda Reagan Doktrini'ne karşı çıkmıştı, Reagan Doktrini'ni savunanlar, 1970'lerde Sovyet İmparatorluğu'nun bölgelerdeki etkinliğinin ABD lehine çevrileceğine inanıyorlardı. Bu çerçevede, bölgelerdeki küçük ayaklanmaları destekleyerek Sovyet Birliği'ne zarar verebileceklerini hatta Sovyet Birliği'ni amacından uzaklaştıracaklarını düşünmüşlerdi.²⁶⁴ Soğuk Savaş Dönemi'nde ABD-Sovyet Birliği arasındaki ideolojik mücadelede, ABD'nin uygulamış olduğu siyasetin ahlaki ve dini güçlere sahip olması, ABD ile Vatikan arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktaydı. Bu noktada ABD tarafında Vatikan'ın desteği bir değer olarak kabul edilmiştir. Vatikan-ABD ilişkisi Harry S. Truman döneminden Ronald Reagan dönemine kadar farklı seviyelerde olmuştur. Ancak her ne kadar ABD, Vatikan'ın desteğini alıyor gibi gözükse de her zaman bu böyle olmamıştır.²⁶⁵ Başkan Reagan yayınlamış olduğu raporda, IMF'nin Latin Amerika'da yaptığı faaliyetleri desteklemiştir. Aslında burada hedef, Latin Amerika'nın kalkınmasına yardım etmek amacıyla 'özerk bir Latin Amerika sermaye piyasası' oluşturmak ve parasalcı kurumları güçlendirerek Latin Amerika para fonu kurmaktır.²⁶⁶

3.4. PAPA FRANÇİS VE KURTULUŞ TEOLOJİSİ

İtalya'dan Arjantin'e göçen işçi bir babanın oğlu olan Jorge Mario Bergoglio 1936'da Buenos Aires'te doğmuştur. 1958 yılında Cizvit tarikatına katılmış ve idareci olarak görev yapmıştır. 1969'da Kimya eğitimini tamamladıktan sonra aynı yıl rahip olarak kutsandı. 1998'de Buenos Aires Başpiskoposu olmuştu. 2001'de Papa II. John Paul tarafından Kardinal yapılmıştır. Bergoglio, 2013 yılının mart ayında Papa XVI. Benedict'in papalığı bırakmasının ardından papa seçilmiştir. Bergoglio, papa olduktan sonra "Françis" adını almıştır. Ancak bu isim papalık tarihinde hiç kullanılmayan bir isimdi. Cizvit bir papanın Fransisken tarikatı

²⁶⁴ Scott, ss. 1050-1051.

²⁶⁵ Gayte, s. 713.

²⁶⁶ Dennis Small, "Reagan advisers outline inter-American strategy", *EIRNational*, Vol.7, 1980, s. 55.

kurucusu Asisili Aziz Francis'in ismini almış olması kafalarda soru işareti oluştursa da bu isim, fakir tarikatı olarak bilinen bir oluşuma göndermeydi.²⁶⁷ "Catholic History for Today's Church" kitabının yazarı John O'Malley, Papa Francis'in kendi değerlerini göz önünde bulundurarak böyle bir papalık ismi aldığını ve bu ismin son derece önemli olduğunu ifade eder. Aynı zamanda "The Franciscan Heart of Thomas Merton" adlı eserin yazarı Daniel P. Horan da papanın bu ismi seçmesini Aziz Francis gibi fakirlerin sevgisine ve insanların servete verdiği öneme bir tepki olduğunu söyler.²⁶⁸

II. Vatikan Konsili'nden sonra Latin Amerika'da piskoposlar bir araya gelip CELAM'ı düzenlemişlerdi. Bu konferansda, dinin özgürlük ve kişisel konfor gibi ifadeleri ortaya koyulmadan çok daha evvel Kardinal Bergoglio'nun fark ettiği bir şey vardı. O, dindar insan için aslında bir topluma ait olmak ve inançla ilgili bir karakter geliştirmek gerektiğinin farkındaydı. Yani bu sadece bir inanca sahip olmak demek değildi. Aynı zamanda insanın sosyolojik bir varlık olduğunun da göstergesiydi. Bergoglio'ya göre din, bütün bunları kapsayan bir kurumdu. Bu anlamda Bergoglio, insanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere Latin Amerika'da Taban Cemaatleri gibi toplumsal ve dini yönü bulunan oluşumların ortaya çıkmasını tavsiye etmiştir.²⁶⁹ Latin Amerika Piskoposlar Konferansı'nda (CELAM) "Halk Teolojisi" (Teologia del Pueblo) ortaya çıkmıştı. Kurtuluş Teolojisi'nin bir varyantı olarak nitelendirilse de Arjantin özelinde ortaya çıkan "Halk Teolojisi" Kurtuluş Teolojisi'nden farklıydı. Arjantin'de ortaya çıkan bu teoloji, kapitalizmin ekonomik hakimiyetine daha az odaklanmış bir teolojeydi. Bağımlılık teorisi, emperyalizm gibi siyasi olaylardan daha çok sosyal çatışmayı ele alan Papa Francis'in papa olduktan sonra üzerinde çokça durduğu "birliğe" öncelik veren bir teolojidir. Yine Kardinal Bergoglio papa olduktan sonra "Evangeli Gaudium" isimli belge yayınlamıştır. Yayınlamış olduğu bu belgede Katolik sosyal öğretisinin, *zaman uzaydan daha büyüktür, birlik çatışma karşısında egemendir, gerçekler fikirlerden daha önemlidir, bütün parçadan daha büyüktür*, olmak üzere dört temel ilkesi olduğunu

²⁶⁷ Çoban, Türk Papa, s. 289.

²⁶⁸ Paul Moses, "Pope Francis, like Francis of Assisi, takes different path", **Newsday**, 19.09.2015, <https://www.newsday.com/news/new-york/pope-francis-visit/pope-francis-like-francis-of-assisi-takes-different-path-1.10858207>, (20.02.2020).

²⁶⁹ Juan Carlos Scannone, **Pope Francis and The Theology of The People**, Theological Studies, 2016, Vol. 77(1), s. 131.

vurgulamaktadır. Ancak bu ilkeler, Katolik sosyal öğretisinde üstü kapalı, hiçbir yerde tartışılmayan ve tanımlanmayan ilkeler olsa da Francis'in odağındaydı. Bizim burada üzerinde durmak istediğimiz ilke ise “birlik çatışma üzerinde egemendir” ilkesidir. Papa Francis bu ilkeyle aslında çağdaş dünyada ortaya çıkan yeni küresel kölelik biçimlerini, mültecilere olan düşmanlığı, çevresel bozulmayı ve yoksulluğu iyileştirmek amacı gütmektedir. Aynı zamanda Papa Francis bu çatışmayı ortadan kaldırabilmek için çatışmayla yüzleşmek, bu çatışmayı çözmek, onu bir zincirin halkası haline getirebilmek ve yeni bir süreç başlatmak gerektiğini ifade eder. Ancak bu şekilde olursa bir cemaat olunabileceğini söylemektedir. Şunu da eklemek gerekir ki çatışma sonrasındaki olaylar sadece barış anlaşmaları ile sınırlı değildir. Bu aynı zamanda sağlam ve kapsamlı bir adalet sistemi oluşturulmasını da gerektirir. Papa Francis “birliği”, hayat veren ve çeşitlendirilmiş bir ilke olarak tanımlamaktadır.²⁷⁰

1970 ve 1980’li yıllarda Roma Katolik Kilisesi’ni parçalayan Soğuk Savaş çatışmaları Latin Amerika’da sona erdi. Ancak bu dönemin esintisi kıtayı hala etkilemektedir. Latin Amerika’daki birçok ülke, ekonomik büyümeyi sağlayıp yoksulluğu engelleyerek demokratik adımlar atmak için çaba harcamaktadır. Papa Francis, Vatikan’da düzenlediği toplantıda çatışma ve çevresel bozulma sebebiyle “para imparatorluğunu” yıkmakla ilgili çağrıda bulunmuştur. Francis burada her işçinin sosyal güvenlik haklarının sağlanmasına, her ailenin bir evi olmasına ve bunların “kutsal haklar” olduğuna işaret etmiştir. Bazı araştırmacılar ve din adamları, Papa Francis’in Kiliseyi fakirlerin yardımına çağırmasıyla aslında 20. Yüzyılda Latin Amerika’da ortaya çıkan Kurtuluş Teolojisi’nin temel ilkelerini iyileştirdiğini ifade ederler.²⁷¹ Papa Francis, “sadece sevgiden doğan duygusal bağlılıktan özellikle de yoksulların arasında Hristiyan halkın dindarlığında bulunan teolojik yaşamı takdir edebiliriz” ifadesini kullanırken, Kurtuluş Teolojisi’ni sadece pastoral anlamda değil teolojik anlamda da kabul eder.²⁷²

Papa Francis’in Kurtuluş Teolojisi’yle olan ilişkisini tanımlamak çok kolay değildir. Papa, Kurtuluş Teolojisi’nden etkilenmiştir. Ancak söz konusu teolojinin

²⁷⁰ Ethna Regan, “The Bregoglian Principles: Pope Francis’ Dialectical Approach Political Theology”, **Religions**, Vol.10, No.12, 2019, ss. 2-10.

²⁷¹ Reed Johnson ve Rocca Francis X., “World News: Pope to Press for Latin America’s Poor”, **The Wall Street Journal**, 03.07.2015, https://www.wsj.com/articles/pope-to-bring-his-message-to-latin-america-1435866542#comments_sector, (18.02.2020).

²⁷² Scannone, s. 132.

çelişkili yanlarını reddetmiştir. O, Asisili Aziz Francis gibi çekişmeye karşıydı. Ancak Papa Francis'in yapmış olduğu faaliyetler göz önünde bulundurulduğunda, Kurtuluş Teolojisi'nin temel argümanlarıyla birbirlerine uyushmaktadır.²⁷³ Papa Francis, Kurtuluş Teolojisindeki adalet mücadelesinin gerçekliğini kabul etmiştir. Hatta ona daha derin ve daha teolojik anlam yüklenmiştir. Çalışmaların görmezden gelinemeyeceğini söyleyerek bu çalışmaların ilerlemenin anahtarı yapılamayacağını ifade eder. O Matta İncil'inde geçen "Barışseverlik mübarektir!"²⁷⁴ ayetindeki barışı, mezarlıkların barışı olmayıp, "farklılıkların birleşmesi" olduğunu ifade eder. Yani bu barışı, muhalefetlerin yapabileceği, çeşitlendirilmiş ve aynı zamanda hayat veren bir birliğe ulaştıracak bir ortam olarak nitelendirmektedir. Papa Francis, bu düşüncesiyle her iki tarafta da geçerli ve faydalı olanı koruyan bir çözüm ortaya atmıştır. Kurtuluş Teolojisi'nin ayırt edici özelliği, insanların maneviyatlarını tanımlamaya başlamasıyla birlikte, insanların dininin pastoral ve teolojik açıdan yeniden örgütlemiş olmasıdır. Buna binaen Papa Francis, insanların Kitab-ı Mukaddes'i yorumlamalarının kendi zihin dünyalarına göre olduğunu ifade eder. Bununla birlikte kardeşlik, dua, mücadele ve adalet gibi ifadelerle bu yorumlamayı somutlaştırır. Papa Francis kültürü, insanların sürekli olarak yeniden var ettiği dinamik bir gerçeklik olarak tanımlamaktadır. Her neslin bir sonraki nesle bu kültürü aktarırken kendi yaşadığı dönemin zorluklarıyla yüzleştiğini ve onu yeniden yorumlayarak şekillendirdiğini ifade eder. Kültürlerin aktarılmasında inancın da yeniden biçimlendirilmesi gerekmektedir. İnsanlar, Tanrı'nın onlara vermiş olduğu hediyeği kendi yaşamları ekseninde yorumlamalı ve onu güzel ifadelerle zenginleştirmelidirler. Kilise içinde yoksullar için seçenek; kültürel, sosyolojik, politik veya felsefi bir kategoriden ziyade teolojiktir. Bu açıdan Papa Francis, fakir bir kilise istediğini ve fakirlerden öğrenilecek çok şeyin olduğunu ifade eder. O, fakirlerin İsa'nın çektiği çileyi bildiklerini ifade ederek evanjelize (Hristiyanlığa döndürölme) edilmesine izin verilmesi gerektiğini ifade eder. Ancak Kurtuluş Teolojisi'nin sosyo-ekonomik yönünü de görmezden gelmez. O, insanların dışlandığını, eşit olmayan ekonomik sisteme karşı savaşmak zorunda kaldıklarını ve

²⁷³ Paul Moses, "Pope Francis, like Francis of Assisi, takes different path", **Newsday**, 19.09.2015, <https://www.newsday.com/news/new-york/pope-francis-visit/pope-francis-like-francis-of-assisi-takes-different-path-1.10858207>, (20.02.2020).

²⁷⁴ Matta 5:9.

haksız sosyal yapılarda kötülüğün toplumu kırılan bir yapıya büründürdüğünü ifade eder.²⁷⁵

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu zamana kadar Kurtuluş Teolojisi, Marksist devrimin arka planında kalmış ve artık önemini yitirmiştir. Papa Françis, Kurtuluş Teolojisi'nden uzaklaşarak “yoksullar için tercihli seçeneğini” gelir eşitsizliği ve çevresel bozulmadan yana kullanmıştır. Forham Üniversitesi ilahiyat profesörlerinden Michael Lee, Papa Françis'in Kurtuluş Teolojisi'nin Marksizm'de yer alan teolojik endişelerin neler olduğunu ortaya koyduğunu ifade eder. Din adamlarının çoğu, Papa Françis'in en derin dini inançlarının Arjantin'in en fakir bölgelerinde ortaya çıktığını ifade eder. Aynı zamanda Papa Françis'in bu bölgelerde “El Papa Villero” (Gecekondu Papası) olarak bilindiğini ifade ederler.²⁷⁶

Kardinal Bergoglio, Françis ismini seçtiği tarihten itibaren yoksullara, dışlanmışlara, işsizlere, hasta ve engelli kimselere sevgisini göstermiştir. Hatta bazıları onun Roma dışındaki ilk ziyaretinin Lampeduse ve Cordena'ya olduğunu ve oradaki göçmenleri, işsizleri ve mültecileri ziyaret ettiğini ifade eder.²⁷⁷ Aynı zamanda genç bir Cizvit rahipken yapmış olduğu gibi papa olduktan sonra da Latin Amerika'da Ekvador, Bolivya ve Paraguay'ı seyahati sırasında yoksulları ziyaret etmiştir. Papanın bu ziyaretiyle Latin Amerika'daki eşitsizliği ve çevresel bozulmayı ortaya çıkaran nedenleri, şiddet içermeyen bir Hristiyan devrimiyle ve bunun Roma Katolik Kilisesi'nin gelgitleri olmadan yapılması beklenmiştir. Bununla birlikte Papa Françis'in, bu gezi esnasında Bolivya'daki ünlü bir hapishaneyi, köylerdeki göçmenleri ve Paraguay'daki bir gecekondu mahallesini ziyaret ettiği de bilinmektedir. Aynı zamanda bu seyahatte, 1980 yılında Bolivya askeri diktatörlük tarafından öldürülen eylemci Cizvit Papanın suikast edildiği alanı ziyaret ettiği de bilinmektedir.²⁷⁸

Papa Françis Rio De Janerio'ya yaptığı ziyarette ilk olarak bölgedeki yoksulları daha sonra da bölgenin en seçkin yerleşim yerlerine giderek oradaki

²⁷⁵ Scannone, s. 129-133.

²⁷⁶ Reed Johnson ve Rocca Francis X., “World News: Pope to Press for Latin America's Poor”, **The Wall Street Journal**, 03.07.2015, https://www.wsj.com/articles/pope-to-bring-his-message-to-latin-america-1435866542#comments_sector, (18.02.2020).

²⁷⁷ Scannone, s. 133.

²⁷⁸ Reed Johnson ve Rocca Francis X., “World News: Pope to Press for Latin America's Poor”, **The Wall Street Journal**, 03.07.2015, https://www.wsj.com/articles/pope-to-bring-his-message-to-latin-america-1435866542#comments_sector, (18.02.2020).

zenginleri ziyaret etmişti. Papanın vermek istediği mesaj, paraya ve onun getirdiği açgözlülüğe kapılıp ruhunu ona kaptırmama, paranın insanları mutlu edebilecek bişey olmadığı ancak bir yanılsama olduğu üzerineydi. Papa, daha sonra Brezilya Vinginha’da fakirlerin birbirleriyle dayanışma içinde olduğunu gördüğünde onları övmüştü. Yapmış oldukları bu dayanışmanın, dünyadaki herkes tarafından örnek alınması gereken bir davranış olduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda Kilisenin ve kendisinin her zaman fakirlerin yanında olduğunu söylemiştir.²⁷⁹

Dönemin ABD Başkanı Barrack Obama ile Papanın Vatikan’daki görüşmesinde Obama, Françis’i ABD’deki gelir eşitsizliğinin azaltılmasına karşı destekçi olmaya çağırmıştır. Obama, Vatikan’da gerçekleşen toplantının büyük çoğunluğunun yoksullar, artan eşitsizlik ve savaşın zorlukları gibi meselelerin üzerinde olduğunu ifade etmiştir.²⁸⁰ Aynı zamanda Papa Françis, 16 Ocak 2015’te Filipinler’in başkenti Manila’da bir konuşma yapmıştır. Yapmış olduğu bu konuşmada sosyal adaleti ve insan onurunu vurgulamıştır. Kitab-ı Mukaddes geleneğinde yoksulları gözetmenin önemli olduğunu ve yoksulların seslerinin duyulması gerektiğini söylemiştir.²⁸¹

3.5. KURTULUŞ TEOLOJİSİ NEDEN BAŞARILI OLAMADI?

Ortaya çıktığı dönemden günümüze kadar geçen süreçte kurtuluş teologları fakirlik, sınıfsal mücadele ve Tanrı’nın Krallığı gibi meselelerle ilgilenirken bu durum günümüzde daha geniş bir alana yayılmıştır. Popüler din, cinsiyet, ırk, çevre ve diğer dinler de Kurtuluş teologlarının ilgilendiği meseleler arasında yer almıştır. Kotalik Kilisesi’ne göre sadece 70’li yıllarda ortaya çıkan bir taban hareketi olarak değerlendirilen Kurtuluş Teolojisi, ölmüş ve etkisini kaybetmiştir. Oysa Christopher Rowland, Kurtuluş Teolojisi’ni ölmüş olarak kabul eden Roma Katolik liderlerinin aslında bu teolojinin etkisini hiçbir zaman fark edemedikleri şeklinde

²⁷⁹ Juan Forero, “Pope Francis visits richest and poorest on first full day in Rio”, **The Washington Post**, 26.07.2013, https://www.washingtonpost.com/world/the_americas/pope-visits-slum-says-rich-need-to-help/2013/07/25/2fb56e3a-f548-11e2-81fa-8e83b3864c36_story.html, (19.02.2020).

²⁸⁰ Kathleen Hennessey, “Obama, Pope Francis discuss the poor in meeting at Vatican”, **Los Angeles Times**, 27.03.2014, <https://www.latimes.com/world/europe/la-xpm-2014-mar-27-la-fg-obama-pope-20140328-story.html>, (19.02.2020).

²⁸¹ Joann Santiago, “Pope Francis’ call to help the poor, children already part of Aquino administration’s program—Coloma”, **The Philippines News Agency**, 20.01.2015, <https://www.canadianinquirer.net/2015/01/21/pope-francis-call-to-help-the-poor-children-already-part-of-aquino-administrations-program-coloma/>, (19.02.2020).

yorumlar. Rowland'a göre bu teoloji, Roma Katolik Kilisesi'nin kendi içinde devam etmiş ve dünyanın birçok yerinde bu teolojiden esinlenilerek farklı teolojiler ortaya çıkmıştır.²⁸²

Kurtuluş teologlarının kendilerine çizmiş oldukları bu teolojik yolda başarıları olduğu kadar başarısızlıkları da söz konusuydu. Latin Amerika Kilisesi'ni yoksulların ve ezilen halkın savunucusu haline getirmek, Latin Amerika'daki yoksul ve ötekileştirilmiş halkın özgüvenini tekrardan ortaya çıkarmak kurtuluş teologlarının en önemli başarıları arasında yer almaktaydı. Aynı zamanda Latin Amerika'da yoksulların kalkınabilmesi için toplu eylemler geliştirerek politik açıdan da bu eylemlerin desteklenmesini sağlamıştır. Başarısızlıkları ise Kurtuluş Teolojisi'nin başlangıcında teologların akılsızca hareket ederek Marksizm'in baskın olduğu Küba, Nikaragua ve El Salvador bölgelerindeki devrimleri desteklemesiydi. Ayrıca bu teologların piyasa sisteminden ve çağdaş liberal düşünce yapısından habersizce hareket etmeleri de bir diğer başarısızlıkları arasında yer alıyordu.²⁸³

Christopher Chiappari, 1970'lerin başı itibariyle devletin küçük Hristiyan gruplarından intikam almaya başlamasıyla Guatemala'da Kurtuluş Teolojisi'nin düşüşe geçtiğini savunmaktaydı. Aynı zamanda Henri Gooren de Guatemala nüfusunun dörtte üçünün kendilerini Protestan, Mormon ve Yehova şahidi olarak tanımlamaları sebebiyle, Kurtuluş Teolojisi'nin yoksul insanları güçlendirmede ve böylece düşüşe geçtiğini ifade etmekteydi.²⁸⁴

Boff'a göre günümüzde Kurtuluş Teolojisi, bu zamanın teolojisi olarak daha geniş ve daha büyük bir insani-ilahi kurtuluş içerisinde toplumsal ve tarihsel kurtuluş meseleleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Tam olarak bu sebepten dolayı Kurtuluş Teolojisi'nin sonsuz, mutlak ve uzun yıllar hayata uygulanabilir bir teoloji olduğunu iddia etmez.²⁸⁵ Gutierrez tarafından İncil merkezli bir hermenötiği esas alarak ortaya atılan bu teoloji, son zamanlarda yapılan çalışmalarda daha çok Hristiyan inancının şiddetle vurgulandığı bir hal almıştır.²⁸⁶ Kurtuluş teolojisi 1980'li yılların ortalarından itibaren Vatikan'ın daha disiplinli tutumu ve Doğu

²⁸² Rowland, Sonsöz, s. 360.

²⁸³ Sigmund, s. 198.

²⁸⁴ Nadeau, ss. 1-2.

²⁸⁵ L. Boff ve C. Boff, s. 91.

²⁸⁶ Vicencio, s. 292.

Avrupa'daki Marksist kökenli rejimlerin çökerek Marksizm'in itibarını zedelemesi gibi sebeplerle sarsıntıya uğramıştı.²⁸⁷

Kurtuluş Teolojisi'nden esinlenerek farklı bölgelerde ortaya çıkan teolojiler, bize bu teolojinin kapsamlı bir mahiyette olmadığını göstermektedir. Çünkü Kurtuluş Teolojisi sadece ortaya çıktığı coğrafyadaki fakirlik ve sınıfsal mücadele üzerine yoğunlaşan bölgesel bir teolojidir. Aynı zamanda bu teolojinin sadece yoksulluk, fakirlik ve sınıfsal mücadele üzerine yoğunlaşmış olması, toplumu ele alan bir teoloji açısından dar bir penceredir. Zira toplumda fakirliğin yanı sıra kadınlarla ilgili meseleler ve siyahilerin dışlanması gibi ırksal meseleler de söz konusuydu. Sıradan halkın üzerine yoğunlaşp kadın sorunları üzerine durulmamış olması ve siyahi ırka hak ettiği önemi vermemiş olması, söz konusu teolojinin bırakın genel-geçer bir teoloji olmasını ortaya çıktığı coğrafyadaki kadın erkek, siyahi-beyaz tüm insanları kapsayıcı bir mahiyette olmadığını göstermektedir. Yoksulluk üzerine yoğunlaşp toplumdaki bu sıkıntıyı ortadan kaldırmaya çalışırken, Hristiyan dogmalarına aykırı Marksist ideolojinin yöntemlerini uygulaması ve yoksulluk içindeki halkı kaosa sürükleyecek şekilde hak arayışı çok makul bir yol olarak kabul edilmemelidir. Zira kan, kan ile temizlenmez.

Tüm bu sebeplerden dolayı Kurtuluş Teolojisi bugünün gerisinde kalmış bir durumdadır. Küreselleşen dünyayla birlikte sadece bölgesel sorunlara cevap arayan bir teoloji için bunu söylemek pek de yanlış olmayacaktır.

²⁸⁷ Aydınoglu, s. 103.

SONUÇ

Her dinde farklı şekillerde anlaşılan kurtuluş, Hristiyanlığın kendi içinde de birbirine benzer anlamda ama farklı formlarda kullanılmıştır. Kilise'nin kurulmasından itibaren var olan kurtuluş anlayışı, İsa Mesih'in Hristiyanlığa mensup olanları kurtuluşa ulaştıracağı inancıdır. Bununla birlikte 1960'lı yıllarda Gustavo Gutierrez'in yazdığı "Teologia de la Liberacion" isimli eserle birlikte Latin Amerika kıtasının bünyesinde ortaya çıkan kurtuluş anlayışı, Tanrı'nın Krallığı'nın inşasıyla birlikte ahiretteki kurtuluşu da simgeleyen bir anlayıştır. Ancak bu, 1960'lı yıllarda zuhur eden kurtuluş anlayışının arka planıdır. Kurtuluşun bu şekilde gerçekleşeceğine inananlar vardır. Ancak kurtuluşa götüren yolun, yani dünya hayatının da iyi bir yaşantıyla geçirilmesi gerekmektedir. Bu, sosyo-ekonomik açıdan insanların refaha ulaşmasını amaçlayan ve ancak bu şekilde Tanrı'nın Krallığı'nın inşa edileceğini ve kurtuluşa erişileceğini savunan bir teolojidir.

Kurtuluş Teolojisi ekonomik sıkıntıların, sınıfsal mücadelelerin ve diktatörlüklerin baş gösterdiği bir dönemde ortaya çıkmıştır. Bu etmenler dışında, bu teolojinin manevi boyutu da ortaya çıkışında etkilidir. Zira söz konusu teoloji, yoksulların, işsizlerin ve işçilerin haklarını savunan bir teolojidir. Yoksulluğun beraberinde getirdiği dışlanma da bu teolojinin ortaya çıkışındaki önemli bir başka etkidir. Kurtuluş Teolojisi'ni savunan teologlar, manevi kurtuluşun yalnızca dine bağlanmakla gerçekleşmeyeceğine; toplumdaki sınıf mücadelesini ortadan kaldırarak insanların ekonomik refaha ulaşmalarıyla gerçekleşeceğine inanıyorlardı. Bu şekilde gerçekleşecek kurtuluşun hakiki kurtuluş olduğuna inanmışlar ve bu hareketi "Hakikatin Sesi" olarak değerlendirmişlerdi. Bu doğrultuda kurtuluşu savunan teologlar, "Hakikatin Sesi"ni duyurabilmek amacıyla toplumun içinde ezilen, fakir, işsiz ve topraksız köylüler ile birlikte Kilisenin içinde, Ruhban sınıfının dışında bir yapılanma oluşturmuşlardı. Bu amaçları doğrultusunda yerel kiliselerin içinde halkı eğitecek, onlara yol gösterecek hareketler başlatmışlardı. Bu hareketler içinde Kurtuluş Teolojisi için büyük önem arz eden Taban Cemaatleri başta geliyordu. Bu yapılanma işsiz, yoksul ve topraksız köylülerin bilinçlenmesi ve harekete geçmesi için oluşturulmuş bir yapılanmaydı. Bu cemaatlerin faaliyetleri, insanları gerek kilise

gerekse radyo vaazlarıyla bilinçlenmelerini sağlamak, onlara eğitimler vermek ve Kitab-ı Mukaddes'i bu insanlarla okuyup yorumlamak şeklindeydi. Kitab-ı Mukaddes'i yorumlarken üzerinde durdukları en önemli nokta, Musa'nın Mısır'dan İsrailoğullarını kendince bir mücadele yoluyla kurtarmış olması ve İsa'nın yeryüzüne tekrar geldiğinde fakirlerin yanında olacağı şeklindeki yorumlamaydı. Bu iki yorum, Latin Amerika'da ekonomik olarak kötü olan insanlar için bir umuttu. Bu sebepten dolayı bu teolojiyi savunan insanlar, kendi mücadelelerini ortaya koymaya çalışmışlardı. Bunun yanı sıra onlar, Tanrı'nın Krallığı'nın bu dünyada gerçekleşeceğini inanıyorlardı. Bu krallığın da ancak sınıfsal mücadelenin olmadığı bir ortamda oluşacağını anlatarak fakir insanları bu şekilde motive ediyorlardı.

Tüm bunlar Latin Amerika kıtasındaki kurtuluş için çok önemlidir. Ancak kurtuluşu savunanların bu teolojiyi Marksist ideolojiyle birlikte yürütmeye çalışmaları, Vatikan'ı rahatsız etmişti. Aslında Vatikan, bu tür bir kurtuluşu olumsuz görmüyordu. Vatikan'ın tepkisi, Latin Amerika'da Marksist ideolojiyi benimseyen Kurtuluş Teolojisi'ne karşıydı. Zira Marx'ı ve onun düşüncelerini Hristiyan dogmalarına aykırı olarak değerlendiriyorlardı. Kurtuluşu savunanlar her ne kadar Marksizm'i bir araç olarak kullandıklarını ifade etseler de Roma Katolik Kilisesi bunu kabul etmiyordu. Bizim kanaatimizce Vatikan Kilisesi'nin Kurtuluş Teolojisi'ne hoş bakmamasının sebebi bundan dolayıdır. Ancak Vatikan açısından Kurtuluş Teolojisi'ne bakış, dönem dönem farklılık göstermiştir. Baktığımızda II. Vatikan Konsili'nde alınan "yoksullar için tercihi seçenek" ilkesi, Kurtuluş Teolojisi'nin amacıyla uyumaktadır. Bu konsilden sonraki yıllarda Latin Amerika kıtasında; Latin Amerika Piskoposlar Konferansı, Medellin Konferansı (Latin Amerika'nın II. Vatikan konsili olarak değerlendirilir), ve Puebla Konferansları düzenlenmiş, Kurtuluş Teolojisi'nin uygulama (praxis) boyutuyla ilgili gelişmeler bu konferanslar doğrultusunda devam etmiştir.

Latin Amerika'daki yoksulluğu ve sınıf mücadelesini ortadan kaldırmayı hedefleyen bu teoloji, amacına ulaşamamış gözükmektedir. Yani toplumdaki mevcut sorunu gün yüzüne çıkarmış ancak tam anlamıyla bu soruna cevap bulamamıştı. Uyguladıkları eylemler Latin Amerika kıtasında haklı bir davranış olarak değerlendirilirken, kıta dışından özellikle Roma Katolik Kilisesi açısından sosyal adaleti ve düzeni 'kan dökerek, devrimlere katılarak ve devrimler gerçekleştirerek

inşa etmeyi amaçlayan bir hareket' olarak değerlendirilmişti. Bu politik mücadele, Roma Katolik Kilisesi tarafından kabul edilebilir bir durum değildi. Kardeşlik ve barışı ön planda tutan Kilise, bu şekilde bir hak arayışını kabul etmemişti. Roma Katolik Kilisesi'ne göre, kardeşlik ve sevgi hiçbir ideolojiyle değil saf Hristiyanlıkla inşa edilmeliydi. Bununla birlikte bazılarına göre Latin Amerika'daki Kurtuluş Teolojisi, bütün halka hitap eden bir yönü bulunmaması hasebiyle bazı kesimler tarafından kabul görmemişti. Kabul görmemesinin sebebi, bu teolojinin tek bir pencereden ve dar bir bakış açısıyla kıta sorunlarına bakıyor olmasıydı. Mesela, söz konusu teoloji ekonomik sıkıntıya çokça yer verirken kürtaj, prezervatif kullanımı gibi sorunlar üzerine durmuyordu. Yani bu teoloji kıta halkı için haklı ama yetersiz bir teolojidi demek yanlış olmayacaktır.

1960'lı yıllarda ortaya çıkan bu hareketin günümüzde devam edip etmediği konusu tartışmalıdır. Bugün bakıldığında kıtada, Kurtuluş Teolojisi'nin uygulama yönünü ifade eden Taban Cemaatleri (CEB), bir dernek statüsünde varlığını devam ettirmektedir. Aynı zamanda Kurtuluş Teolojisi'nin yoksulların yanında yer alma, onların haklarını savunma gibi meseleleri, bugün Papa Françis tarafından devam ettirilmektedir. Ancak Papa Françis bunu Kurtuluş Teolojisi adı altında yapmamakta ve Papa Françis'in bu şekilde papalığını sürdürmesi Kurtuluş Teolojisini devam ettiriyor anlamına gelmemektedir. Papa Françis Arjantin doğumlu olmasından dolayı Kurtuluş Teolojisi'nden etkilenmiş olması çok muhtemeldir. Aslen Cizvit tarikatına bağlı olan Kardinal Bergoglio'nun, papa olduğunda Fransisken tarikatı kurucusu Assisili Aziz Françis'in ismini "papalık ismi" olarak seçmiş olması, fakirlerin yanında yer alacağının bir göstergesidir. Çünkü papaların isim seçimlerinin altında bir mesaj vardır. Papa Françis, fakirlerin yanında saf tutmayı ve ekonomik refahlarını düşünmeyi yani onların standart bir yaşam koşuluna sahip olmalarını "kutsal haklar" olarak nitelendirmişti. Bu söylem ve eylemlerinden dolayı Papa Françis'e "Gecekonu Papası" denilmiştir. Fakat bu şekilde nitelendirilmesi Papa Françis'in Kurtuluş Teolojisi'ni devam ettirdiği anlamına gelmemektedir.

KAYNAKÇA

Akdal, Hüseyin Ahsen. **Kurtuluş Teolojisi Hareketinin Düşünsel ve Toplumsal Kaynakları**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.

Alberigo, Giuseppe. “The Christian Situation after Vatican II”, **The Reception Of Vatican II**, (Ed. Giuseppe Alberigo, Jean-Pierre Jossua, and Joseph A. Komonchak), çev. Matthew I. O'Connell, The Catholic University of America Press, Washington, 1987, ss. 1-24.

Althaus-Reid, Marcella Maria. “Kurtuluş Teolojisini Mitlerden Arındırmak: İktidar, Yoksulluk ve Cinsellik Üzerine Düşünceler”, **Kurtuluş Teolojisi** (Ed. Christopher Rowland), çev. M. F. Karakaya ve S. Altınçekiç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 277-289.

Aman, Kenneth. “Marxism(S) In Liberation Theology”, **CrossCurrents**, Cilt: 34, Sayı: 4, 1984-5, ss. 427-438.

Aydın, Fuat. “Dinlerde Kurtuluş Anlayışı (Teorik Bir Giriş Denemesi)”, **Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 2015, ss. 71-101.

Aydın, Mahmut. **İsa Tanrı mı? İnsan mı? Çağdaş Hristiyan Düşüncesinde İsa-Mesih'in Konumu Sorunu**, İz Yayıncılık, İstanbul, 2015.

Aydinoğlu, Ergun. **Brezilya İşçi Partisi Deneyimi**, Belge Yayınları, İstanbul, 1991.

Barros, Marcelo. “Dom Oscar Romero: Latin American Prophet”, **The Furrow**, Cilt: 56, Sayı: 6, 2005, ss. 385-365.

Bennett, Zeo. “Eylem Herkesin Hayatıdır: Kurtuluş Teolojisinin Pratiğe Dayalı Epistemolojisi”, **Kurtuluş Teolojisi** (Ed. Christopher Rowland), çev. M. F. Karakaya ve S. Altınçekiç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 241-258.

Berryman, P. ve J. P. Hogan. "Liberation Theologyin Latin America", **New Catholic Encyclopedia**, (Ed. Thomas Carson and Joann Cerrito), Washington, Cilt: 8, 2003, ss. 546-550.

Bıyık, Mustafa. **Armagedon ve Tanrı Krallığı**, Aziz Andaç Yayıncılık, Ankara, 2008.

Boff, Leonardo ve Clodovis Boff. **Introducing Liberation Theology**, çev. Paul Burns, Orbis Books, New York, 1989.

Brockman, James R. "Oscar Romero: Shepherd of the Poor", **Third World Quarterly**, Cilt: 6, Sayı: 2, 1984, ss. 446-457.

Brockman, James R. "Romero, Oscar A." **New Catholic Encyclopedia**, Ed. Thomas Carson and Joann Cerrito, Washington, Cilt: 12, 2003, ss. 365-366.

Brown, Harold O. J. "What Is Liberation Theology?", **Liberation Theology**, (Ed. Ronald H. Nash), Mott Media, Michigan, 1984, ss. 1-16.

Çoban, Bekir Zakir. **Geçmişten Günümüze Papalık**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2014.

Çoban, Bekir Zakir. **Türk Papa Papa John XXIII (Angelo Giuseppe Roncalli)**, Destek Yayınları, İstanbul, 2019.

Deiner, John T. "The Emergence of Liberation Theology: Radical Religion and Social Movement Theory by Christian Smith", **Journal of Church and State**, Cilt: 35, Sayı: 2, 1993, ss. 420-421.

Duncan, William B. **The Political Philosophy Of Gustavo Gutierrez**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Faculty of Texas Tech University, 1995.

Galilea, Segundo. "Latin America in the Medellin and Puebla Conferences: An Example of Selective and Creative Reception of Vatican II", **The Reception Of Vatican II**, (Ed. Giuseppe Alberigo, Jean-Pierre Jossua, and Joseph A. Komonchak), Translated by Matthew I. O'Connell, The Catholic University of America Press Washington, 1987, ss. 59-73.

Gayte, Marie. "The Vatican And The Reagan Administration: A Cold War Alliance?" **The Catholic Historical Review**, Cilt: 97, Sayı: 4, 2011, ss. 713-736.

Gill, Anthony. "The Study of Liberation Theology: What Next?", **Journal for the Scientific Study of Religion**, Cilt: 41, Sayı: 1, 2002, ss. 87-89.

Gutierrez, Gustavo. "Kurtuluş Teolojisinin Kapsamı ve Görevi", **Kurtuluş Teolojisi** (Ed. Christopher Rowland), çev. M. F. Karakaya ve S. Altınçekiç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 35-55.

Gutiérrez, Gustavo. "The Church and the Poor: A Latin American Perspective", **The Reception Of Vatican II**, (Ed. Giuseppe Alberigo, Jean-Pierre Jossua, and Joseph A. Komonchak), Translated by Matthew I. O'Connell, The Catholic University of America Press Washington, D.C. 1987, ss. 171-193.

Gutierrez, Gustavo. **A Theology of Liberation History, Politics and Salvation**, (Ed. Caridad Inda and John Eagleson), Orbis Books, New York, 1973.

Hebblethwaite, Peter. "Kurtuluş Teolojisi ve Roma Katolik Kilisesi", **Kurtuluş Teolojisi** (Ed. Christopher Rowland), çev. M. F. Karakaya ve S. Altınçekiç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 199-220.

Henry, Carl F. H. "Liberation Theology And The Scriptures", **Liberation Theology**, (Ed. Ronald H. Nash), Mott Media, Michigan, 1984, ss. 187-214.

Kilpatrick, T. B. "Salvation", The Encyclopedia of Religion and Ethics, (Ed. James Hastings), **Edinburg**, Cilt: 11, 1998, ss. 110-131.

Kirby, Peadar. "Interview with Archbishop Helder Camara of Redcife and Olinda, Brazil", **The Crane Bag**, Cilt: 6, Sayı: 2, 1982, ss. 24-27.

Kirk, John. "John Paul II and the Exorcism of Liberation Theology: A Retrospective Look at the Pope in Nikaragua", **Bulletin of Latin American Research**, Cilt: 4, Sayı: 1, 1985, ss. 33-47.

Klaiber, Jeffrey L. "Prophets and Populists: Liberation Theology, 1968-1988", **The Americas**, Cilt: 46, Sayı: 1, 1989, ss. 1-15.

Kristenson, Olle, **Pastor In The Shadow Of Violence: Gustavo Guti rrez as a Public Pastoral Theologian in Peru in the 1980s and 1990s**, Uppsala Universitet, Upsala, 2009.

Kutsal Kitap, Eski ve Yeni Ahit (Tevrat, Zebur, İncil), Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 2016.

Lawrence, Frederick G. "Political Theology", **The Encyclopedia of Religion**, (Ed. Mircea Eliade), New York, Cilt: 11, 1987, ss. 404-407.

Leonard, Patrick J. "Bibliography of Helder Camara", **Latin American Research Review**, Cilt: 10, Sayı: 2, 1975, ss. 147-166.

Löwy, Michael. **Latin Amerika Marksizmi**,  ev. İrfan Cüre, Belge Yayınları, İstanbul, 1998.

Löwy, Micheal. **Marksizm ve Din Kurtuluş Teolojisi Meydan Okuyor**,  ev. İrfan Cüre, Belge Yayınları, İstanbul, 1996.

Marques, L. C. “Camara, Helder Pessoa”, **New Catholic Encyclopedia**, Ed. Thomas Carson and Joann Cerrito, Washington, Cilt: 2, 2003, ss. 899-901.

McGovern, Arthur F. “Gustavo Gutiérrez, An Introduction to Liberation Theology by Robert McAfee Brown”, **Journal of Church and State**, Cilt: 33, Sayı: 1, 1991, ss. 142-143.

Moylan, Tom. “Mission Impossible? Liberation Theology And Utopian Praxis”, **Utopian Studies**, Sayı: 3, 1991, ss. 20-30.

Nadeau, Kathy. “Cultural Resources for Theologies of Liberation: Local Responses to Global Challenges”, **Journal for the Scientific Study of Religion**, Cilt: 41, Sayı: 1, 2002, ss. 1-3.

Nash, Ronald H. “The Christian Choice Between Capitalism and Socialism”, **Liberation Theology**, (Ed. Ronald H. Nash), Mott Media, Michigan, 1984, ss. 45-69.

O'Donovan, Oliver. “Politik Teoloji, Gelenek ve Modernite”, **Kurtuluş Teolojisi** (Ed. Christopher Rowland), çev. M. F. Karakaya ve S. Altınçekiç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 316-330.

Pach, Chester. “The Reagan Doktrine: Principles, Pragmatism, and Policy”, **Presidential Studies Quarterly**, Cilt. 36. Sayı: 1, 2006, ss. 75-88.

Pelikan, Jaroslav. “Cristianity” **The Encyclopedia of Religion**, (Ed. Mircea Eliade), New York, Cilt: 3, 1987, ss. 356-357.

Piar, Carlos Raimundo. **Jesus and Liberation: A Critical Analysis of the Christology of Latin American Liberation Theology with Special Emphasis on Leonardo Boff, Jon Sobrino and Juan L. Segundo**, (Yayınlanmamış Yüksek

Lisans Tezi), Faculty of the The Graduate School University of Southern California, Ann Arbor, 1991.

Rahner, Karl ve Adolf Darlap. “Justification”, **The Encyclopedia of Religion**, (Ed. Mircea Eliade), New York, Cilt: 8, 1987, ss. 215-219.

Regan, Ethna. “The Bregoglian Principles: Pope Francis’ Dialectical Approach Political Theology”, **Religions**, Cilt: 10, Sayı: 12, 2019, ss. 2-10.

Rooy, Sidney H. “Cristianity: Cristianity in Latin America”, **The Encyclopedia of Religion**, (Ed. Mircea Eliade), New York, Cilt: 3, 1987, ss. 387-398.

Rowland, Chistopher. “Giriş: Kurtuluş Teolojisi”, **Kurtuluş Teolojisi**, çev. M. F. Karakaya ve S. Altınçekiç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 19-34.

Rowland, Christopher. “Sonsöz: Kurtuluş Teolojisinin Geleceği”, **Kurtuluş Teolojisi** (Ed. Christopher Rowland), çev. M. F. Karakaya ve S. Altınçekiç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 360-364.

Saavedro, Humberto Ortego. **Ayaklanma Üzerine**, çev. C. Aşkın, Belge Yayınları, İstanbul, 1991.

Scannone, Juan Carlos. “Pope Francis and The Theology of The People”, **Theological Studies**, Cilt: 77, 2016, ss. 118–135.

Schall, James V. “Liberation Theology In Latin America”, **Liberation Theology**, (Ed. Ronald H. Nash), Mott Media, Michigan, 1984, ss. 69-100.

Scott, James M. “Reagan's Doctrine? The Formulation of an American Foreign Policy Strategy”, **Presidential Studies Quarterly**, Cilt: 26, Sayı: 4, 1996, ss. 1047-1061.

Sheehy, Richard. “Blessed Oscar Romero – The Voice of the Voiceless”, **The Furrow**, Cilt: 66, Sayı: 10, 2015, ss. 539-542.

Sigmund, Paul E. **Liberation Theology At The Crossroads Democracy or Revolution?**, Oxford University Press, New York, 1990.

Von Sinner, Rudolf, “Leonardo Boff – a Protestant Catholic”, **Cultural Encounters**, 3/2 (2007), ss. 9-25.

Small, Dennis. “Reagan advisers outline inter-American strategy”, **EIRNational**, Cilt: 7, Sayı: 33, 1980, ss. 52-57.

Smart, Ninian. “Soteriology”, **The Encyclopedia of Religion**, (Ed. Mircea Eliade), New York, Cilt: 13, 1987, ss. 418-423.

Sobrinho, John. **Jesus The Liberator A Historical-Theological Reading of Jesus of Nazareth**, çev. Paul Burns and Francis Mc Donagh, Orbis Books, New York, 1993.

Swanson, Tod. “A Civil Art: The Persuasive Moral Voice of Oscar Romero”, **The Journal of Religious Ethics**, Cilt: 29, Sayı: 1, 2001, ss. 127-144.

Turner, Denys. “Marksizm, kurtuluş Teolojisi ve Olumsuzlama Tarzı”, **Kurtuluş Teolojisi** (Ed. Christopher Rowland), çev. M. F. Karakaya ve S. Altınçekiç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 221-240.

Villa-Vicencio, Charles. “Kurtuluş ve Yeniden Yapılanma: Tamamlanmamış Program”, **Kurtuluş Teolojisi** (Ed. Christopher Rowland), çev. M. F. Karakaya ve S. Altınçekiç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 290-315.

Vree, Dale. “A Critique of Christian Marxism”, **Liberation Theology**, (Ed. Ronald H. Nash), Mott Media, Michigan, 1984, ss. 203-214.

Waltermire, Donald Eugene. **The Liberation Christologies of Leonardo Boff and Jon Sobrino: Latin America Contributions to Contemporary Christology**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), The Faculty of The Southern Baptist Theological Seminary, Ann Arbor, 1990.

Walton, Robert C. “Jürgen Moltmann’s Theology of Hope”, **Liberation Theology**, (Ed. Ronald H. Nash), Mott Media, Michigan, 1984, ss. 139-187.

West, Gerald. “İncil ve Yoksullar: Teolojiyi Uygulamanın Yeni Yolu”, **Kurtuluş Teolojisi** (Ed. Christopher Rowland), çev. M. F. Karakaya ve S. Altınçekiç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 154-179.

Yazıcı, Ramazan. “Kurtuluş Teolojisi’nden Hareketle İslami Bir Kurtuluş Teolojisi İmkânı”, **Tezkire, Düşünce, Siyaset, Sosyal Bilim Dergisi**, Sayı: 40, 2004, ss. 68-91.

Yel, Ali Murat. “Geleneğin Bozulması: Kurtuluş teolojisi ve Cizvitler”, **Divan Dergisi**, Cilt:3, Sayı:5, 1998/2, ss. 33-55.

İnternet Kaynakları:

Bethel, Kari. “Boff, Leonardo: 1938-: Teolog”, 30.01.2020, <https://www.encyclopedia.com/education/news-wires-white-papers-and-books/boff-leonardo-1938-theologian>, (05.03.2020).

Forero, Juan. “Pope Francis visits richest and poorest on first full day in Rio”, **The Washington Post**, 26.07.2013, https://www.washingtonpost.com/world/the_americas/pope-visits-slum-says-rich-need-to-help/2013/07/25/2fb56e3a-f548-11e2-81fa-8e83b3864c36_story.html, (19.02.2020).

Hennessey, Kathleen. “Obama, Pope Francis discuss the poor in meeting at Vatikan”, **Los Angeles Times**, 27.03.2014, <https://www.latimes.com/world/europe/la-xpm-2014-mar-27-la-fg-obama-pope-20140328-story.html>, (19.02.2020).

Johnson, Reed ve Rocca Francis X. “World News: Pope to Press for Latin America’s Poor”, **The Wall Street Journal**, 03.07.2015, https://www.wsj.com/articles/pope-to-bring-his-message-to-latin-america-1435866542#comments_sector, (18.02.2020).

Moses, Paul. “Pope Francis, like Francis of Asisi, takes different path”, **Newsday**, 19.09.2015, <https://www.newsday.com/news/new-york/pope-francis-visit/pope-francis-like-francis-of-assisi-takes-different-path-1.10858207>, (20.02.2020).

Paul VI, Pope. “Gaudium Et Spes”, 7.12.1965, http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_en.html, (26.03.2020).

Petruzella, Melissa. “Gustavo Gutierrez”, **Encyclopedica Britannica**, 20.02.2020, <https://aws.qa.britannica.com/biography/Gustavo-Gutierrez>, (4.03.2020).

Santiago, Joann. “Pope Francis’ call to help the poor, children already part of Aquino administration’s program—Coloma”, **The Philippines News Agency**, 20.01.2015, <https://www.canadianinquirer.net/2015/01/21/pope-francis-call-to-help-the-poor-children-already-part-of-aquino-administrations-program-coloma/>, (19.02.2020).